Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja

Zbornik

ISA institut
Ljubljana, 2015

"Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja.
Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše
vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje"

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

RAZVIJAMO MEDKULTURNOST KOT NOVO OBLIKO SOBIVANJA

ZBORNIK

Zbrali in uredili: Mojca Jelen Madruša in Ivana Čančar

ISA Institut
Ljubljana, 2015

RAZVIJAMO MEDKULTURNOST KOT NOVO OBLIKO SOBIVANJA - ZBORNIK

Zbrali in uredili: Mojca Jelen Madruša in Ivana Čančar

Uredniški odbor: Anton Baloh, dr. Barbara Baloh, Ivana Čančar, Mojca Jelen Madruša, Mojca Rebec Marinković, mag. Mateja Štirn, mag. Mirko Zorman

Avtorji prispevkov: Anita Ambrož, Sanja Antolič, Anton Baloh, Tatjana Boscarol, Ivana Čančar, Karmen Drljić, Marjeta Ferkolj Smolič, Tanja Furman, Tamara Himelrajh, Mojca Jelen Madruša, Ksenija Korošec, Tatjana Krapše, Andreja Luštek, Nevija Muženič, Vesna Perić, Helena Piškur, Daša Plut, Patrizia Rupnik, Mojca Rebec Marinković, Vildana Suljić, Nataša Štefanac, mag. Mateja Štirn, Barbara Žitnik Ternovec, mag. Barbara Turinek, Barbara Upale, dr. Marijanca Ajša Vižintin, dr. Barbara Zorman, mag. Mirko Zorman, Jelena Zrna, mag. Mateja Zukanovič, Irena Žorž Kisilak.

Fotografije: lastni viri avtorjev

Jezikovni pregled: Vanja Klančnik Kišasondi

Izdajatelj: ISA institut

Kraj in leto: Ljubljana, 2015

Prva izdaja

Naklada: 50 izvodov

Dostopno tudi na: http://www.medkulturnost.si

Oblikovanje: Mitja Bobnar, Leseno d. o. o., Vrhnika

Računalniški prelom, priprava za tisk in tisk: Starling d. o. o., Vrhnika

Zbornik je izšel v okviru projekta »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja. Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje«.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete: »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja«; prednostne usmeritve: »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Konzorcij projekta: Osnovna šola Koper, Osnovna šola Antona Ukmarja Koper, Osnovna šola Milojke Štrukelj Nova Gorica, Osnovna šola Muta, Osnovna šola Livada, Osnovna šola Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj, Osnovna šola Tabor I Maribor, Osnovna šola Leskovec pri Krškem, Osnovna šola Grm, Osnovna šola Trzin, Osnovna šola Martina Krpana, Osnovna šola Matije Čopa Kranj, Osnovna šola Srečka Kosovela Sežana, ISA institut.

Spoštovani,

ob koncu dvoletnega projekta »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja« smo v zborniku za Vas strnili predstavitev glavnih korakov in aktivnosti projekta in dobrih praks, ki smo jih ustvarjali v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji.

Pri zasnovi projekta smo bili ambiciozni, zastavili smo si visoke cilje. Dobre rezultate projekta, ki kažejo, da smo zastavljene cilje dosegli, razumemo kot potrditev naših odločitev, prizadevanj in dela.

Z zbornikom, ki je pred vami, vas želimo nagovoriti in spodbuditi, da se pridružite našim prizadevanjem, da vsebine programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev« in dobre prakse na področju vključevanja otrok priseljencev v vzgojo in izobraževanje predstavimo čim večjemu številu strokovnih delavcev[1] v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah ter na ta način zagotovimo ustvarjanje podpornih okoljih v vseh VIZ zavodih za sprejem in vključevanje otrok priseljencev in njihovih družin.

Naš cilj v začetku projekta je bil razvijati medkulturnost kot novo obliko sobivanja. Naš cilj danes je v sodelovanju krepiti in širiti medkulturnost. Vabimo vas, da tudi vi prispevate svoj košček v mozaiku.

Anton Baloh, ravnatelj Osnovne šole Koper
in
mag. Mateja Štirn, direktorica ISA instituta

1 »Izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni tako za ženske kot za moške.«

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.7-057.874

RAZVIJAMO medkulturnost kot novo obliko sobivanja / [avtorji prispevkov Anita Ambrož ... et al.] ; zbrali in uredili Mojca Jelen Madruša in Ivana Čančar. - 1. izd. - Ljubljana : ISA institut, 2015

ISBN 978-961-281-930-9
1. Ambrož, Anita 2. Jelen Madruša, Mojca
280683776

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.7-057.874(0.034.2)

RAZVIJAMO medkulturnost kot novo obliko sobivanja [Elektronski vir] / [avtorji prispevkov Anita Ambrož ... et al.] ; zbrali in uredili Mojca Jelen Madruša in Ivana Čančar. - 1. izd. - El. knjiga. - Ljubljana : ISA institut, 2015

ISBN 978-961-281-931-6 (pdf)
1. Ambrož, Anita 2. Jelen Madruša, Mojca
280684288

KAZALO

I. O PROJEKTU IN PROCESIH PRISELJEVANJA IN VKLJUČEVANJA

PROJEKT »RAZVIJAMO MEDKULTURNOST KOT NOVO OBLIKO SOBIVANJA. IZBOLJŠANJE USPOSOBLJENOSTI STROKOVNIH DELAVCEV ZA USPEŠNEJŠE VKLJUČEVANJE UČENCEV IN DIJAKOV PRISELJENCEV V VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE.«
Anton Baloh, mag. Mateja Štirn in Mojca Jelen Madruša 9

KAZALNIKI USPEŠNEGA VKLJUČEVANJA OTROK PRISELJENCEV V SLOVENSKE ŠOLE IN IZZIVI ZA NADALJNJE DELO
Ivana Čančar in Karmen Drljić 22

OTROCI PRISELJENCI IN UČITELJI V PROCESIH PRESELJEVANJA IN VKLJUČEVANJA
dr. Marijanca Ajša Vižintin 38

PRAVICA OTROK PRISELJENCEV DO KAKOVOSTNE IZOBRAZBE
mag. Mirko Zorman 42

II. PRIMERI DOBRIH PRAKS

MEDKULTURNE UČNE URE
Marjeta Ferkolj Smolič 51

IZZIV VKLJUČEVANJA MEDKULTURNOSTI V ŠOLSKI PROSTOR V SKLOPU LETNEGA DELOVNEGA NAČRTA OSNOVNE ŠOLE
Tamara Himelrajh in Jelena Zrna 54

STROKOVNI DELAVCI O MEDKULTURNOSTI
Tanja Furman 58

VKLJUČEVANJE OTROK PRISELJENCEV
Vildana Suljić in Barbara Upale 61

NAVEZATI PRVI STIK Z UČENCEM IN POSTATI UČITELJ ZAUPNIK
Tatjana Boscarol in Irena Žorž Kisilak 67

POUČEVANJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA
Nataša Štefanac 70

DIDAKTIČNE IGRE ZA POUČEVANJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA
Vildana Suljić. 76

UPORABA UČNIH GRADIVIH V VEČKULTURNEM RAZREDU
Ksenija Korošec 77

DVOJEZIČNO OKOLJE IN UČENCI PRISELJENCI V ŠOLAH V SLOVENSKI ISTRI
Mojca Rebec Marinković 82

VKLJUČEVANJE OTROK PRISELJENCEV V INTERESNE DEJAVNOSTI IN JUTRANJE VARSTVO
Vesna Perić 87

MOŽNOSTI IZVAJANJA UČNE POMOČI ZA UČENCE PRISELJENCE
Daša Plut 90

S TIMSKIM SODELOVANJEM DO E-INDIVIDUALNEGA PROGRAMA (E-IP)
Mojca Rebec Marinković 92

V PROCESU OBLIKOVANJA IP-JA
mag. Barbara Turinek 95

PRILOŽNOSTI V MEDVRSTNIŠKI POMOČI, TUTORSTVU IN PROSTOVOLJSTVU
Mojca Rebec Marinković 97

POTENCIAL ŠTUDENTSKEGA TUTORSTVA ZA RAZVOJ MEDKULTURNEGA DIALOGA
dr. Barbara Zorman 101

MED DIJAKI PRISELJENCI
Mojca Jelen Madruša 108

VKLJUČEVANJE DIJAKOV PRISELJENCEV V INTERESNE DEJAVNOSTI IN IZVAJANJE DELAVNIC MEDKULTURNEGA DIALOGA
Sanja Antolič 115

TEČAJ JEZIKA ZA STARŠE
Barbara Upale 117

ŠOLA ZA MAME
Tamara Himelrajh 120

»KREPIMO DRUŽINE« DELAVNICE ZA STARŠE IN OTROKE
Patrizia Rupnik in Nevija Muženič 123

VKLJUČEVANJE UČENCEV PRISELJENCEV V AKTIVNOSTI LOKALNEGA OKOLJA
Daša Plut 126

SODELOVANJE Z DRUŠTVOM ZA RAZVIJANJE PROSTOVOLJNEGA DELA NOVO MESTO
Marjeta Ferkolj Smolič in Andreja Luštek 127

USPOSABLJANJE STROKOVNIH DELAVCEV ZA RAZVIJANJE PODPORNIH OKOLIJ V ŠOLAH
Nataša Štefanac 130

III. V IN O PROJEKTU »RAZVIJAMO MEDKULTURNOST KOT NOVO OBLIKO SOBIVANJA«

BITI ENAK / DRUGAČEN V ISTEM / DRUGAČNEM OKOLJU
Tatjana Krapše 137

PRIJATELJSTVO NAS DRUŽI
mag. Mateja Zukanovič 141

»SKUPAJ SE UČIMO, VZGAJAMO, USTVARJAMO IN SPREJEMAMO DRUGAČNOST.«
Anita Ambrož in Ksenija Korošec 144

A GREMO SKUPAJ?
Barbara Žitnik Ternovec 146

PRILOGE

PRIPOROČILA ZA USPEŠNO VKLJUČEVANJE OTROK PRISELJENCEV
Mojca Jelen Madruša in mag. Mateja Štirn 148

PRILAGODITVE ZA UČENCE PRISELJENCE
Helena Piškur in Barbara Upale 150

I.

O PROJEKTU IN PROCESIH PRISELJEVANJA IN VKLJUČEVANJA

Anton Baloh, mag. Mateja Štirn in Mojca Jelen Madruša

PROJEKT »RAZVIJAMO MEDKULTURNOST KOT NOVO OBLIKO SOBIVANJA. IZBOLJŠANJE USPOSOBLJENOSTI STROKOVNIH DELAVCEV ZA USPEŠNEJŠE VKLJUČEVANJE UČENCEV IN DIJAKOV PRISELJENCEV V VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE.«

Vsem zaposlenim v vzgojno-izobraževalnih ustanovah delo z učenci priseljenci predstavlja mnoge izzive. Lotevajo se jih različne načine. Strokovni delavci so na nekaterih šolah že pred leti začeli zaradi vse večjega vpisa otrok iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij in posledično nepoznavanja jezika ter kulturnih raznolikosti razvijati svojo prakso in lastne modele kot primere podpore otrokom in njihovim staršem za uspešno vključevanje v novo jezikovno in kulturno okolje, tako v šoli kot v lokalnem okolju. Učitelji jim tako vseskozi ponujajo programe, ki vključujejo vsebine na področju socialnega, jezikovnega in učnega področja. Zagotovo bo naše delo uspešnejše, če bomo med čim več strokovnimi delavci tovrstne izkušnje in primere dobrih praks izmenjali, podelili in nadgradili z novimi. Strmeti moramo k temu, da si že študentje, bodoči vzgojitelji in profesorji v času študija pridobijo specifična znanja in kompetence s področja poučevanja v medkulturnih razredih.

V Smernicah za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole je zapisano, da sta vzgoja in izobraževanje za uspešno uresničevanje vključevanja otrok priseljencev tista pomembna dejavnika, ki najučinkoviteje prispevata k zagotavljanju enakih možnosti za uspešen osebni razvoj, vključevanje v delo in družbeno življenje vsem, ne glede na izvor, spol, prepričanje in druge značilnosti. Zato je zelo pomembno, da je proces vključevanja skrbno načrtovan in da otrokom omogoča vključevanje, ki jim bo v podporo pri učenju novega jezika, poznavanju podobnosti in razlik med kulturami družin in novega okolja ter premostitvi morebitnih razlik v izobraževalnih programih med državami priseljenskih otrok in Slovenijo.

Ob načrtovanju in izvajanju vzgojno-izobraževalnih programov ne smemo zanemariti:

- načel odprtosti, avtonomnosti in strokovne odgovornosti vzgojno-izobraževalnega zavoda in strokovnih delavcev v njem,
- načela enakih možnosti z upoštevanjem različnosti med otroki (spoštovanje otrokove izvorne kulture) in razvijanjem večkulturnosti in raznojezičnosti,
- načela zagotavljanja pogojev za doseganje ciljev in standardov znanja,
- načela aktivnega učenja in zagotavljanja možnosti komunikacije ter drugih načinov izražanja -učenje jezika in načela sodelovanja s širšo lokalno skupnostjo.

Z upoštevanjem načel in ustvarjanjem medkulturnega okolja strokovni delavci s timskim delom in sodelovanjem zagotavljajo uspešna učna okolja za vse vključene. Zagotovo so projekti ena od priložnosti, ko lahko primere dobrih praks izmenjamo in nadgradimo z že obstoječimi strategijami dela.

Ob zaključku projekta »Za uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje za obdobje 2008–2011« (Uradni list RS, št. 56/2008) in z nekaterimi programskimi dokumenti - Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (Zavod RS za šolstvo, 2012) in Priporočil Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 ter zakonskimi podlagami smo v slovenskem šolskem prostoru že pridobili nekaj strokovnih podlag, didaktik, didaktičnih materialov in gradiv ter strategij dela na področju vključevanja otrok priseljencev, prilagoditev na področju šolskega dela ter sodelovanja in vključevanja otrok in njihovih staršev.

O projektu »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja«

S projektom »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja. Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje«, ki je potekal od 1. 11. 2013 do 31. 8. 2015 na 65 slovenskih šolah, v 13 šolah konzorcija in 52 sodelujočih šolah, so se odprle možnosti iskanja, razvijanja in uporabe novih pedagoških strategij in oblik dela na področju vključevanja otrok priseljencev.

V konzorciju, ki smo ga oblikovali Osnovna šola Koper, Osnovna šola Antona Ukmarja Koper, Osnovna šola Milojke Štrukelj Nova Gorica, Osnovna šola Muta, Osnovna šola Livada, Osnovna šola Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj, Osnovna šola Tabor I Maribor, Osnovna šola Leskovec pri Krškem, Osnovna šola Grm, Osnovna šola Trzin, Osnovna šola Martina Krpana, Osnovna šola Matije Čopa Kranj, Osnovna šola Srečka Kosovela Sežana, ISA institut, smo uspešno kandidirali na Javnem razpisu za izbor operacij Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport »Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje«, objavljenem v Uradnem listu RS, št. 65, z dne 2. 8. 2013.

Projekt sta sofinancirala Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Izvajal se je v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007! 2013, razvojne prioritete: »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja«; prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«.

Aktivnosti projekta smo izvajali v mreži 65 osnovnih in srednjih šol. V mreži šol je poleg šol konzorcija sodelovalo še 52 šol: OŠ Karla Destovnika - Kajuha Ljubljana, Srednja šola za pošto, ekonomijo in telekomunikacije Ljubljana, OŠ Dob, OŠ Domžale, OŠ Frana Albrehta Kamnik, OŠ Jurija Vege, OŠ Rodica, OŠ Škofljica, OŠ Poljane, OŠ Polje, OŠ Bičevje, OŠ Orehek Kranj, OŠ Franceta Prešerna Kranj, OŠ Staneta Žagarja Kranj, OŠ Stražišče, OŠ Jakoba Aljaža, OŠ Kozara, OŠ Frana Erjavca Nova Gorica, OŠ Solkan, OŠ Lucijana Bratkoviča Bratuša Renče, OŠ Šmarje pri Kopru, Osnovna šola Pier Paolo Vergerio il Vecchio, OŠ Dušana Bordona Semedela-Koper, Srednja tehniška šola Koper, Gimnazija Koper, Gimnazija, elektro in pomorska šola Piran, 2. OŠ Slovenska Bistrica, Izobraževalni center Piramida Maribor, OŠ Bojana Ilicha Maribor, OŠ Ludvika Pliberška Maribor, OŠ Leona Štuklja Maribor, OŠ Vuzenica, OŠ Radlje ob Dravi, ŠC Slovenj Gradec, Druga OŠ Slovenj Gradec, OŠ Livada Velenje, OŠ Antona Aškerca Velenje, OŠ Bratov Letonja Šmartno ob Paki, ŠC Krško – Sevnica, Srednja poklicna in strokovna šola Krško, OŠ XIV. divizije Senovo, Ekonomska in trgovska šola Brežice, OŠ Jurija Dalmatina, OŠ Bršljin, OŠ Drska, OŠ Center, OŠ Dutovlje, OŠ Oskarja Kovačiča Škofije, OŠ Antona Šibelja-Stjenka Komen, OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica, OŠ Košana, OŠ Vide Pregarc in OŠ Nove Fužine.

Projekt sta v sodelovanju vodila ISA institut in Osnovna šola Koper, ISA institut kot poslovodeči konzorcij, odgovoren za administrativno koordiniracijo projekta in Osnovna šola Koper v vlogi strokovnega koordiniranja projekta.

Cilji projekta

Aktivnosti projekta so bile usmerjene k štirim glavnim ciljem:

1. Zagotoviti uspešno integracijo otrok priseljencev v novo okolje in preko tega prispevati k boljši kakovosti njihovega življenja, večjih možnostih razvijanja njihovih potencialov, bodočega uveljavljanja na trgu dela.

2. Preko vzpostavitve mreže učiteljev – multiplikatorjev in mreže šol, vključenih v projekt – zagotoviti dolgoročnost rezultatov in izvajanje programa UVOP v osnovnih in srednjih šolah.

3. Preko vzpostavitve mreže v projektu sodelujočih strokovnjakov prispevati k zagotavljanju širše dostopne strokovne podpore učiteljem za izvajanje programa UVOP.

4. Preko promocijskih aktivnosti projekta prispevati k razvijanju medkulturnosti v družbi.

Drugi cilji projekta:

- predstaviti načine implementacije in uporabe že razvitih mehanizmov, strokovnih podlag, didaktik in didaktičnih materialov ter razvitih strategij in modelov dela z otroki priseljenci,
- informirati, senzibilizirati učitelje za razvijanje podpornega okolja za otroke priseljence,
- usposobiti učitelje za poučevanje slovenščine kot drugega jezika,
- senzibilizirati učitelje za ustrezno didaktično prilagajanje pouka in ostalih vzgojnih dejavnosti, ki pomagajo otroku pri vključevanju v novo okolje,
- usposobiti strokovne delavce za zagotavljanje čim boljše odzivnosti na individualne potrebe otrok priseljencev,
- krepiti kompetence strokovnih delavcev, da bi se uspeli hitro odzivati na spremembe v lokalnem okolju in bi s tem otrokom priseljencem povečali možnost za premagovanje učnih težav zaradi nezadostnega znanja učnega jezika in razlik v šolskih sistemih ter programih izobraževanja med državo izvora in Slovenijo, razlik med kulturo družine in kulturo okolja ter nepopolne vključenosti v družbo,
- krepiti sodelovanje šole z družinami otrok priseljencev in družinami otrok priseljencev z lokalnim okoljem,
- krepiti podporno mrežo sošolcev otrok priseljencev in njihovih staršev,
- obogatiti ponudbo izvenšolskih dejavnosti, s katerimi bodo imeli otroci priseljenci možnost boljšega socialnega vključevanja in večje sporazumevalne zmožnosti,
- zagotoviti uspešno integracijo otrok priseljencev v novo okolje in preko tega prispevati k boljši kakovosti njihovega življenja, večjih možnosti razvijanja njihovih potencialov, bodočega uveljavljanja na trgu dela ...,
- preko vzpostavitve mreže učiteljev - multiplikatorjev in mreže šol, vključenih v projekt, zagotoviti dolgoročnost rezultatov in izvajanje programa UVOP v osnovnih in srednjih šolah,
- preko vzpostavitve mreže v projektu sodelujočih strokovnjakov - izvajalcev programa profesionalnega usposabljanja multiplikatorjev, regijskih usposabljanj strokovnih delavcev in v okviru projekta organiziranih strokovnih srečanj (posvet, zaključna konferenca) prispevati k zagotavljanju širše dostopne strokovne podpore učiteljem za izvajanje programa UVOP,
- preko promocijskih aktivnosti projekta prispevati k razvijanju medkulturnosti v družbi kot novi obliki sobivanja.

Ciljne skupine udeležencev projekta so bili:

- učitelji in svetovalni delavci v osnovni šoli - multiplikatorji,
- strokovni delavci vzgojno-izobraževalnih zavodov v RS, ki izvajajo izobraževalni program osnovne šole, prilagojeni izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom, prilagojeni izobraževalni program osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom, izobraževalni program oziroma prilagojeni izobraževalni program nižjega ali srednjega poklicnega izobraževanja oziroma srednjega strokovnega izobraževanja ter izobraževalni program gimnazije,
- otroci priseljenci, ki se na novo vključujejo ali so že vključeni v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem,
- družine otrok priseljencev, ki se na novo vključujejo ali so že vključene v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem,
- sošolci otrok priseljencev in njihovi starši,
- predstavniki lokalnih skupnosti in NVO, ki delujejo v lokalnih skupnostih (preko neposrednega izvajanja aktivnosti programa UVOP z otroki priseljenci in njihovimi družinami),
- strokovna javnost in odločevalci.

Aktivnosti projekta

V projektu sta tekli dve glavni aktivnosti. Prva je bila profesionalno usposabljanje strokovnih delavk - multiplikatork, ki so pridobljena znanja in gradiva v okviru programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev« prenesle med večje število strokovnih delavcev v svojih kolektivih, kolektivih sodelujočih šol, na regijskih usposabljanjih pa tudi na ostalih šolah v posameznih regijah. Izvajanje programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev« je bila druga glavna aktivnost.

Delo v okviru projekta je bilo usmerjeno k iskanju, preizkušanju in razvijanju novih modelov in strategij vključevanja učencev ter dijakov priseljencev z implementacijo in nadgrajevanjem različnih primerov že dobrih šolskih praks na področju vključevanja otrok in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje.

Program profesionalnega usposabljanje multiplikatorjev

Profesionalno usposabljanje strokovnih delavk - multiplikatork je potekalo procesno v obdobju od novembra 2013 do marca 2015 in je bilo izpeljano v štirih modulih, v skupnem obsegu 64 ur. Preko programa usposabljanja so multiplikatorke pridobile potrebna znanja in izkušnje za uspešno izvajanje programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev«.

Vsebine programa usposabljanja:

1. modul: »Priprava šolskega okolja za sprejem in vključitev otrok priseljencev«
2. modul: »Materni jezik in pot učenja slovenščine«
3. modul: »Medkulturni dialog in sprejemanje različnosti za uspešno vključevanje v življenje«

4. modul: »Učimo se drug od drugega - skupaj nam uspeva«

Kot del programa usposabljanja so bila izpeljana še tri strokovna srečanja multiplikatork in strokovne koordinatorice (v obsegu 12 ur), ki so bila namenjena izmenjavi izkušenj med multiplikatorkami in strokovno koordinatorico ter načrtovanju nadaljnjih aktivnosti v projektu.

Izvajanje programa »Uspešnejše vključevanje otrok priseljencev v vzgojo in izobraževanje« (UVOP)

Program UVOP je vključeval aktivnosti neposrednega dela z otroki priseljenci in njihovimi družinami in aktivnosti usposabljanja strokovnih delavcev.

Tabela 1 Program UVOP

Aktivnost	Število ur aktivnosti:	%	Ime podaktivnosti	Opis vsebine podaktivnosti
Neposredne vzgojno--izobraževalne aktivnosti z otroki priseljencev, ki se na novo vključujejo ali so že vključeni v slovenski vzgojno--izobraževalni sistem	22362	70	Pripravljalnica Uvajalnica - pred pričetkom šolskega leta	Program vključevanja za otroke in starše priseljence (jezikovna in socialna vključenost) - skrb za prijetno dobrodošlico zanje in njihove starše (ponudba tečaja jezika za mame in kratkih sporočil v njihovem jeziku).
			Pripravljalnica Nadaljevalnica med šolskim letom Učenje slovenščine kot drugega jezika Učna pomoč Priprave ostalih otrok - delo z oddelčno skupnostjo	Učenje slovenčine ob učnih in slikovnih gradivih. Slovenščine se otroci učijo tudi preko učenja z delom skozi praktične tematske izkustvene delavnice v okolju (v ribarnici, v trgovini z oblačili, hrano, na pošti, v muzeju, na obisku na kmetiji, v mestni knjižnici ...). Učna pomoč pri učenju slovenščine za doseganje večje sporazumevalne zmožnosti ter učna pomoč pri drugih predmetnih področjih za premagovanje razlik v šolskih sistemih in programih izobraževanja med državo izvora in Slovenijo. Delo v oddelčni skupnosti za sprejetost otroka priseljenca v razredu in na šoli. Dejavnosti za poučevanje jezikov otrok priseljencev
			Otroci se na šoli in izven učijo maternega jezika, ob branju literature v jezikih otrok	priseljencev, s spletnimi povezavami s šolami iz kraja, od koder prihajajo, ob pomoči in sodelovanju različnih priseljenskih društev v lokalni skupnosti).
			Učenje italijanščine in madžarščine na narodno mešanih območjih	Otroci imajo učno pomoč iz italijanščine ali madžarščine v šoli in lokalnem okolju (društva, lokalna skupnost ...).
			Individualni program, načrt aktivnosti in mapa dosežkov otroka priseljenca	Otrok in starši sodelujejo pri pripravi individualnega načrta aktivnosti (INA), e-IP; vodi svojo mapo dosežkov za zapis in spremljanje napredka.

Aktivnost	Število ur aktivnosti:	%	Ime podaktivnosti	Opis vsebine podaktivnosti
Neposredne vzgojno--izobraževalne aktivnosti z otroki priseljencev, ki se na novo vključujejo ali so že vključeni v slovenski vzgojno--izobraževalni sistem	22362	70	Vključevanje otrok v interesne in druge dejavnosti v šoli in izven	Podpora in usmeritve pri vključevanju v interesne dejavnosti v šoli in izven nje, da spoznavajo okolje, se učijo jezika okolja in razvijajo sporazumevalne zmožnosti. Za hitrejše vključevanje na jezikovnem in socialnem področju otrok obiskuje jutranje varstvo in podaljšano bivanje.
			»Krepimo družine« - aktivnosti za starše in otroke	Različne aktivnosti za krepitev zaščitnih dejavnikov družin otrok priseljencev: - vzpodbujanje sodelovanja med družinami otrok priseljencev in družinami drugih otrok iz šole, s krepitvijo socialnih mrež (spoznavanje običajev, navad, jedi, učenje jezika ...), - druženje in razvijanje medkulturnosti ob različnih delavnicah s tematsko vsebino, kot so: Jabolka so pisana, Iskrice v očeh, Ptice že pojejo in V poletni dan ...), - konkretna pomoč staršem in otrokom za lažje/uspešnejše vključevanje v ožje in širše socialno okolje (priprava različnih vlog ...).
			»Šola za mame«	Tematske delavnice za mame ali skrbnice otrok priseljencev za pridobivanje veščin sporazumevanja in njihovo integracijo ter integracijo otrok in družine v lokalni skupnosti ter širše v družbi. Tečaji slovenščine za starše za učenje slovenščine za vsakodnevno rabo.
			Tečaji slovenščine za otroke, ki jim slovenščina ni materni jezik	Pred pričetkom šolskega leta organiziramo tečaj slovenščine za otroke, ki se že šolajo v slovenskem šolskem izobraževalnem sistemu in jim slovenščina ni materni jezik.
			Medvrstniška pomoč, tutorstvo in prostovoljstvo učencev šole in v lokalni skupnosti	Na šoli in izven nje učenci šole in prostovoljci iz društev in organizacij lokalnega okolja otrokom priseljencem pomagajo pri vključevanju v novo okolje, lahko kot »prevajalci«, nudijo jim pomoč pri učenju in pisanju domačih nalog po pouku.
			Učitelj »zaupnik«	Otroku je v oporo pri vključevanju, je vez med otrokom in ostalimi učitelji v šoli in društvi ter nevladnimi in vladnimi organizacijami v lokalnem okolju, ki lahko otrokom in priseljenskim družinam nudijo podporne programe za vključitev v novo okolje.
			Natečaj kreativnega ustvarjanja »Različnost nas bogati«	K natečaju povabimo učence osnovnih šol v Sloveniji. Izbrane izdelke razstavimo v okviru zaključne konference projekta, na spletnih straneh projekta in v šolah ter lahko tudi v lokalni skupnosti. Natečaj in njegova sporočila predstavimo tudi v medijih.
			Počitniške in druge priložnosti v sodelovanju z lokalno skupnostjo »Prijateljstvo nas druži«	V času počitnic in med šolskim letom so organizirane različne aktivnosti (športne, kulturne, ustvarjalne aktivnosti, individualne in skupinske oblike učne pomoči), v katere se poleg otrok priseljencev vključijo tudi ostali učenci in dijaki, istočasno pa gre za medgeneracijsko druženje osnovnošolskih in srednješolskih otrok ter njihovih učiteljev. K izvedbi povabimo prostovoljce.

Aktivnost	Število ur aktivnosti:	%	Ime podaktivnosti	Opis vsebine podaktivnosti
Neposredne vzgojno--izobraževalne aktivnosti z otroki priseljencev, ki se na novo vključujejo ali so že vključeni v slovenski vzgojno--izobraževalni sistem	22362	70	Šolska prireditev »Mi smo kot mavrica«	Otroci šole se na prireditvi predstavijo s točkami v maternih jezikih.
			Druge inovativne dejavnosti	Druge inovativne aktivnosti za uspešno vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem in v širše družbeno okolje, ki jih izvedejo multiplikatorji v sodelovanju z otroki in/ali s starši.
Usposabljanje strokovnih delavcev vzgojno--izobraževalnih zavodov v RS	9584	30	Predstavitev za učiteljski kolektiv »Strokovne podlage pri vključevanju otrok priseljencev na nacionalni ravni«	Multiplikatorji seznanijo strokovne delavce matične šole in sodelujočih šol s Strategijo vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (maj, 2007) in Smernicami za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (Zavod RS za šolstvo, 2012), s pravilnikom o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v OŠ.
			Predstavitve za učitelje »Program UVOP in smernice za implementacijo«	Multiplikatorji strokovnim delavcem predstavijo vsebine in gradiva za uspešno izvajanje programa UVOP. Predstavijo dobre prakse dela. Regijski multiplikator je s podporo strokovnega koordinatorja v nadaljevanju učiteljem v oporo pri izvajanju programa UVOP.
			Delavnice za učitelje za razvijanje strokovnih kompetenc večkulturnosti in krepitev jezikovnih zmožnosti pri strokovnih delavcih in učencih šole	Multiplikatorji na matični šoli in na sodelujočih šolah izvedejo delavnice za strokovne delavce na temo razvijanja kompetenc medkulturnosti.
			Hospitacijske ure za učitelje	Multiplikatorji za strokovne delavce na partnerski/sodelujoči šoli načrtujejo in izvedejo »vzorčne« ure dela z otroki priseljenci (ure poučevanja slovenščine kot drugega jezika in učne pomoči pri drugih predmetnih področjih) in analizo ur.
			Usposabljanje za izvedbo »Uvajalnice«	Multiplikatorji izvedejo vzorčne ure za strokovne delavce za izvedbo »Uvajalnice«.
			Delavnica »Poučevanje slovenščine kot drugega jezika«	Multiplikatorji učiteljem v partnerskih in sodelujočih šolah predstavijo specifike poučevanja slovenščine kot drugega jezika in vzpodbujajo skrb vseh strokovnih delavcev za učni jezik otrok priseljencev. Seznanijo jih z učnimi in s slikovnimi gradivi (Slika jezika) za večjo sporazumevalno zmožnost na področju govorjenja, branja, pisanja in poslušanja.

Aktivnost	Število ur aktivnosti:	%	Ime podaktivnosti	Opis vsebine podaktivnosti
Usposabljanje strokovnih delavcev vzgojno--izobraževalnih zavodov v RS	9584	30	Delavnica »Poučevanje italijanščine in madžarščine na narodno mešanih območjih«	Multiplikatorji učiteljem v partnerskih in sodelujočih šolah predstavijo specifike poučevanja jezikov in uporabo učnih in slikovnih gradiv.
			Predstavitev za učitelje »Didaktično prilagajanje pouka oz. vzgojnih dejavnosti - priprava individualnega programa«	Multiplikatorji predstavijo učiteljem smernice z didaktično prilagajanje pouka za otroke priseljence. Ob upoštevanju individualnih zmožnosti in potreb otroka strokovni delavci, ki prihajajo v stik z otrokom priseljencem, sodelujejo z multiplikatorjem pri pripravi individualnega programa, s katerim spremljajo otrokov napredek na učnem in socialnem področju (vključenost v oddelku, na šoli). V njem načrtujejo didaktično-metodične prilagoditve za poučevanje, prilagoditve načinov in rokov ocenjevanja. Ob opredelitvi ciljev in standardov znanja sprotno spremljajo njegov napredek.
			Aktivnosti za spodbujanje sodelovanja z lokalno skupnostjo »Lokalno okolje lahko pomaga pri vključevanju otrok priseljencev in njihovih staršev«	Multiplikatorji predstavijo možnosti in razvijajo podporo strokovnim delavcem pri aktivnostih za hitrejšo vključitev otrok priseljencev in njihovih družin v novo okolje preko sodelovanja z ljudskimi univerzami, društvi priseljencev, vladnimi in nevladnimi organizacijami, s prostovoljci na ravni lokalne skupnosti.

Program UVOP je v osnovnih in srednjih šolah v mreži projekta izvajalo skupno 18 strokovnih delavk multiplikatork, ki so bile zaposlene v osnovnih šolah - članicah konzorcija. Skupno so izvedle 31946 ur aktivnosti programa UVOP, 70 % ur neposrednega dela z otroki in s starši priseljencev, 30 % ur s strokovnimi delavci.

Kot del programa UVOP smo izvedli 11 regijskih usposabljanj. K udeležbi smo povabili vse osnovne in srednje šole v posameznih regijah. Za vsakega od regijskih usposabljanj smo pripravili program v obsegu 8 pedagoških ur, prilagojen aktualnim potrebam in povpraševanju šol v posameznih regijah. Z regijskimi usposabljanji smo zagotovili širitev vsebin programa UVOP med čim večje število strokovnih delavcev.

Povratne informacije udeležencev regijskih usposabljanj

- Všeč jim je bilo, da so se na usposabljanjih seznanili z novimi, zanimivimi in raznolikimi vsebinami in temami (npr. medkulturnost, didaktika, metodika in strategije poučevanja slovenščine, priprava individualnih programov, pedagoška pogodba, seznanitev z zakonodajo, prostovoljstvo ...), ki so jih ocenili tudi kot praktične, uporabne in koristne.

- Pohvalili so dobljena gradiva in didaktične materiale, pridobili pa so tudi informacije v zvezi s tem, kje iskati drugo relevantno literaturo, vire in gradiva.
- Kot dobro ocenjujejo podkrepitev teorije s konkretnimi primeri (npr. predstavitvijo posameznih primerov aktivnosti in metod dela) ter primeri dobre prakse.
- Pohvalili so tudi strokovnost izvajalk usposabljanj, ki so teme predstavljale kvalitetno, izčrpno, razumljivo in zanimivo, pri tem pa so bile motivirane, sproščene in energične.
- Pomembno jim je bilo, da se je del programa izvedel interaktivno z delavnicami in da je bil del časa namenjen tudi diskusiji, izmenjavi mnenj, izkušenj in primerov dobre prakse izvajalk in udeležencev.
- Kot pozitivno so izpostavili prijetno in sproščeno vzdušje, dobro počutje ter gostoljubnost šol gostiteljic usposabljanj.

Razvoj modela »Vključevanje otrok priseljencev«

V času projekta je bil razvit in preizkušan model »Vključevanje otrok priseljencev«.

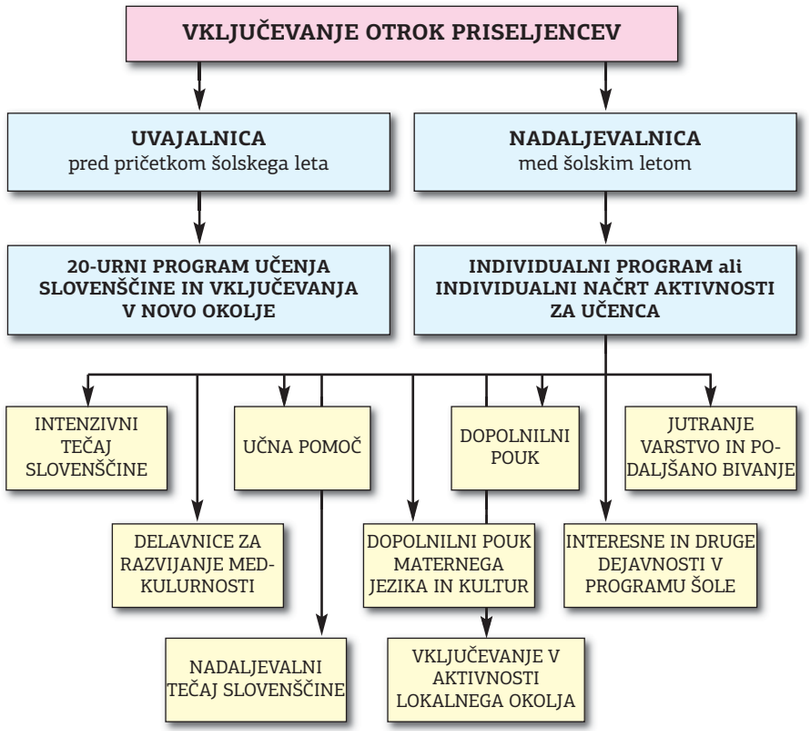

Priprava gradiv

V projektu smo pripravili različna gradiva. Izšel je Priročnik za izvajanje programa Uspešno vključevanje otrok priseljencev. Avtorice prispevkov, zbranih v priročniku, so strokovne delavke - multiplikatorke programa UVOP in drugi strokovnjaki. Pripravili smo izobraževalna gradiva za profesionalno usposabljanje multiplikatork in za regijska usposablja za izvajanje Programa UVOP. Razvili smo e-interaktivni slikovni slovar Interaktivna šola slovenščine.

Natečaj kreativnega ustvarjanja »Različnost nas bogati«

Namen natečaja »Medkulturnost nas bogati« je bil krepiti vrednote medkulturnosti, dvigovati nivo zavesti o različnosti kultur, pomenu dobrih medkulturnih odnosov in medkulturnega sobivanja. Prav tako je bil namen natečaja spodbuditi otroke in mlade, da izrazijo svoja videnja, pozitivna mnenja in opažanja o tem, kako lahko širijo vrednote medkulturnosti in prispevajo k dobrim medkulturnim odnosom in sobivanju v njihovih šolah, družinah, v kraju, lokalni skupnosti, kjer živijo ali širše v Sloveniji.

Učenci osnovnih šol od 6. do 9. razreda in dijaki srednjih šol v Sloveniji so na natečaju lahko sodelovali z delom na temo »Medkulturnost nas bogati. Širimo medkulturnost v družini, šoli in družbi«. Dela so bila lahko stripovska zgodba, fotografija ali kolaž fotografij in kratek video.

V natečaju je sodelovalo 12 osnovnih šol, ustvarjalo pa je 139 učencev in dijakov.

Dogodki

Cilje projekta smo uresničevali tudi preko treh glavnih dogodkov, ki so bili izvedeni v okviru projekta. Projekt smo otvorili z uvodnim posvetom, ki je potekal 13. novembra 2013 v Kopru. V sodelovanju z Inštitutom za slovensko izseljenstvo in migracije SAZU smo 5. novembra 2014 v Ljubljani izvedli enodnevni medresorski posvet “Izzivi medkulturnega sobivanja - vključevanje priseljencev in njihovih družin v Sloveniji”. V sklepnem delu projekta smo vsebine strnili in jih predstavili na dvodnevni zaključni konferenci “Prispevamo k širjenju medkulturnosti in uspešnemu vključevanju otrok priseljencev v vzgojo in izobraževanje”, ki je potekala 14. in 15. maja 2015 v Portorožu.

Tabela 2 Pregled kazalnikov rezultatov projekta[2]

Kazalnik	Doseženi rezultati
Programov profesionalnega usposabljanja multiplikatork programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev	1
Število udeležencev profesionalnega usposabljanja	20
Priročnik za izvajanje programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev	1
Število izvedenih ur aktivnosti programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev«	31946
Število vključenih učiteljev	3530
Število vključenih otrok priseljencev	1187
Medresorski posvet	1
Izdaja in objava poročila o rezultatih in evalvaciji projekta	1
Interaktivna spletna stran	1
Izvedena zaključna konferenca	1

Kako naprej?

Pred nami so novi izzivi in predlog nadaljevanja in nadgradnje aktivnosti, ki smo jih izvajali v preteklih letih. Na podlagi praktičnih izkušenj verjamemo, da je ena od pravih poti za zagotavljanje celostne podpore za uspešno vključevanje otrok priseljencev in njihovih družin v Sloveniji v vzpostavitvi sistema lokalnih interdisciplinarnih podpornih centrov za vključevanje priseljencev. Lokalne podporne centre bi lahko vzpostavili kot nadgradnjo v mreži konzorcijskih šol, ki so nosilke programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev«. Lahko bi bili organizirani v okviru obstoječih organizacij oz. institucij v lokalnih skupnostih ali regijah.

Osnovne dejavnosti centrov bi bile:

1. »Sprejemni program« - abc podporne storitve pri prihodu/selitvi v Slovenijo.
2. Izvajanje programov izobraževanja in usposabljanja za priseljence:
   - za otroke, dijake, študente,
   - starše,
   - druge odrasle.
3. Izvajanje programov izobraževanja in usposabljanja za strokovne delavce.
4. Podporne storitve za zaposlovanje, delo (informiranje, koordinacija, napotitev, spremljanje ...).
5. Podporne storitve za zdravje in socialno varstvo (informiranje, koordinacija, napotitev, spremljanje ...).
6. Krepitev socialne mreže (programi tutorstva, koordinacija, krepitev različnih socialnih mrež, širše podpore in solidarnosti v lokalni skupnosti).
7. Izvajanje, koordinacija, informiranje o različnih kulturnih dogodkih, programih.

Storitve centrov bi bile namenjene:

- otrokom, mladostnikom, študentom priseljencem,
- staršem, skrbnikom otrok priseljencev,
- odraslim,
- strokovnim delavcem, ki izvajajo različne storitve/aktivnosti za vključevanje priseljencev v Sloveniji (strokovni delavci v VIZ, socialnem varstvu, zdravstvu, zaposlovanju ...).

V centrih bi delali/sodelovali:

- strokovni delavci, ki bi izvajali izobraževalne programe za otroke, starše, odrasle,
- strokovni delavci, ki bi izvajali/koordinirali »sprejemni program« in programe podpornih storitev,
- prostovoljci ...

Predlagan model bi lahko razvijali v sodelovanju s pristojnimi resorji, lokalnimi skupnostmi (občinami in drugimi lokalnimi organizacijami ...), kjer bi bili vzpostavljeni podporni/povezovalni centri.

Verjamemo, da bosta naš predlog in ideja slišana.

Viri in literatura:

- Novak, M. Medica, K., Lunder Verlič, S., Pevec Semec, K., Jelen Madruša, M., Mežan, J. idr. (2012). *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole.* Ljubljana: Zavod za šolstvo.
- MIZŠ (2013). Navodila za prijavo na Javni razpis za izbor operacije »Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov v vzgojo in izobraževanje« http://www.mizs.gov.si/ (3. 9. 2013).
- ISA Institut (2013). Prijavnica za projekt »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja« Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje.

2 Podatki, zbrani do 8. 7. 2015.

Ivana Čančar, Inštitut IVIZ in Karmen Drljić, PEF Koper

KAZALNIKI USPEŠNEGA VKLJUČEVANJA OTROK PRISELJENCEV V SLOVENSKE ŠOLE IN IZZIVI ZA NADALJNJE DELO

Eden od ciljev projekta »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja« je bil analizirati stanje na področju vključevanja priseljenih učencev v Sloveniji ter raziskati odzive slovenskih učiteljev in ugotoviti, katere so tiste potrebe na področju vključevanja priseljenih učencev, ki jim je v okviru slovenskega šolskega sistema potrebno prisluhniti.

S pomočjo anketnih vprašalnikov, polstrukturiraniih intervjujev in evalvacijskih listov smo raziskovali:

- Stališča slovenskih učiteljev do medkulturnosti.
- Potrebe in ovire pri delu z učenci priseljenci.
- Obstoječe neformalne prakse pri delu z učenci priseljenci in učenci z drugačnim kulturnim in jezikovnim ozadjem.
- Obstoječa gradiva za učence priseljence in učence z drugačnim kulturnim in jezikovnim ozadjem.
- Izkušnje priseljenih učencev pri vključevanju v novo okolje.
- Vpletenost staršev učencev priseljencev v vključevanje njihovih otrok.
- Potrebe po dodatnih usposabljanjih strokovnih delavcev za delo v večkulturnih razredih.
- Vlogo vodstva šole pri vključevanju učencev priseljencev.

Opis raziskovanja

Raziskovalni načrt smo zasnovali ob začetku izvajanja projekta. Na podlagi ciljev smo oblikovali v Tabeli 1 naštete merilne inštrumente in jih sproti po potrebi spremenjali. V prispevku so prikazani le nekateri rezultati. Celotno poročilo kazalnikov bo objavljeno na spletni strani projekta.

Tabela 3 Načrt raziskovanja

OPIS RAZISKOVANJA	OBDOBJE	VZOREC
A – anketa z učitelji	april – junij 2014	144
B – polstruktrukturirani intervjuji z učenci s priseljensko izkušnjo	januar 2015	18
C – polstruktrukturirani intervjuji z učitelji	maj – junij 2014	14
Č – strukturiran intervju / anketa s starši učencev priseljencev	november 2014	27
D – anketa s svetovalnimi delavci	november 2014	15
E – anketa z izvajalci uvajalnice	januar 2015	12
F – anketa z multiplikatorkami	junij 2015	14
G – anketa z ravnatelji	junij 2015	11
H – vprašalnik za multiplikatorke (evalvacijski list po vsakem usposabljanju)	oktober 2014 – junij 2015	14
J – pregled didaktičnih gradiv in praks učiteljev	oktober 2013 – junij 2015	Priročnik za izvajanje programa UVOP.

Izmed 144 anketiranih učiteljev je v šolskem letu 2013/14 **75,7 %** strokovnih sodelavcev v šoli poučevalo učence priseljence.[3]

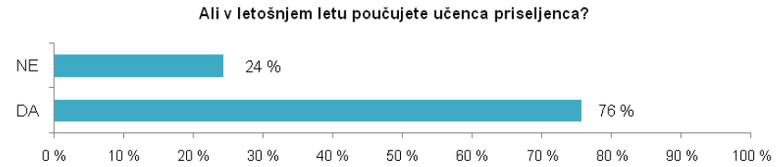

Graf 1: Odstotek anketiranih učiteljev, ki so v šolskem letu 2013/14 poučevali učence priseljence.

Strokovne in zakonske podlage na področju dela z učenci priseljenci

Ob izvajanju določenih aktivnosti projekta smo zaznali, da slovenski učitelji relativno slabo poznajo slovensko zakonodajo, dokumente in vsebine, ki obravnavajo področje vključevanja priseljenih učencev v šolo. Izhajajoč iz tega, smo želeli dobiti vpogled v stanje in učitelje vprašali, v kolikšni meri menijo, da so seznanjeni z omenjenimi dokumenti, zakonodajo in vsebinami. Od tega jih le 4,2 % nikoli ne poučuje učencev priseljencev.

V večini so učitelji odgovorili, da zelo dobro ali dobro (69 %) poznajo možnosti prilagajanja načinov in rokov ocenjevanja znanja. Ob tem ne velja zanemariti izida, da 31 % anketirancev možnosti prilagajanja načinov in rokov ocenjevanja znanja učencev priseljencev ne pozna oz. jih pozna (zelo) slabo,

3 V projektu smo besedno zvezo »učenec priseljenec« uporabljali za tiste učence, ki so se priselili v Slovenijo in se v slovensko šolo vključujejo prvo ali drugo leto. To je bilo pojasnjeno tudi na anketnem vprašalniku.

kar je več kot število učiteljev, ki v tekočem šolskem letu ne poučuje učencev priseljencev. Kljub skromni zakonodaji na tem področju, 54,1 % učiteljev meni, da (zelo) slabo oz. splošne zakonodaje na področju vključevanja priseljenih učencev ne pozna.

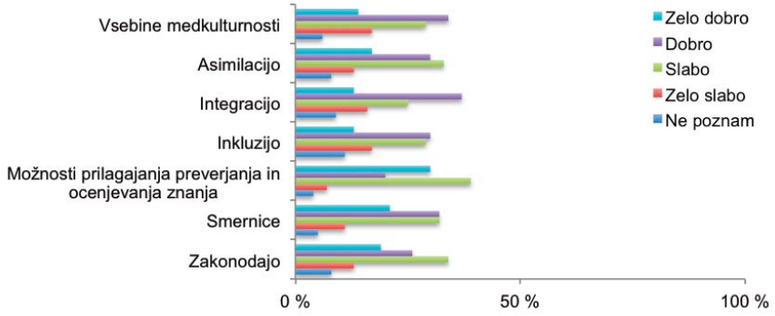

Graf 2: Prikaz samoocene poznavanja vsebin za delo z učenci priseljenci

Nekoliko bližje v primerjavi z zakonodajo so učiteljem Smernice; kar 62,5 % odstotkov jih namreč meni, da pri delu z učenci priseljenci le-te uporablja pogosto oz. zelo pogosto, čeprav iz rezultatov zgoraj ugotovimo, da jih 42,4 % Smernice pozna zelo slabo oz. slabo, le 4,9 % učiteljev pa jih sploh ne pozna. V primeru našega vzorca 43 % respondentov meni, da (zelo) dobro pozna vsebine medkulturne vzgoje in izobraževanja, medtem ko jih 57 % vsebine pozna (zelo) slabo oz. jih ne pozna.

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali obstajajo razlike med poznavanjem vsebin in dokumentov med učitelji, ki (pogosto) poučujejo učence priseljence in tistih, ki jih ne oz. jih poučujejo redko. Na podlagi odgovorov velja logična ugotovitev, da tisti učitelji, ki pogosteje poučujejo učence priseljence, bolje poznajo možnosti prilagajanja načinov in rokov ocenjevanja znanja (gl. grafe spodaj).

Zelo pričakovan je rezultat, ki kaže, da učitelji, ki zelo pogosto poučujejo učence priseljence, tudi zelo dobro poznajo zakonodajo, dokumente, vsebine medkulturne vzgoje in izobraževanja ter vsebine, pomembne pri vključevanju priseljenih učencev (integracija, inkluzija, asimilacija). Inkluzijo velja omenjati vsakič, ko govorimo o učencih »z različnimi potrebami« ne glede na populacijo učencev. V našem primeru jo najbolj poznajo učitelji, ki zelo pogosto poučujejo učence priseljence. Med učitelji ki nikoli oz. redko poučujejo učence priseljence, je prav tako opaziti, da menijo, da inkluzijo poznajo dobro, slabo ali zelo slabo - najmanj je tistih, ki koncept poznajo zelo dobro.

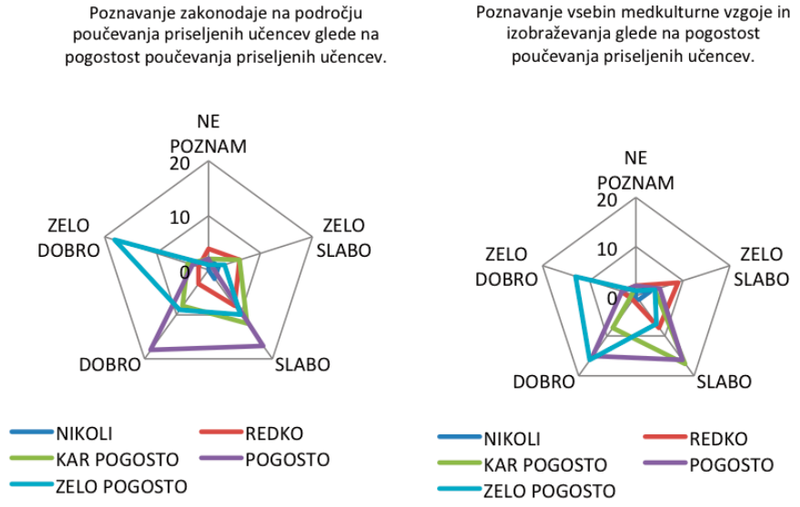

Graf 3: Poznavanje zakonodaje in vsebin medkulturne vzgoje glede na pogostost poučevanja priseljenih učencev

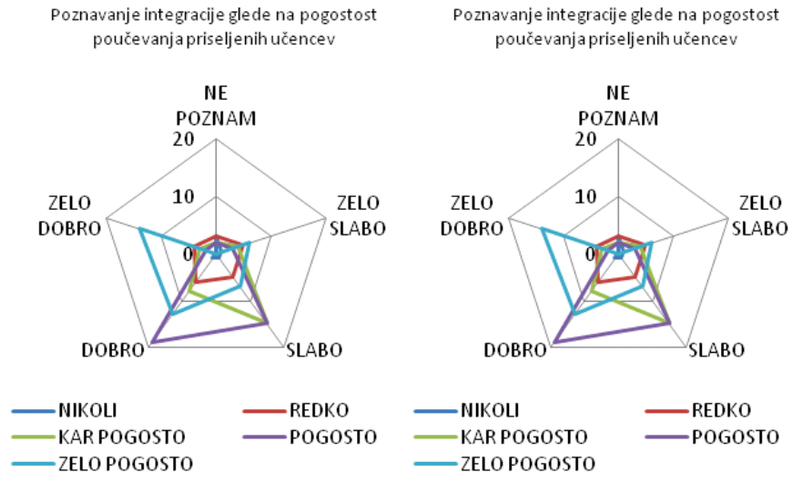

Graf 4: Poznavanje integracije in inkluzije glede na pogostost poučevanja priseljenih učencev

Zanimivo je, da se je na splošno zelo malo učiteljev opredelilo, da zelo dobro pozna vsebine medkulturne vzgoje in izobraževanja. Izstopa skupina, ki učence priseljence poučuje zelo pogosto.

Učiteljeva podpora učencem pri vključevanju

Učiteljeva naloga je priseljenemu učencu pouk prilagajati in individualizirati tako, da je vanj aktivno vključen (Novak idr. 2012). Prizadevanje za aktivno vključenost je toliko bolj pomembno, ko učenčevo znanje jezika večinoma še ni dovolj dobro, da bi mu omogočalo samostojno sledenje pouku in opravljanju nalog (Hachfeld idr. 2010). Čeprav je eden izmed ciljev vzgoje in izobraževanja zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje (Bela knjiga 2011: 16), je raziskava Pečekove in Lesarjeve (2006: 93) pokazala, da učitelji slovenskih osnovnih šol v velikem deležu menijo, da bi se moral učenec priseljenec prilagoditi sistemu šolanja, kar pomeni, da učitelji, vključeni v raziskavo, niso prepoznavali svoje vloge pri vključevanju učenca priseljenca skozi individualizacijo dela. Nasprotno so rezultati naše raziskave pokazali, da 66 % učiteljev meni, da priseljenim učencem pogosto oz. zelo pogosto nudijo učinkovito podporo. Manj kot ena petina pa je menila, da je bila njihova podpora učinkovita redko ali nikoli.

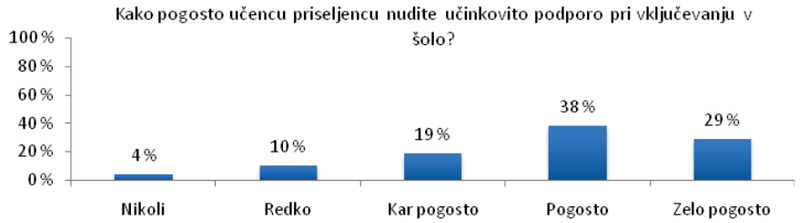

Graf 5: Pogostost nudenja učinkovite podpore učencu priseljencu

Individualni program in druge prilagoditve

72 % učiteljev pravi, da prilagaja načine ocenjevanja znanja; in sicer tako, da se ocenjuje učenčev napredek glede na izhodiščno stanje, kot to določa Pravilnik o ocenjevanju in napredovanju učencev v osnovni šoli. V tem segmentu se kot ključna pokaže priprava individualnega programa, v katerem učitelj oz. učitelji zapišejo trenutno oceno učenčevega znanja na posameznih področij, ki služi kasneje kot izhodiščna točka pri nadaljnjem izgrajevanju učenčevega znanja in kompetenc ter ocenjevanju znanja glede na učenčev napredek. Prilagajanje ocenjevanja je odvisno od strokovne presoje vsakega učitelja, ki se za prilagajanje odloča glede na to, ali učenec prilagoditve potrebuje oz. jih ne potrebuje, kar pa je odvisno tudi od učenčeve zmožnosti prilagajanja novemu okolju in usvajanja slovenščine ter uspešnosti na drugih predmetnih področjih.

Kar 60 % v raziskavo vključenih učiteljev pripravi IP za učence priseljence. Približno 11 % je takih, ki IP ne pripravi nikoli, približno 13 % pa redko. Smernice predlagajo izdelavo individualnega načrta aktivnosti, prilagojenega individualnim vzgojno-izobraževalnim in drugim specifičnim potrebam, ki se je že izkazal kot učinkovit. 73 % je takih učiteljev, ki roke ocenjevanja znanja prilagaja zelo pogosto ali pogosto, kar je v skladu z zgoraj analiziranimi rezultati o prilagajanju načinov ocenjevanja znanja, čeprav z manjšim razlikovanjem v razmerju stališč pogosto in zelo pogosto.

Pravilnik o ocenjevanju ter napredovanju učencev v osnovni šoli predvideva tudi možnost prilagoditve števila ocen za učenca priseljenca. Tako kot prilagajanje rokov ocenjevanja znanja tudi prilagoditve števila ocene zahtevajo od učitelja fleksibilnost, pa tudi senzibilnost do učencev, ki se šele vključuje v novo socio-kulturno okolje. Fleksibilnost zato, ker mora učitelj na podlagi individualnega programa znati presoditi, kaj in kako bo ocenjeval, senzibilnost zato, ker se mora učitelj vživeti v učenca priseljenca in razumeti, da je učenje učnega jezika dolgotrajen proces, ki ga učenec priseljenec v prvem letu šolanja na slovenski šoli ne bo usvojil do te mere, da bi se lahko v njem suvereno izražal in v njem izkazoval svoje znanje. Rezultati so pokazali, da je delež učiteljev, ki se zelo pogosto oziroma pogosto odloča za prilagajanje števila ocen, nekoliko manjši v primerjavi z rezultati, ki kažejo na delež učiteljev, ki prilagaja roke in načine ocenjevanja. V primerjavi s slednjima dvema pa je bil večji delež (10 %) učiteljev, ki števila ocen učencem ne prilagaja nikoli.

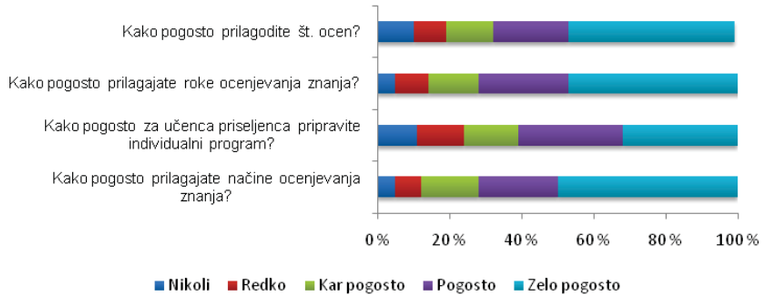

Graf 6: Pogostost nekaterih prilagoditev učencem priseljencem

Pomemben vidik pedagoškega dela učitelja je njegova avtonomnost, kar se lahko izraža tudi skozi njegovo avtonomno presojo o potrebnih prilagoditvah ocenjevanja znanja. Prav tako pomembno pa je tudi, da zna in zmore sodelovati s kolegi učitelji in skupaj z njimi sprejemati odločitve o vzgojno-izobraževalnih potrebah učenca priseljenca, katerih del je tudi prilagajanje ocenjevanja znanja. Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli pravi, da *o prilagoditvah ocenjevanja med šolskim letom […] odloči učiteljski zbor*. Rezultati raziskave so pokazali, da se učitelji bolj ali manj pogosto sami odločajo za prilagoditve, ki se tičejo ocenjevanja znanja.

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli pravi, da je lahko učenec priseljenec, ki prvo leto obiskuje osnovno šolo v Republiki Sloveniji, neocenjen pri posameznih predmetih ter lahko na predlog razrednika in glede na odločitev učiteljskega zbora napreduje v višji razred. Iz analize rezultatov ugotovimo, da so stališča med učitelji razpršena, namreč 30,8 % je takih, ki učenca priseljenca ob koncu prvega šolskega leta ocenijo pogosto oz. zelo pogosto, približno 43 % takih, ki ga ne ocenijo oziroma ga redko ocenijo.

Usposabljanje učiteljev za delo v večkulturnih razredih

Kar 76,4 % učiteljev meni, da se med študijem ni srečala z vsebinami, ki so se nanašale na delo z učenci priseljenci, 16 % pa redko. Le 4,2 % odstotka se je s takimi vsebinami srečalo. Rezultate lahko prepišemo temu, da so medkulturne vsebine relativno nove vsebine v učnih načrtih visokošolskih in univerzitetnih programov, pogosto del izbirnih predmetov, za katere naj bi se odločali študenti, ki imajo do medkulturnih vsebin interes. Iz navedenih razlogov je pričakovan podatek, da 57 % vsebin medkulturne vzgoje in izobraževanja ne pozna oz. pozna slabo ali zelo slabo.

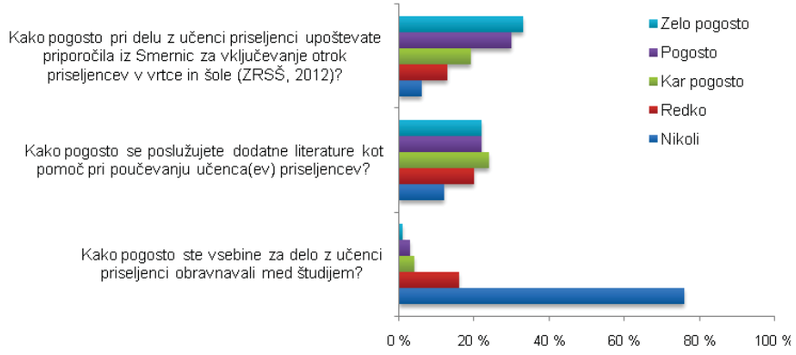

Graf 7: Usposabljanje za delo v večkulturnih razredih

Visok je delež (31,9 %) učiteljev, ki se pri poučevanju učencev nikoli ne poslužujejo dodatne literature oziroma dodatno literaturo uporabljajo redko. Približno 44 % pa je takih, ki pri poučevanju učenca priseljenca uporablja dodatno literaturo pogosto ali zelo pogosto.

Skozi **polstruktirane intervjuje** smo učitelje vprašali, katera so po njihovem mnenju ključna znanja oz. veščine, ki jih potrebujejo za delo s priseljenimi učenci.

Odgovore učiteljev bi v grobem lahko razdelili v tri sklope. Prvi sklop odgovorov se je nanašal na **empatičnost, odprtost, razumevanje, torej na socio-emocionalne veščine**, ki se vzpostavijo v neposrednem odnosu z učencem priseljencem. Drugi sklop odgovorov je zajemal **strokovna znanja ter znanje jezika učenca priseljenca, torej specifične strokovne veščine**, tretji sklop pa **razumevanje kulture učenca priseljenca oz. stališča, torej medkulturne veščine**.

Iz vseh odgovorov je tako možno sklepati, da dajejo učitelji prednosti različnim elementom kompetenc, ki ji torej sestavljajo znanja, veščine in stališča. Pomembno je, da učitelj skozi sodelovanje in refleksijo svoje pedagoške prakse spozna, v katerem vidiku kompetenc za soustvarjanje medkulturnosti in inkluzije potrebuje še dodatno podporo in okrepitev.

Iz intervjujev z učenci priseljenci je bilo moč ugotoviti, da so se učenci priselitve večkrat veselili, da so kasneje pogrešali dom in da jih je bilo v novem okolju sram, strah ter da so se počutili osamljene. Najtežje jim je bilo prav učenje jezika in vključevanje v skupino. Pristop učiteljice se je po besedah učencev izkazal kot največja motivacija za učenje. Vsi učenci so izrazili, da si želijo sprememb, da bi znali slovensko in da bi imeli več prijateljev ter učitelja, ki mu lahko zaupajo in verjamejo.

Zanimivo je, da so tudi **starši** mnenja, da je vključevanje v veliki meri odvisno od učitelja, da je neznanje jezika ovira za učinkovito komunikacijo, da mame rade sodelujejo v »šolah za mame« in na šolskih prireditvah ter sejmih, da močno cenijo korekten sprejem v novo okolje ter si želijo, da bi se njihovi otroci hitreje naučili slovensko. So pa starši zaznali **razlike v šolskih in vrednostnih sistemih** in bi si želeli več informacij o šolskih dejavnostih. Npr. v nekaterih državah otroci v šolah ne nosijo copat, zato lahko pride že pri zelo enostavnih šolskih zahtevah do nesporazumov v komunikaciji. V anketnem vprašalniku je 14 % učiteljev odgovorilo, da se popolnoma strinja s trditvijo, da so usposobljeni za učinkovito delo s starši učencev priseljencev, 40 % se jih strinja (Graf 8).

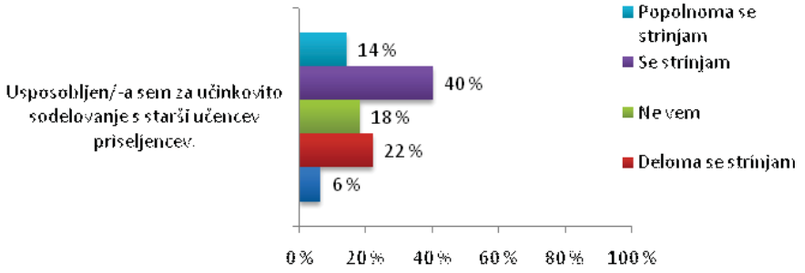

Graf 8: Samopercepcija usposobljenosti pri delu s starši

Ob koncu projekta smo pri multiplikatorkah preverili razlike v doživljanju lastne kompetentnosti za delo v večkulturnem razredu pred in po usposabljanju za delo z učenci priseljenci, v katerega so bile multiplikatorke vklju-

čene dve leti. Spodnji graf prikazuje, da se multiplikatorke ob koncu usposabljanja doživljajo bolj kompetentne, kot so se na začetku usposabljanja[4]. Največja razlika v doživljanju lastne kompetentnosti pred in po usposabljanju se kaže v stališču, ki se nanaša na doživljanje kompetenc pri pripravi IP-ja ter v stališču, ki se nanaša na pripravo in izvedbo uvajalnice. Prav priprava IP-ja ter načrtovanje in izvajanje uvajalnice sta bila ena izmed najpomembnejših ciljev usposabljanja multiplikatork. Z anketnim vprašalnikom, ki so ga rešile vse multiplikatorke, vključene v projekt, smo želeli preveriti, kako so same doživljale lastni napredek v kompetentnosti za delo v večkulturnem razredu. Rezultati raziskave so spodbudni, čeprav metodološko ne povsem zanesljivi, saj kažejo, da multiplikatorke pri sebi zaznavajo napredek v kompetencah za delo v razredih, ki so kulturno raznoliki.

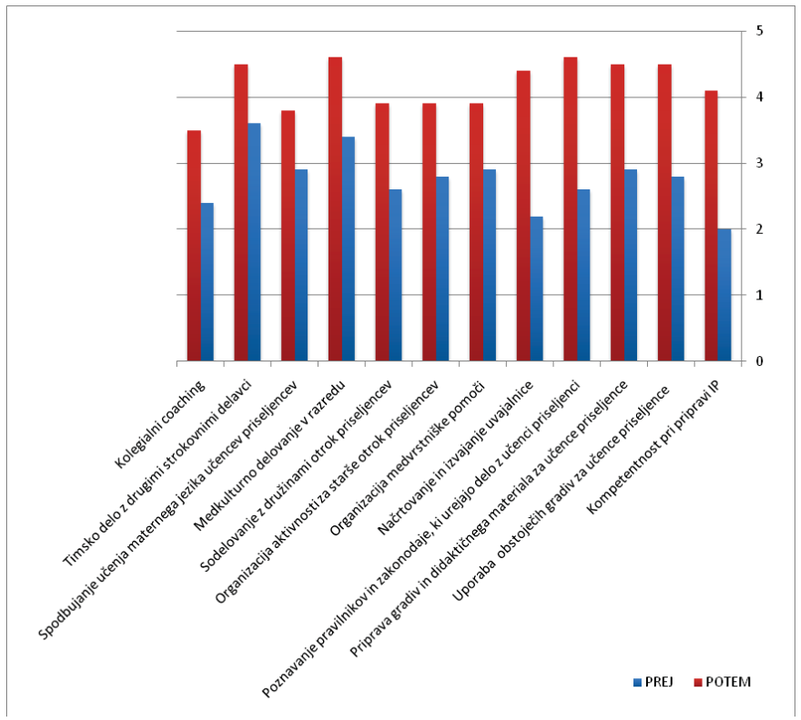

Graf 9: Samopercepcija usposobljenosti za delo s priseljenimi učenci pred usposabljanjem in po njem

4 Pri samooceni je na podlagi odgovorov prikazana srednja vrednost, pri čemer je standardni odklon v vseh primerih ≤ 1, kar kaže na to, da rezultati niso razpršeni.

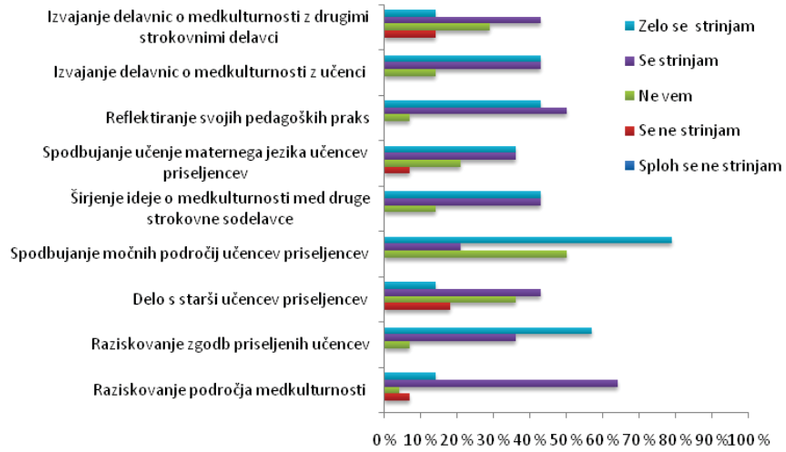

Graf 10: Motivacija multiplikatrok na različnih področjih

Medvrstniška pomoč in sodelovanje z lokalno skupnostjo

Medvrstniška pomoč je na osnovnih šolah, ki so sodelovale v raziskavi, precej pogost pojav, le 3,5 % šol namreč nikoli ne organizira nobene oblike medsebojne pomoči, 13,2 % pa je takih, ki jo organizirajo redko. Sodelovanje med šolami, ki so sodelovali v raziskavi in lokalno skupnostjo, je visoko, kar 65 % šol sodeluje z lokalno skupnostjo pogosto oziroma zelo pogosto, le 3,5 % z lokalno skupnostjo ne sodeluje nikoli. Medvrstniška pomoč, ki so je izvajale multiplikatorke, se je ravno tako izkazala kot učinkovita in spodbudna podpora.

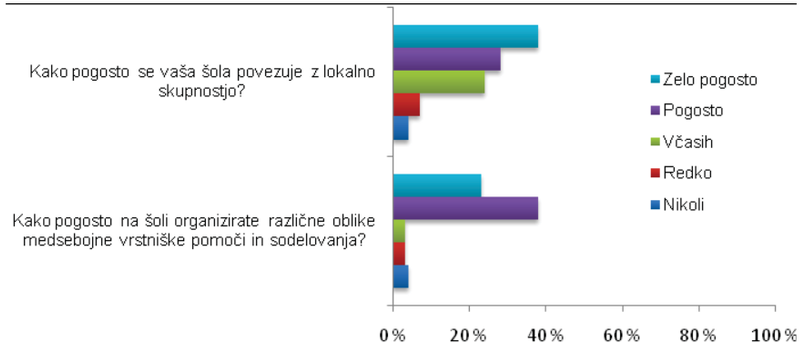

Graf 11: Pogostost organiziranja medvrstniške pomoči na šoli in sodelovanja z lokalno skupnostjo

Večina anketiranih učiteljev meni, da so se pripravljeni naučiti prilagajanja pouka učencem priseljencem in da prepoznavajo in podpirajo vključitev različnih kultur v slovensko šolo. Manjši odstotek je tistih, ki raziskujejo vlogo lastnega kulturnega ozadja, presodkov in vrednot.

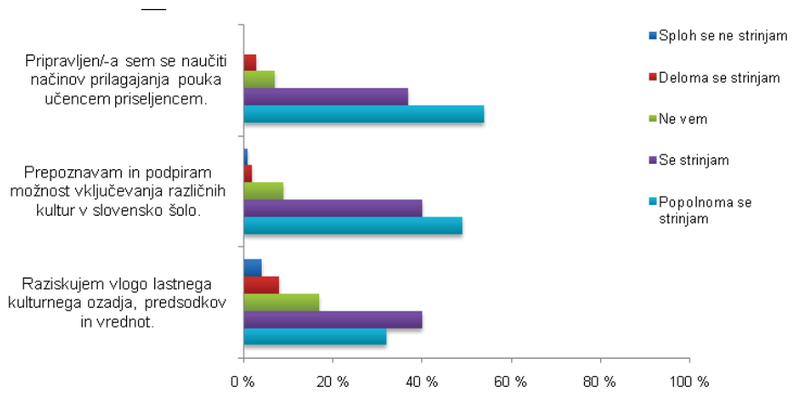

Graf 12 Pripravljenost učiteljev za delo s priseljenimi učenci

94,5 % učiteljev, ki so sodelovali v raziskavi, meni, da znajo poiskati učenčeva močna področja in jih krepiti. Perspektiva moči, ki se kaže skozi učiteljevo prepoznavanje in razvijanje učenčevih močnih področij, pomembno prispeva k učenčevi pozornosti in samopodobi in s tem k lažjemu vključevanju učenca priseljenca v novo okolje. Prepoznavanje močnih področij omogoča tudi proces priprave in evalvacije individualnega programa.

Vodstvo šole

Vodstvo šole, ki ima jasno vizijo o medklutornosti in inkluzivnosti, spodbuja sodelovanje in ustvarjalnost tako pedagoških kot nepedagoških delavcev. Da bi vodstvo šole moralo ceniti različnost zaposlenih, učencev in spodbujati kolegialnost ter podpirati inovacije, meni 97,2 % anketiranih, od tega se 72,9 % s tem popolnoma strinja. 82,7 % anketiranih učiteljev pa meni, da bi potrebovali več podpore vodstva pri delu s priseljenimi učenci.

Ob koncu projekta (junija 2015) smo anketirali ravnatelje, ki so sodelovali v projektu. Sodelujoči ravnatelji so na vprašanje *Kaj je vaši šoli doprinesel projekt?*, odgovorili, da je projekt:

- prispeval predvsem k senzibilizaciji učiteljev;
- potrdil, da so nekatere šole na pravi poti;
- dal ustrezni strokovni model za nadaljnjo uporabo ter strokovno rast učiteljev na šoli.

Ravnatelji torej prepoznavajo dosežke in koristi projekta, na kar kaže tudi podatek, da je večina ravnateljev naklonjena izvedbi uvajalnice v prihajajočem šolskem letu.

Večina anketiranih ravnateljev meni tudi, da bi šole, v katere so vključeni učenci priseljenci, morale imeti možnost sistematizirati delovno mesto učitelja za delo z učenci priseljenci. Ravnatelji, vključeni v raziskavo, so bili namreč z delom multiplikatork (zelo) zadovoljni.

Usmerjenost ravnateljev k spodbujanju učiteljeve refleksije in vseživljenjskega izobraževanja je pomemben gradnik uspešnega vključevanja učencev priseljencev. Rezultati raziskave so pokazali, da ravnatelji svojo vlogo pri učni uspešnosti učencev priseljencev ocenjujejo kot pomembno oz. zelo pomembno. Pri soustvarjanju medkulturne šolske klime pa se doživljajo kot uspešne oz. zelo uspešne, kar lahko povežemo s podatkom, da je večina ravnateljev, vključenih v raziskavo, svoje medkulturne kompetence ocenila kot zelo dobre. Anketirani pravijo, da učitelje spodbujajo k refleksiji lastne prakse ter k udeležbi na dodatnih izobraževanjih za delo z učenci priseljenci. Vsi anketirani ravnatelji so si enotni v tem, da bi šola morala organizirati usposabljanja, ki bi učitelje pripravila za delo z učenci priseljenci.

Pripravljalni razred - uvajalnica

73,4 % respondentov bi se strinjalo s pripravljalnim razredom, katerega naj bi obiskovali učenci v začetni fazi vključevanja v novo šolo.

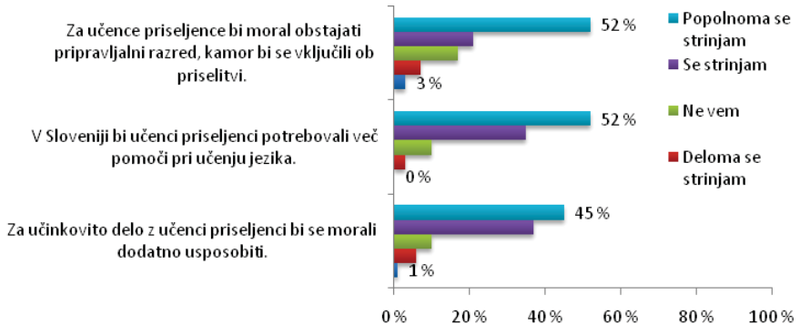

Graf 13: Stališča učiteljev do različnih podpor učencem priseljencem

Pripravljalni razred oz. t. i. uvajalnica je bila na 12 šolah izvedena v okviru projekta. V različnih slovenskih regijah se je vanjo vključilo 141 osnovnošolcev in 12 srednješolcev. Izkušnja izvajalk uvajalnice kaže, da je le-ta za učence zelo pomembna; in sicer za socialno in jezikovno komponento vključevanja. Kot pravi ena od učiteljic: »*Uvajalnica je odlična zadeva, ker se naučijo res osnov za preživeti prvi dan, teden v šoli med ostalimi učenci. Ob*

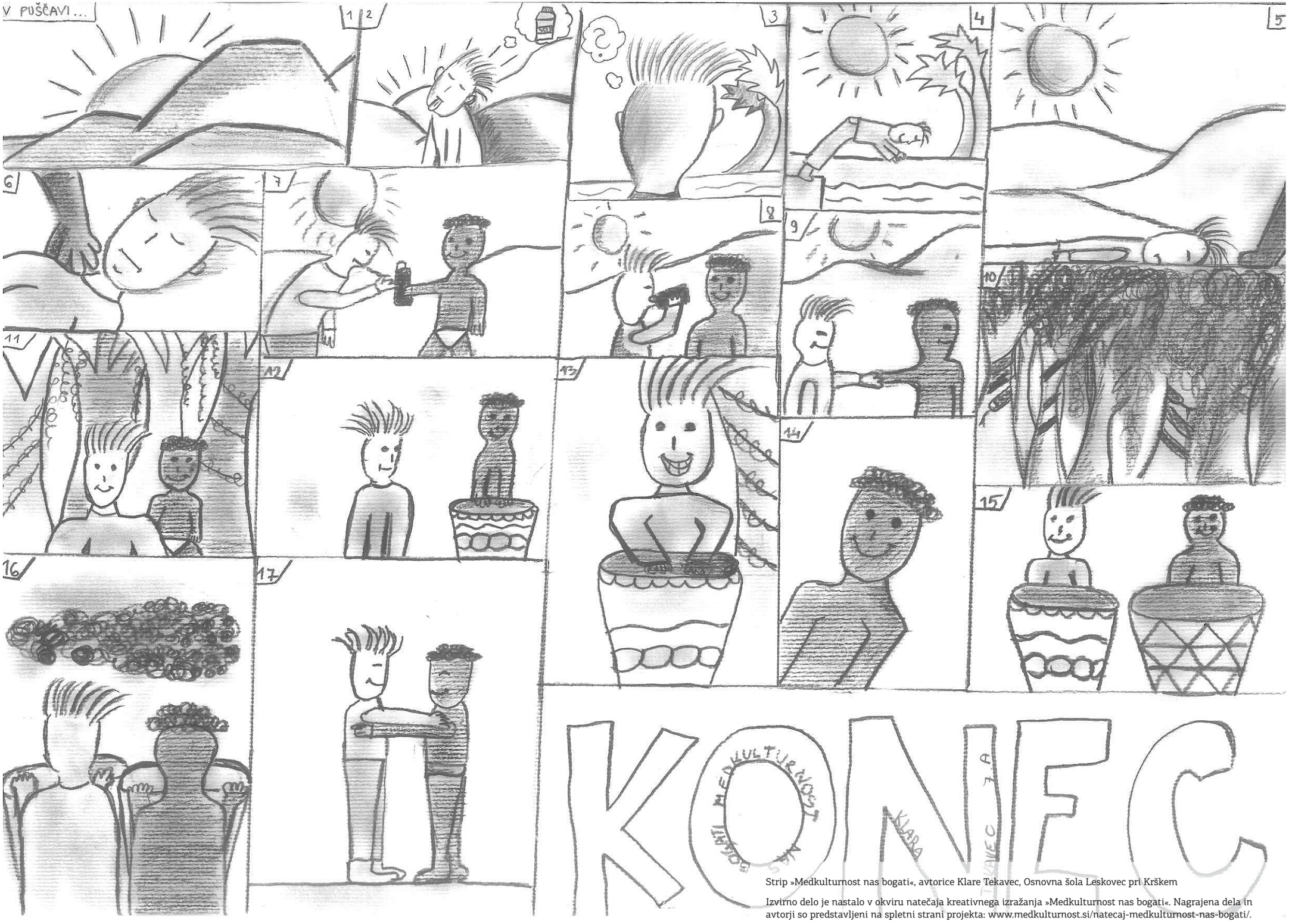

Strip »Medkulturnost nas bogati«, avtorice Klare Tekavec, Osnovna šola Leskovec pri Krškem

Izvirno delo je nastalo v okviru natečaja kreativnega izražanja »Medkulturnost nas bogati«. Nagrajena dela in avtorji so predstavljeni na spletni strani projekta: www.medkulturnost.si/natecaj-medkulturnost-nas-bogati/.

koncu uvajalnice, ki sem jo izvedla jaz, so bili učenci hvaležni za vse nove besede, ki so se jih naučili." Uvajalnica večinoma pomeni bolj »mehek« vstop v šolo tudi za starše, zaposlene na šoli in ostale učence. Izvajalke uvajalnice so pri načrtovanju in izvajanju sodelovale z drugimi učitelji ali s svetovalno službo, redko so se jim pridružili prostovoljci oz. lokalna skupnost. Starše so k pridružitvi v uvajalnico povabile preko šolske spletne strani oz. preko namensko oblikovanih brošur in letakov, ki so jih starši prejeli ob vpisu - včasih so bil te brošure tudi v drugih jezikih.

Šolska svetovalna služba

Iz zelo majhnega vzorca (15) analize ankete s šolskimi svetovalnimi delavci je razbrati, da večina svetovalnih delavcev staršem otrok priseljencev natančno predstavi, kaj otrok potrebuje za šolsko delo in kako poteka učni proces. Medtem pa niso prepričani, ali starši vse razumejo, saj kot največje izzive pri delu s starši in z otroki priseljenci omenjajo prav komunikacijo oz. jezik. Redko svetovalni delavci starše seznanijo z možnostjo vključevanja v svet staršev oz. šole. Večina jih sicer nudi pomoč pri vključevanju v šolske in izvenšolske aktivnosti, vendar je med njimi tudi nekaj takih, ki tu ne prepoznavajo svoje vloge. Delavnice za otroke in starše, ki krepijo medkulturni dialog na šoli, izvaja le peščica svetovalnih delavcev. V zvezi s pripravi IP-ja je bilo razvidno, da večinoma sodelujejo pri nastajanju le-teh, vendar pa jih večinoma pripravijo učitelji. Prav tako odgovori kažejo, da priseljeni učenci in njihovi starši ne sodelujejo pri pripravi IP.

Zaključek

Raziskava je bila izvedena na relativno majhnem vzorcu učiteljev, učencev, staršev, ravnateljev in svetovalnih delavcev. Podatki kažejo, da učitelji v času študija niso imeli veliko priložnosti za usposabljanje za delo v večkulturnem okolju, vendar je spodbudno, da so za delo s priseljenimi učenci večinoma motivirani ter si pri delu želijo več podpore, ustrezne literature in več gradiv za poučevanje. Učenci in starši izražajo pozitivna stališča do senzibilnih učiteljev in učiteljev, ki so pripravljeni prilagajati komunikacijo ter poučevanje, prav tako so izjemno veseli vsakršne pomoči, ki jim jo nudi šola. Ne smemo pozabiti dejstva, da medkulturna pedagogika predvideva izobraževanje vseh deležnikov v medkulturnem sodelovanju - zato je potrebno razmišljati tudi v smeri spodbujanja vzajemnega dela za vzpostavitev medkulturnosti v učilnicah. Zelo razveseljujoče je, da je v slovenskem šolskem prostoru veliko pripravljenosti za prilagajanje dela priseljenim učencem ter vzpostavljanje medkulturnosti in da so odzivi na model vključevanja priseljenih učencev, ki vključuje uvajalnico, pozitivno sprejeti s strani učiteljev, učencev in staršev.

Preden pospološimo določene ugotovitve, bi bilo smiselno prilagotiti raziskavo in jo izvesti na reprezentativnem vzorcu. Projekti kot »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja« pa vsekakor prispevajo k razvoju tega področja v Sloveniji in dajejo učiteljem priložnost, da svoja stališča, ki so v mnogih raziskavah delovala kot negativna, preoblikujejo. Prav zato bi bilo s tovrstnimi aktivnostmi vredno nadaljevati tudi v prihodnje.

Viri in literatura:

- Bela knjiga v vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Hachfeld, A. idr. (2010). Does immigration background matter? How teachers' predictions of students' performance relate to student background. International Journal of Educational Research, 49. 78–91.
- Novak, M., Medica, K., Lunder Verlič, S., Pevec Semec, K., Jelen Madruša, M., Mežan, J. idr. (2012). *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole.* Ljubljana: Zavod za šolstvo.
- Peček, M. in Lesar, I. (2006). Pravičnost slovenske šole: Mit ali realnost. Ljubljana: Založba Sophia 50.

Dr. Marijanca Ajša Vižintin, Medkulturni inštitut

OTROCI PRISELJENCI IN UČITELJI V PROCESIH PRESELJEVANJA IN VKLJUČEVANJA

Preseljevanje je del človeške zgodovine. Ljudje smo prišli iz Afrike, Slovani smo prišli na današnje ozemlje v 6. stoletju - in tu so živeli drugi ljudje, govorili so se drugi jeziki. Ljudje smo se vedno preseljevali, se selimo in se bomo preseljevali. Vzroki za preseljevanje so različni: zaposlitev (karierna priložnost, želja po višjem zaslužku, iskanje zaposlitve), študij, ljubezen, klimatske spremembe, vojna, (etnično, versko, nazorsko) nasilje itd.; pogosto gre za kombinacijo različnih vzrokov.

Večina evropskih držav je bila v 20. stoletju tako dežela izseljevanja kot dežela priseljevanja. Pred prvo svetovno vojno se je iz Evrope izselilo 45 milijonov ljudi, v 60. letih 20. stoletja pa je v Evropi naraslo število priseljencev na 6,6 milijona: priseljencem iz nekdanjih evropskih kolonij je na podlagi meddržavnih sporazumov sledila t. i. vabljena delovna sila, njim njihovi družinski člani, konec 20. stoletja pa begunci iz novih vojnih oz. kriznih žarišč. Posledično so se evropske države začele ukvarjati z vprašanji o migracijskih politikah, predvsem pa z vprašanji sobivanja in vključevanja. Neučinkovite asimilacijske politike in uspešnejše večkulturne politike na začetku 21. stoletja postopoma zamenjujejo integracijske in inkluzivne (vključujoče) politike.

Tudi Slovenija je bila v drugi polovici 20. stoletja sočasno dežela izseljevanja in priseljevanja: Slovenci so se izseljevali predvsem v Severno in Zahodno Evropo (npr. Jugoslavija je podpisala z Nemčijo meddržavni sporazum leta 1968, leta 1970 so Slovenci v Stuttgartu ustanovili prvo povojno slovensko društvo). Sočasno so v Slovenijo prihajali delavci iz drugih jugoslovanskih republik, torej je šlo večinoma za notranje migracije. Tudi na začetku 21. stoletja prihaja v Slovenijo največ priseljencev iz držav naslednic nekdanje skupne države Jugoslavije (80–90 odstotkov). Število priseljencev je v letih 2000–2006 naraščalo (od 6.000 do 15.000), do leta 2009 se je ustalilo. Leta 2009 se je v Slovenijo priselilo 30.296 prebivalcev, med njimi 27.393 tujcev in 2.903 državljanov Slovenije.

V letih 2010–2011 se je število priseljencev prepolovilo, kar je posledica tako spremenjene definicije prebivalstva in s tem mednarodnih migracij kakor tudi vse bolj zaostrene gospodarske krize – sočasno pa se je znova povečalo izseljevanje iz Slovenije.

Po letu 2010 se je v Slovenijo vsako šolsko leto na novo vpisalo 800–1000 osnovnošolskih otrok priseljencev. Ti ne »padejo z neba«, ampak so posledica družbeno-političnih razmer v državi (priseljeni na podlagi izdanih delovnih dovoljenj za prosta delovna mesta) in posledica združevanja družin. V Slovenijo prihajajo otroci priseljenci na začetku 21. stoletja najpogosteje na podlagi združevanja družine. To je možno, če je eden od staršev zaposlen v Sloveniji, če ima oče/mama v Sloveniji urejeno delovno dovoljenje, dovoljenje za stalno/začasno bivanje ter dovolj visok osebni dohodek na družinskega člana. Po večletnem ločenem življenju se družina odloči, da bi rada zaživela skupaj, a pogosto se ne priselijo vsi družinski člani skupaj. Po priselitvi se nekatere družine selijo naprej, kar predstavlja stisko tudi za učitelje, ki začnejo z vključevanjem posameznega otroka. Redkokdaj pa učitelji izvedo, zakaj se je družina (spet) odločila za selitev: preselijo se v drug kraj, v katerem starši (ali eden od njih) dobijo zaposlitev ali so stroški bivanja cenejši ali je okolje spodbudnejše za vključevanje; nekateri se vrnejo v izvorno državo ali se preselijo v drugo državo.

Pri vključevanju (otrok) priseljencev pogosto pozabljamo, da so njihove izkušnje zelo raznolike. Različna so njihova izhodišča in pogoji, v katerih so živeli v državi, iz katere so se priselili. Različni so vzroki (ali kombinacija vzrokov), zaradi katerih je prišlo do selitve. Različno je življenje otrok pred selitvijo in po njej: družinski člani se lahko preselijo vsi hkrati ali postopoma, otroci živijo pogosto določen čas ločeno od staršev ali od enega od staršev, otroci se lahko preselijo sami. Nekateri živijo (pred preselitvijo in) po preselitvi v novo državo v nespodbudnem in ekonomsko šibkem okolju – zanje ima spodbuden in pravičen vzgojno-izobraževalni sistem še posebej pomembno vlogo. Drugi živijo v spodbudnem okolju, starši so izobraženi, dobro vključeni v slovensko okolje in nudijo otrokom podporo pri izobraževanju, vključevanju in pri drugih (prostočasnih) dejavnostih. Njihovo domače okolje je zavestno večjezično in večkulturno, zavedajoč se, da je identiteta sestavljena in spreminjajoča se kategorija.

Selitev je za vsakega otroka velika in zahtevna prelomnica, mnogi otroci doživijo t. i. kulturni šok. V izvorni državi se poslovijo od svojih sorodnikov, sošolcev in prijateljev, šolskega in družbenega sistema, ki ga poznajo. V sprejemni državi se soočijo z novim šolskim sistemom, z novim jezikom okolja, s pridobivanjem novih prijateljev, z drugačno kulturo in z nekaterimi novimi (nenapisanimi) družbenimi pravili, pogosto tudi s predsodki do njih. Učitelji, ki imajo večletne izkušnje z vključevanjem otrok priseljencev, menijo, da potrebujejo tako otroci kot starši priseljenci občutek, da so na šoli dobrodošli, kar vpliva pozitivno tako na učenje slovenščine kot na lažje in hitrejše vključevanje otrok priseljencev.

Vključevanje v novo družbo in učenje jezika okolja sta zapletena in večletna procesa, ki pa sta lažja, če se počuti (otrok) priseljenec v okolju sprejet in če dobi v šoli ustrezno strokovno podporo. Ker učitelji med svojim rednim izobraževanjem večinoma niso pridobili ustreznih znanj, kako vključevati otroke priseljence ter razvijati medkulturno vzgojo in izobraževanje, predstavlja povečan vpis otrok priseljencev na začetku 21. stoletja pred številne nove izzive tudi učitelje. Od njih zahteva dodatno usposabljanje, osebno angažiranje in aktivno državljanstvo.

Spremembe in novosti v procesih vključevanja otrok priseljencev se v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu dogajajo v več smereh, vplivajo druga na drugo – in se še vedno razvijajo: zakonodajna izhodišča (dveletno

prilagojeno ocenjevanje, tečaj slovenščine, pouk maternega jezika in kulture, vključenost v razširjeni program na osnovnih šolah, pedagoška pogodba v srednjih šolah); dokumenti Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter Zavoda RS za šolstvo (Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v republiki Sloveniji (2007); Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2009, 2011, 2012)) in projekti, ki spodbujajo izmenjavo primerov dobrih praks (npr. obstoječi projekt Medkulturnost kot nova oblika sobivanja); osnovne šole, ki so se samoiniciativno odzvale na nove potrebe (npr. Osnovna šola Koper, Osnovna šola Livada, Ljubljana) ter same razvile številne oblike podpore (učno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega jezika, elektronski individualni program, pripravljalnica, mreža sodelovanja z lokalnimi organizacijami, medkulturne učne ure in prireditve na šoli, sodelovanje s starši priseljenci, pouk maternih jezikov in kultur na šoli itd.); usposabljanje učiteljev za poučevanje slovenščine kot drugega jezika (Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik); znanstveno-raziskovalni projekti fakultet in inštitutov (npr. Eduka – Vzgajati k različnosti) itd.

Vključevanje otrok priseljencev je več kot le poučevanje slovenščine kot drugega jezika (eno uro na teden) in več kot dilema, kako ocenjevati učenca, ki (še) ne zna jezika okolja. Samo več sočasnih, strokovno utemeljenih sprememb in ukrepov zagotavlja kvalitetnejše rezultate, zato predlagam celovit model za uspešnejše in učinkovitejše vključevanje otrok priseljencev, ki vključuje razvoj sedmih področij: 1. medkulturnost kot pedagoško-didaktično načelo, 2. sistemska podpora za uspešno vključevanje otrok priseljencev, 3. učitelji z razvijajočo se medkulturno zmožnostjo; 4. razvoj zavedanja o večkulturni družbi pri vseh učnih predmetih, 5. razvoj medkulturnega dialoga na šoli, 6. sodelovanje s (starši) priseljenci, 7. sodelovanje z lokalno skupnostjo.

Čeprav prihajajo otroci priseljenci iz iste države, je treba upoštevati, poudarjam še enkrat, njihova različna izhodišča in izkušnje tako v svoji izvorni državi kot v Sloveniji, obenem pa tudi njihove osebne značilnosti in motiviranost. Nekateri otroci se hitreje naučijo jezik okolja, drugi potrebujejo več časa; nekateri so nadarjeni, drugi povprečni, tretji potrebujejo veliko podpore; nekateri starši se redno udeležujejo večine organiziranih oblik sodelovanja med šolo in starši, drugi pridejo redko in le na izrecno vabilo (kar velja tudi za nepriseljene otroke in starše). Pomembno je, da učitelji, ki poučujejo otroke priseljence in odločilno vplivajo na njihovo vključevanje, upoštevajo različna izhodišča in (z)možnosti otrok, prepoznavajo razlike med otroki in starši ter delujejo skladno z njimi.

Viri in literatura:

- Baloh, A. (ur.) (2010). Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule: Zbornik. Koper: Osnovna šola Koper/Scuola elementare Capodistria.
- Banjac, Ž. (2015). Financiranje ur dodatne strokovne pomoči pri učenju slovenščine in število (2010/11–2013/14). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS (9. 2. 2015, na prošnjo posredovano M. A. Vižintin).
- Bergoč, S. (2011). Pismenost priseljeniških otrok: Politika vključevanja? Razvijanje različnih pismenosti (ur. Mara Cotič, Vida Medved Udovič, Sonja Starc). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, 153–161.
- Castles, S., Miller, M. J. (2009). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. New York, Guilford Press.
- Eduka – Vzgajati k različnosti/Eduka – Educare alla diversità (2011–2014), Trst, Slovenski raziskovalni inštitut, http://www.eduka-itaslo.eu/ (5. 4. 2015).
- Informacije za tujce (2010), Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve RS, http://www.infotujci.si/ (5. 4. 2015).
- Medica, K., Lukič, G. (ur.) (2011). Migrantski circulus vitiosus: delovne in življenjske razmere migrantov v Sloveniji, Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Milharčič Hladnik, M. (2010). Children and Childhood in Migration Contexts, Dve domovini/Two Homelands, 32, 19–31, http://twohomelands.zrc-sazu.si/?c=2 (5. 4. 2015).
- Rey von Allmen, M. (2011). The Intercultural Perspective and Its Development throuh Cooperation with the Council of Europe. Intercultural and Multicultural Education: Enhancing Global Interconnectedness (ur. Carl A. Grant, Agostino Portera). New York, Oxon: Routledge, 33–48.
- Skubic Ermenc, K. (2010). Med posebnimi pravicami in načelom interkulturnosti. Sodobna pedagogika 2, 268–279.
- Scheffer, P. (2011). Immigrant Nations. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Vižintin, M. A. (2014a). Od kod prihajajo otroci priseljenci in čemu? Monitor ISH 16/2, 101–126.
- Vižintin, M. A. (2014b). Model medkulturne vzgoje in izobraževanja, Dve domovini/Two Homelands 40, 71–89, http://twohomelands.zrc-sazu.si/?c=2 (5. 4. 2015).

mag. Mirko Zorman

PRAVICA OTROK PRISELJENCEV DO KAKOVOSTNE IZOBRAZBE

Uvod

Pomembne mednarodne organizacije si z različnimi političnimi dokumenti prizadevajo zagotoviti večjo učinkovitost izobraževanja za vse s konkretno opredeljenimi cilji, ki pa večinoma žal ostajajo neuresničeni. Pomembne družbene skupine na tem področju še naprej ostajajo prikrajšane. Z vidika posameznika in skupin je to kršitev 26. člena Splošnih človekovih pravic in v primeru otrok 28. člena Konvencije o otrokovih pravicah.

Zaskrbljujoči podatki o stanju na področju izobraževanja se seveda nanašajo predvsem na nerazvite države in so le eden od vidikov obupnih razmer, iz kakršnih bi se tudi ob tveganju vsega, celo lastnega življenja, želele iztrgati vedno večje množice beguncev in poiskati boljšo prihodnost v razvitem svetu severne poloble, predvsem v Evropi in v Severni Ameriki. Skupaj z normalnimi tokovi ekonomskih migracij predstavlja posledično povečevanje kulturne raznolikosti vedno večji izziv celo za šolske sisteme najrazvitejših držav, še večjega pa za države, ki so se zaradi posledic gospodarske krize in velike zadolženosti znašle v primežu (vsiljenih) varčevalnih ukrepov. Ob zmanjševanju izdatkov za tako imenovano javno porabo je pač nemogoče uresničevati resolucije in dosegati cilje, na katere prisegamo (glej npr. Svet Evropske unije, 2009).

Prav OECD (2013, str. 3) pa poudarja, da je v času, "ko so javni proračuni pičli in je malo možnosti za nadaljnje fiskalne spodbude, investiranje v strukturne reforme za rast produktivnosti, npr. v izobraževanje in razvoj veščin, ključnega pomena za prihodnjo rast. Investiranje v ta področja je dejansko bistvenega pomena za podporo okrevanju gospodarstva, pa tudi za reševanje trdovratnih problemov, kakršna sta brezposelnost mladih in neenakost med spoloma." Zagotovo bi k temu brez zadrege lahko dodali tudi pomen vlaganja v razvoj pristopov za integracijo vseh, ki so v kakršnemkoli pogledu drugačni od večine. Rezultati mednarodnih raziskav kažejo, da so pri tem najučinkovitejši inkluzivni pristopi.

Učenci iz migrantskih družin zaostajajo za svojimi vrstniki

Velike mednarodne primerjalne študije na podlagi preverjanja znanja učencev, kot so PISA, PIRLS in TIMSS omogočajo ob merjenju znanja v povprečju tudi verodostojen vpogled v ozadje dosežkov učencev in v statistične podatke, ki pojasnjujejo ugotovljene razlike med državami in med družbenimi skupinami.

Ob zbranih statističnih podatkih in letnih poročilih držav članic rezultati mednarodnih študij služijo kot indikatorji napredka pri uresničevanju ciljev držav članic EU na področju vzgoje in izobraževanja. Glede izobraževanja učencev iz migrantskih družin tako ob pomanjkanju zanesljivih podatkov (samo 13 držav zbira podatke o vključenosti otrok v vrtce glede na poreklo staršev) Evropska komisija (European Commission, 2011, str. 118! 123) ugotavlja, da je bil leta 2009 v programe predšolske vzgoje v nekaterih državah vključen celo malenkost večji delež otrok iz migrantskih kot iz večinskih družin (Estonija, Češka). Delež je približno enak v državah, kjer je vključenost otrok v starosti 4 let do vstopa v obvezno izobraževanje skoraj popolna (Belgija, Nizozemska, Španija, Švedska in Združeno kraljestvo), drugod pa je delež otrok iz migrantskih družin vključenih v predšolsko vzgojo nižji kot delež otrok staršev, rojenih v državi bivanja. Vključenost v predšolsko vzgojo je pomembna za napredek otrok, saj zgodnje učenje jezika okolja pomembno prispeva h kasnejšemu šolskemu uspehu.

Ob podatkih o visoki nezaposlenosti mladih so najbolj zaskrbljujoči podatki o deležu mladih, ki iz šolskega sistema izstopijo, preden bi končali vsaj srednjo izobrazbo. V povprečju je leta 2009 v 27 članicah EU iz šolanja izstopilo še enkrat toliko učencev priseljenskega porekla (26,3 %) kot domačinov (13,1 %), ob tem pa so razlike med državami ogromne.

Razlike v deležu osipnikov med migrantsko (42–45 %) in večinsko (15,9 %) populacijo so največje v južnih državah (Italija, Španija, Ciper, Grčija) ter v Franciji, še vedno visoke pa tudi v bogatejših članicah, kot sta Nemčija (22,7 : 8,8 %) in Avstrija (22,1 : 6,0 %).

Že omenjene velike mednarodne primerjalne študije – PISA (znanje 15-letnikov) in PIRLS (bralna pismenost učencev 4. razreda osnovne šole) ugotavljajo, da dosežki otrok s priseljenskim poreklom praviloma zaostajajo za dosežki njihovih vrstnikov iz družin, ustaljenih v državi bivanja. V bralni pismenosti tako leta 2001 kot 2006 priseljenci zaostajajo za dosežki vrstnikov v vseh državah razen v Latviji, kjer pa je status priseljencev zaradi odnosa politike do državljanov ruskega porekla nekoliko vprašljiv.

Poročilo podobne ugotovitve navaja tudi za študijo PISA: zaostanek priseljenskih učencev ustreza v povprečju EU ves čas merjenja bralne pismenosti enemu letu in pol šolanja. Razen v nekaterih državah je zaostanek učencev druge generacije (pričakovano) nekoliko manjši. Manjši je tudi zaostanek priseljencev pri reševanju matematičnih nalog, ki zahtevajo izbor enega od ponujenih možnih odgovorov, medtem ko je pri reševanju matematičnih problemov, ki vključujejo tudi razumevanje besedila, celo nekoliko večji kot zaostanek, izmerjen v bralni pismenosti.

Rezultati študije PISA (OECD, 2013) podrobneje osvetljujejo nekatera vprašanja izobraževanja priseljenskih otrok v članicah OECD in v drugih gospodarsko najrazvitejših državah sveta. Od leta 2003 do leta 2012 je delež učencev s priseljenskim poreklom, ki so sodelovali v ocenjevanju znanja, narastel z 9 % na 12 %, razlika v znanju matematike z večinskim prebivalstvom pa se je v tem času zmanjšala za 10 točk in v povprečju znaša 37 točk (40 točk ustreza 1 letu šolanja). Večji del razlike je mogoče pripisati sociekonomskemu statusu (SES) učencev, vendar tudi razlika med učenci s primerljivim SES znaša še vedno 23 točk. Dosežki priseljenskih učencev so

enaki dosežkom drugih v Kanadi, Izraelu, na Novi Zelandiji in v Združenem kraljestvu.

Nadalje je pomembno spoznanje, da koncentracija priseljenskih učencev v isti šoli sama po sebi še ne pomeni slabšega rezultata. V povprečju znaša razlika med dosežki učencev v šolah, kjer je več kot vsak četrti učenec priseljenec, in šolami, v katerih ni priseljenih učencev, 19 točk, vendar se ta razlika po upoštevanju razlik v SES praviloma skrči več kot za polovico – na 7 točk. SES pomembno pojasnjuje tudi razliko v dosežkih učencev, ki so bili več kot eno leto vključeni v predšolsko vzgojo – pred upoštevanjem razlik v SES znaša ta razlika kar 53 točk. Slovenija je tu skupaj z Estonijo, s Hrvaško, Korejo, z Irsko in Latvijo v družbi držav, v katerih te razlike SES ne pojasnjuje[5].

Podrobnejši analiza podatkov (OECD, 2013, str. 63–85) da vpogled še v druge dejavnike, ki vplivajo na uspeh, a zaradi omejitve prostora navedimo le, da je Slovenija med državami, v katerih je razlika v dosežkih učencev v šolah v velikih mestih in tistimi v manjših krajih tudi po upoštevanju vpliva SES največja – več kot za leto šolanja. Velika mesta ali gosto naseljena območja lahko učencem nudijo mnogo več kot šole v vaškem okolju – več raznolike kulturne ponudbe, večjo izbiro med šolami, šole so bolj privlačne za boljše učitelje, več je možnosti za zaposlitve, ki motivirajo učence.

Glede integracije migrantov v novo okolje ugotavlja OECD (2013, str. 71), da čeprav je pomemben del priseljencev visoko kvalificiran, to ne drži za številne druge, ki so socialno in ekonomsko prikrajšani. Skupaj s kulturnimi in z etničnimi razlikami takšna prikrajšanja lahko povzročajo delitve in nepravičnosti med gostiteljsko družbo in prišleki. Ti problemi močno presegajo zgolj vprašanja, kako je migracijske tokove mogoče kanalizirati in obvladovati; zahtevajo preudarek, kako je priseljence mogoče integrirati v gostiteljsko družbo na način, ki bo sprejemljiv tako za priseljence in prebivalstvo v državi, ki jih sprejema (podčrtal MZ). […] Glede na raznolikost populacij učencev med državami oblikovanje politik za zadovoljevanje specifičnih potreb teh učencev – zlasti vprašanja poučevanja jezikov – ni lahka naloga. Sama politika vzgoje in izobraževanja bo težko reševala vprašanja, ki so povezana z razlikami v dosežkih priseljenskih in drugih učencev. Dosežki priseljenih učencev so, na primer, močneje (in negativno) povezani s koncentracijo socio-ekonomskih prikrajšanj v šolah kot s samo koncentracijo priseljencev ali koncentracijo učencev, ki doma govorijo drug jezik, kot je učni jezik v šoli. Za zmanjševanje koncentracije teh neugodnosti v šolah bi bile morda potrebne spremembe v drugih socialnih politikah, kot sta npr. stanovanjska in socialna politika, s katerimi bi bolj uravnoteženo socialno sestavo v šolah spodbudili.

Na sestavo priseljenske populacije (OECD, 2013, str. 72) močno vplivajo migracijske politike in politike naturalizacije v posameznih državah ter razni

5 Sklepamo torej lahko, da predšolska vzgoja v teh državah uspešno izenačuje možnosti učencev glede na SES.

mednarodni sporazumi in dogovori. Rezultat vseh okoliščin je, da je kvalifikacijska sestava priseljenske populacije v nekaterih državah mnogo boljša in socio-ekonomsko mnogo ugodnejša kot v drugih, kar vpliva tudi na dosežke učencev iz teh populacij v študijah PISA. V povprečju so priseljenski učenci v manj ugodnem socio-ekonomskem položaju kot nepriseljeni in pri merjenju znanja matematike tudi dosegajo nižje rezultate: za vrstniki zaostajajo za 34 točk oz. dosegajo 21 točk manj po upoštevanju SES. V spodnjo četrtino dosežkov se uvrščajo 1,7-krat pogosteje kot njihovi nepriseljeni vrstniki. Kakšen je pomen šolske uspešnosti priseljencev za družbo kot celoto, pove naslednji podatek: če bi z izobraževalnimi politikami uspeli zmanjšati njihovo ranljivost na raven nepriseljenih učencev, bi se delež učencev z najnižjimi dosežki v celotni populaciji znižal za 7 %. Razlike med posameznimi državami so zelo velike – od tega, da priseljeni učenci domačine celo presegajo v znanju (večinoma v državah z majhnim deležem priseljencev, a tudi v Avstraliji) do izrazito nepravičnih sistemov, v katerih imajo priseljeni učenci zelo malo možnosti, da bi se po uspehu izenačili z vrstniki domačini.

Slovenija se glede na rezultate v merjenju znanja matematike PISA 2012 uvršča med države, ki nekoliko nadpovprečne rezultate dosegajo ob minimalnem privilegiranju učencev z ugodnejšim socialnim statusom (OECD, 2013, str. 27) – povezava med dosežki učencev in njihovim SES statistično pomembno ne odstopa od povprečja OECD, velike pa so razlike med geografskimi regijami. Ob zabeleženih 9 % učencev s priseljenskim statusom (prva in druga generacija) pa otroci priseljencev plačajo nekoliko višji davek: pred upoštevanjem SES zaostajajo za vrstniki za okrog 50 in po upoštevanju SES še vedno za več kot 25 točk (ibid., str. 73). Še bolj za učenci, ki govorijo doma učni jezik, zaostajajo tisti priseljenci, ki govorijo doma kak drug jezik – za blizu 60 točk pred upoštevanjem SES in za skoraj 30 tudi po upoštevanju SES (ibid., str. 79). PISA (ibid.) potrdi še dokaj samoumevno ugotovitev: visoka je "kazen za pozen prihod", učenci druge generacije (rojeni v državi preizkusa) pa so uspešnejši kot učenci prve generacije. Slovenijo najdemo med državami, v katerih je delež učencev iz prve generacije priseljencev med tistimi, ki ne dosegajo druge ravni znanja, večji od povprečja OECD, delež učencev iz druge generacije malenkost pod tem povprečjem, prav tako delež učencev brez priseljenskega statusa (ibid., str. 81). Trdimo torej lahko, da bi hitrejša integracija pripomogla tudi k boljši uvrstitvi Slovenije na lestvici. Da je uspešna in hitra integracija mogoča, dokazujejo Avstralija, Kanada, Irska in Nova Zelandija, kjer so dosežki priseljencev nad povprečjem OECD[6].

Mednarodna merjenja znanja se ponavljajo že dovolj časa, da ponujajo tudi vpogled v razvoj in nenazadnje njihov prispevek k oblikovanju nacionalnih politik izobraževanja prav z vidika enakosti in pravičnosti, kamor sodi tudi

6 Pripomniti najbrž velja, da je v vseh teh državah (prevladujoči) učni jezik angleščina, da je njihovo večjo uspešnost pri integraciji vsaj deloma morda mogoče pripisati predznanju jezika ob prihodu v državo. Po drugi strani je to nova potrditev pomena znanja jezika pri vključevanju v novo okolje.

uspešnost priseljencev v izobraževalnem sistemu. Razlike med priseljenimi učenci in nepriseljenimi vrstniki so se v povprečju OECD zmanjšale, v nekaterih državah se je stanje poslabšalo, posebej pa publikacija OECD izpostavlja Nemčijo, kjer je kljub začetnemu šoku ob prvih merjenjih znanja (celo zavračanju upravičene kritike nekaterih značilnosti sistema, npr. prezgodnjega ločevanja po sposobnostih učencev – opomba MZ) izobraževalna politika zmogla dovolj moči in modrosti, da so se rezultati reform kazali na vseh merjenjih od leta 2003 dalje. Uspeh je toliko večji, ker je vsaka zvezna dežela pristojna izključno za svoj izobraževalni sistem in so morali zato šolski ministri ukrepe usklajevati med seboj (OECD, 2013, str. 77).

Kako izboljšati učinkovitost izobraževanja priseljenih učencev?

Kako se učinkovito zoperstaviti neugodnim vplivom drugačnosti vseh vrst, je že dolgo vprašanje, s katerim se ukvarjajo vse pomembne mendarodne organizacije, omenimo le prizadevanja OECD, Evropske unije in Sveta Evrope. OECD si z vrsto svojih projektov in publikacij prizadeva raziskati vzroke za neuspešnost prikrajšanih skupin (npr. Field, Kuczera in Pont, 2007; OECD, 2012). OECD in Evropska unija v teh prizadevanjih sodelujeta, skupaj ustanavljata določene delovne skupine in organizirata posvete za različne ciljne skupine, združujeta tudi potrebna sredstva in usklajujeta raziskovalne metodologije. EU na področju izobraževanja, kjer države članice v celoti ohranjajo svoje pristojnosti, na podlagi dogovorov ter dolgoročnih ali srednjeročnih načrtov (npr. za posamezno sedemletno obdobje financiranja) spodbuja sodelovanje ter izmenjavo znanja med državami, financira delovanje mrež, oblikovanih v ta namen in delovanje priznanih strokovnjakov v njih. Za področje izobraževanja priseljenih otrok in mladih deluje mreža SIRIUS. Oktobra 2014 je delovna skupina za migrantsko politiko izdala gradivo (SIRIUS, 2014), ki dobro povzema vrsto dosedanjih spoznanj in priporočil drugih dokumentov, vključno z delovnimi gradivi Evropske komisije ter zakonodajo EU (Sklepi Sveta EU, Evropskega sveta, resolucije Parlamenta in Sveta itd.) in odgovarja na (tudi prej omenjene) izzive, opredeljene v analizah dosežkov v raziskavi PISA kakor tudi v drugih mednarodnih primerjavah.

Dokument sestavljajo cilji izobraževanja otrok in mladine s priseljenskim poreklom v državah članicah EU, priporočila izobraževalnim oblastem v državah članicah ter evropskim institucijam, pritrditve nacionalnih institucij v državah članicah in bibliografija. Cilji so sicer namenjeni odločevalcem na ravni države in EU, vendar tudi brez komentarjev prinašajo pomembna sporočila za prakso. Prostor mi žal ne dovoljuje navedbe celotnega besedila, zato samo povzemam poudarke:

1. Enakopraven dostop do visoko kakovostnega izobraževanja in poklicnega usposabljanja v inkluzivnih okoljih za vse.
2. Inkluzivni sistemi izobraževanja v kombinaciji z izbranimi politikami.
3. Pristop z učencem **v središču.**

4. Skupno izobraževanje učencev z različnim socio-ekonomskim in etničnim poreklom.
5. Dodatna sredstva šolam na učenca s poreklom iz socialno prikrajšenega okolja.
6. Nacionalni **protidiskriminacijski zakoni** bi se morali v celoti nanašati tudi na izobraževalne sisteme.
7. Možost brezplačne inkluzivne visoko kakovostne predšolske vzgoje.
8. Možnost izbire za tiste, ki jim **grozi izpad iz sistema**: dodatna pomoč v splošnem izobraževanju ali učinkovita poklicna izobraževalna pot.
9. Kakovostni programi **za nadoknadenje zamujenega** in prilagodljivost izobraževalnih sistemov.
10. Vsakdo mora imeti pravico, da se nauči **tekoče govoriti učni jezik**.
11. Ponovna potrditev **trojezične formule EU:** obvladati vsaj tri jezike po svoji izbiri.
12. Podpora **učenju lokalnih jezikov priseljencev** za zainteresirane priseljene in za nepriseljene učence.
13. Vsi programi izobraževanja učiteljev pred nastopom dela in po njem ter mentorski programi bi morali sistematično vključevati pridobivanje medkulturnih veščin in veščin za enakost med spoloma, učenje jezikov ter za specifične potrebe učencev priseljencev.
14. **Vodstva šol** formalno usposobiti za uspešno vodenje šole v cenjenju raznolikosti.
15. Povečati zastopanost učiteljev in vodij šol s priseljenskim poreklom.
16. **Finančna podpora** za trajnostno mentorstvo in druge oblike na skupnosti temelječe podpore izobraževanju.
17. Enakovredna zastopanost priseljencev v medvrstniških **mentorskih shemah**.
18. **Izkustveno učenje**, zlasti v prostovoljskih organizacijah.
19. **Popolno informiranje in opolnomočenje staršev migrantov** z enakopravnim sodelovanjem v šolski skupnosti in participacijo v organih upravljanja šole.
20. Podpora novo **priseljenim** učencem[7] na osnovi individualnih veščin: izobrazbo in znanje **na novo priseljenih učencev** bi morali ocenjevati strokovni delavci, ki poznajo izobraževalni sistem države izvora in imajo izkušnje v ocenjevanju posameznih učencev.
21. Skupaj s podpornimi storitvami je treba razvijati **kompetence učiteljev.**

Dokument nadalje obsega še priporočila za udejanjanje navedenih ciljev, naslovljena najprej na odgovorne oblasti na ravni držav članic in nato po-

7 Na novo priseljeni učenci so opredeljeni kot mladoletniki, rojeni izven države bivanja, katerih starši so prav tako rojeni zunaj te države, in so prispeli v času obveznega šolanja ali pred njim.

sebej še v institucijah EU. Usklajenost pristopov k zagotavljanju pravičnih rezultatov vzgojno-izobraževalnega dela za pripadnike različnih manjšin, med katere sodijo tudi učenci s priseljenskim poreklom na vseh ravneh – od mednarodne do razreda in posameznega učenca – je za dosego ciljev nedvomno nadvse pomembna, ključno vlogo v celotni strukturi pa vendarle odigra učitelj. Ta lahko vsaj osnovne potrebe zadovolji celo brez širše podpore, nasprotno pa še tako pretehtani ukrepi seveda niso izvedljivi brez ustrezno usposobljenih in angažiranih učiteljev.

Kompetence strokovnih delavcev za učinkovito integracijo priseljencev

Izkušnje z udejanjanjem integracije migrantov in jezikovnih manjšin po svetu (glej npr. Mohan, Leung in Davidson, 2001) so pokazale, da je integracija najučinkovitejša v inkluzivnem pristopu. Želenih rezultatov ne dajejo niti pristopi, usmerjeni v ločeno poučevanje migrantov v njihovem jeziku niti dodeljevanje posebnih učiteljev, ki naj bi pripadnikom manjšin pomagali pri učenju večinskega jezika v mešanih razredih. Učinkovita podpora drugačnim učencem v inkluzivnih okoljih zahteva pristope, ki upoštevajo vse različne posebne potrebe učencev (npr. učencev z različnimi motnjami, potrebe učencev glede na SES-družine, kulturna in verska raznolikost, obvladovanje učnega jezika) in ne obratno: ne prilagaja se posameznik sistemu, temveč sistem posamezniku. Večino posebnih potreb naj bi bila zadovoljena znotraj rednega pouka z morebitno dodatno strokovno pomočjo, morebitna (pretehtana) specifična pomoč izven pouka je sekundarnega pomena. Posebne potrebe niso dolžnost le posameznih učiteljev ali drugih strokovnih delavcev, temveč vseh, ki prihajajo v stik z učencem. Razvoj učnega jezika je npr. odgovornost pri vseh predmetih (vsi učitelji tudi učitelji jezika) – ne le učiteljev učnega jezika kot šolskega predmeta. Od vseh torej pričakujemo kompetence, ki so potrebne za učinkovito inkluzivno poučevanje. Kompetence so opredeljene (Evropska komisija, 2007, str. 3) kot "kombinacija znanj, spretnosti in odnosov, ustrezajočih okoliščinam." Na osnovi te opredelitve je mogoče sistematično navesti, katera znanja in veščine ter kakšni odnosi oz. stališča so potrebni za delo z učenci priseljenci. V nadaljevanju ponujam okvir za razmišljanje o tem, ki nikakor nima ambicije, da bi bil popoln, temveč le omogoča sistematičen pristop k analiziranju potreb po profesionalnem razvoju strokovnih delavcev.

Področje **znanja** bi bilo mogoče razdeliti na vsaj tri kategorije:

1. strokovno vsebinsko znanje (vsebina predmeta ali predmetov, ki jih poučujem), obvladanje jezika stroke.
2. poznavanje in razumevanje procesov učenja (pedagoška in psihološka znanja, procesi učenja in pomnenja, motivacija), organizacije učenja (učenje kot socialna aktivnost, skupinska dinamika, oblikovanje skupnosti), poznavanje predpisov s področja vzgoje in izobraževanja ter drugih relevantnih predpisov itd.

3. Znanje in razumevanje, povezano s priseljenimi učenci (splošno znanje o migracijah in njihovih vzrokih, geografski podatki, politična in družbena ureditev države, iz katere prihajajo posameznik ali skupine, šolski sistem v tej državi, zgodovina, religije in njihov pomen, jezik ali jeziki priseljencev, vloga družine in članov v njej itd.); poznavanje procesov opismenjevanja v različnih jezikih, pomen jezika za učenje, vsakdanja komunikacija oz. pogovorni jezik ter t.i. jezik stroke itd.

Veščine ali **spretnosti** pomenijo znanje v praksi

1. načrtovanje in izvedba pouka, preverjanje in ocenjevanje znanja,
2. komunikacija v razredu, z učenci, s starši in z drugimi deležniki, sodelovanje v timu.

Odnos, stališča obsegajo osebna prepričanja posameznika in odražajo njegove osebne vrednote, ki so rezultat dolgotrajnega procesa, v veliki meri pa so tudi v zgodovinskih okoliščinah izoblikovana značilnost prebivalcev določenega okolja (kultura). Posameznik ravna v skladu s svojim odnosom in stališči ter obratno – le z opazovanjem (spontanega) ravnanja lahko v celoti spoznamo vrednote posameznika ali kulturo določene skupnosti. Prav zaradi dolgotrajnosti procesa oblikovanja je vrednote ali kulturo mogoče spreminjati le postopoma preko ozaveščanja odnosa in stališč v življenjskih situacijah in z neposredno izkušnjo, ob tem pa ima pomembno vlogo tudi znanje. Nevednost in nepopolna informiranost je gojišče stereotipov in predsodkov, katerim se je mogoče zoperstaviti le z ustreznim znanjem.

Inkluzivno poučevanje učencev priseljencev kot najučinkovitejši model integracije in doseganje želenih učnih izidov zanje ob hkratni odličnosti za vse je večkrat omenjeno tudi v analizah rezultatov študije PISA. Njegov pomen je eksplicitno poudarjen v agendi SIRIUS. Tak model je mogoč le ob veliki sprejetosti učencev priseljencev v šolski in razredni skupnosti (skupnost za razliko od organizacije razumemo kot socialno tvorbo, v kateri niso pomembni zgolj rezultati, temveč tudi potrebe njenih članov). Tu gre za tip šolske klime oz. kulture, ki ju definirata ravno pomembnost dosežkov in pomembnost odnosov. Štiri možne kombinacije teh dveh značilnosti po Bečaju (npr., 2001): tradicionalna storilnostna kultura, anomična kultura, kultura tople grede, kultura dobre skupnosti se preslikajo v grafe dosežkov znanja PISA (OECD, 2013), ki ponazarjajo vrednosti v kombinaciji med ravnmi znanja in ravnmi pravičnosti, izražene z velikostjo vpliva splošnih ali specifičnih prikrajšanj. Visoki dosežki učencev ob majhnem vplivu prikrajšanj ustrezajo inkluzivni kulturi dobre skupnosti, v kateri se ambiciozni cilji za vse uresničujejo ob visoki pomembnosti odnosov, z veliko medsebojnega spoštovanja in podpore. Tako kulturo lahko (v sodelovanju z učenci, s starši in širšo skupnostjo) seveda ustvari samo učitelj, ki je sam naklonjen inkluzivnemu pristopu, ni obremenjen s predsodki in se zmore vživeti v vsakega učenca. Ob visokem strokovnem znanju in razvitih veščinah je odnos torej ključnega pomena za udejanjanje inkluzivnega pristopa.

Spomnimo, da je zmožnost (kompetenca) **kombinacija** znanja, veščin in odnosa – kjer ni ustreznega odnosa, tudi o zmožnosti ni mogoče govoriti. Le strokovno temeljito usposobljen učitelj z visoko stopnjo empatije se bo sposoben ustrezno odzvati na vse bolj raznolike izzive globalizirane in raznolike družbe, v kateri uresničevanje temeljnih človekovih in otrokovih pravic predstavlja pomembno vrednoto.

Viri in literatura:

- Bečaj, J. (2001). Razrednik in šolska kultura. Sodobna pedagogika, 52 (1), 32–44.
- European Commission (2011). Commission Staff Working Document: Progress towards the common European objectives in education and training (2010/2011) Indicators and benchmarks, dostop 28.4.2015 na http://edz.bib.uni-mannheim.de/edz/pdf/sek/2011/sek-2011-0526-1-en.pdf.
- Evropska komisija (2007). Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje: Evropski referenčni okvir, Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- Field, S.; Kuczera, M.; in Pont B. (2007). No More Failures: Ten Steps to Equity in Education, Paris: OECD.
- Konvencija o otrokovih pravicah, dostop 28. 4. 2015 na http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/
- Mohan, B.; Leung, C. in Davidson, C. (2001). English as a Second Language in the Mainstream: Teaching, Learning and Identity. Harlow: Pearson Education Limited.
- OECD (2012). Untapped Skills: Realising the Potential of Immigrant Students, Paris: OECD.
- OECD (2013). PISA 2012 results: Excellence through Equity: Giving Every Student the Chance to Succeed (Volume II), OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264201132-en, dostop 28. 4. 2015.
- SIRIUS (2014). A Clear agenda for Migration Education in Europe, dostop 2. 5. 2015 na http://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2014/11/Agenda-and-Recommendations-for-Migrant-Education.pdf.
- Splošna deklaracija človekovih pravic, dostop 28. 4. 2015 na http://www.unaslovenia.org/dokumenti/sdcp.
- Svet Evropske unije (2009). Sklepi Sveta z dne 26. novembra 2009 o izobraževanju otrok iz migrantskih družin. Uradni list Evropske unije z dne 11. 12. 2009, dostop 28. 4. 2015 na http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG1211(01)&from=EN
- UNESCO. 2014 GEM Final Statement, The Muscat Agreement, dostop 28. 4. 2015 nahttp://unesdoc.unesco.org/images/0022/002281/228122E.pdf;
- UNESCO, b.d.: Education for All Movement - dostop 28. 4. 2015 na http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/

II.

PRIMERI DOBRIH PRAKS

Marjeta Ferkolj Smolič, Osnovna šola Grm Novo mesto

MEDKULTURNE UČNE URE

Z vsemi šolami v okolici zelo dobro sodelujemo. Prav tako smo zelo zadovoljni s projektom in menimo, da veliko pripomoremo pri uvajanju otrok priseljencev v šolo. Veliko delamo na področju medkulturne vzgoje, še posebej na spoznavanju raznolikosti znotraj kultur in medsebojnega sprejemanja. Učenci priseljenci prihajajo na šolo iz 11 držav (Kosovo, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Srbija, Makedonija, Rusija, Ukrajina, Francija, Kitajska, Italija in Velika Britanija). Za učence priseljence, ki pridejo na šolo, prihod v novo šolsko okolje ne pomeni samo spremembe jezika in v veliki večini izobraževalnega sistema, ampak v prvi vrsti zamenjavo svoje države, kraja bivanja, za seboj pustijo večino sorodnikov in prijateljev.

Učenci priseljenci se slovenskega jezika zelo hitro naučijo v razredni skupnosti in v okolju, zato je priporočljivo, da jih vključimo v popoldanske aktivnosti, pri tem pa upoštevamo njihova močna področja. Učenci priseljenci tako uresničujejo svoje popoldanske aktivnosti znotraj športnih klubov (trening košarke, nogometa in plesa) in na glasbenih šolah. Naša šola je poskrbela npr. za brezplačne tečaje plavanja.

Pri teh aktivnostih lahko otroci priseljenci resnično pokažejo svoja močna področja, ki niso odraz znanja slovenščine. Večinoma so nadpovprečno uspešni. Na področju Novega mesta je zelo aktivno Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto, ki v popoldanskem času v okviru dnevnega centra izvaja tečaje slovenščine, učno pomoč in različne delavnice na vseh področjih.

V razredu ostali učenci velikokrat ne razumejo, da so učenci priseljenci zelo šibki v znanju slovenščine, da imajo težave na vseh predmetnih področjih, da se zato posledično velikokrat umikajo oziroma iščejo po šoli učence iz njihovih držav. Da bi slovenskim otrokom pokazali, kako se učenci priseljenci počutijo ob prihodu v šolo v razredu, ko ne razumejo skoraj ničesar, sem si zadala cilj, da v vsakem razredu s pomočjo učitelja oziroma razrednika izvedem učno uro v jeziku učenca priseljenca. V izvedbo učne ure smo vključili tudi učenca priseljenca. Tako smo izvedli učne ure v bosanskem, albanskem in ruskem jeziku. Učencem je bilo zelo težko, saj tudi vmes nismo

govorili v slovenščini in so se morali znajti. Učenec priseljenec je to šolsko uro resnično pokazal svoje znanje. Preostali učenci so na koncu povedali, da šele zdaj razumejo, kako težko je učencem priseljencem, ko ne razumejo osnovnih navodil, besedil … kaj šele, da bi se lahko kaj učili. Posledično so njihove ocene zelo nizke. Pri evalvaciji učne ure so nas presenetili njihovi odzivi, da jim je bilo nerodno, da jih je bilo sram, da so se bali in da jim je bilo zelo težko.

Slika 1 in 2: Prosojnici s predstavitve Ukrajine

Med urami smo z učenci priseljenci predstavljali posamezne države, njihove značilnosti, jezik in kulturne navade ter le-te primerjali s Slovenijo.

Prav tako smo na konferencah učiteljskega zbora na vseh sodelujočih šolah izvedle kratke urice v albanskem in bosanskem jeziku, pri evalvaciji so se strokovni delavci strinjali, kako težko je učencem priseljencem, kako je bilo tudi njih strah in sram, ko niso vedeli, kaj od njih zahtevajo navodila. Vpliv teh ur se je videl tudi pri nadaljnjem delu strokovnih delavcev, pri večjem metodičnem in didaktičnem prilagajanju, posebno pa pri razlagi in prilagoditvi navodil in strokovnih besedil.

Slika 3: Učenka med predstavitvijo Ukrajine strokovnim delavcem

Slika 4: Učenka med izvajanjem ure za učence v bosanščini

Tamara Himelrajh in Jelena Zrna, Osnovna šola Tabor I Maribor

IZZIV VKLJUČEVANJA MEDKULTURNOSTI V ŠOLSKI PROSTOR V SKLOPU LETNEGA DELOVNEGA NAČRTA OSNOVNE ŠOLE

V današnji družbi se je potrebno zavedati, da smo na vsakem koraku deležni medkulturnosti. Vsakodnevno razmišljamo o tem, kako se z raznolikostjo spopadati, jo razumeti in jo vključevati. Medkulturnost ni samo različnost kulture, pač pa je prisotna tudi v socialnem in ekonomskem statusu, religiji, spolni usmerjenosti itd. Prav šolsko okolje je tisti prostor, ki se med prvimi srečuje z različnostjo, mora jo upoštevati in vključevati v izobraževalne procese.

Naloga učiteljev je, da sobivanje med različnimi dosegajo na način, da ne izpostavljajo le razlik, pač pa z iskanjem tistega, kar nam je skupno in nas druži, saj le na tak način dosegamo pozitivno okolje in sodelovanje. V celotni proces medkulturnosti v šoli je potrebno vključevati tako zaposlene na šoli, učence, kot tudi starše otrok (Resman, 2006).

Prav multiplikatorke, ki smo program UVOP izvajale na različnih koncih Slovenije, lahko trdimo, da je medkulturnost težko postaviti v model, saj obstajajo različni primeri prakse, ki dokazujejo, kaj v določenem okolju deluje. V nadaljevanju prispevka sledijo primeri medkulturnosti v šoli, ki so bili izvedeni v različnih regijah (podravska, osrednjeslovenska in dolenjska) in so še eden od pokazateljev, da nas drugačnost lahko tudi druži.

Delo multiplikatorja je potekalo tako z otroki kot tudi s strokovnimi delavci. V prvih mesecih izvajanja aktivnosti programa UVOP smo ugotovile, da je medkulturnost v mreži sodelujočih šol v podravski regiji še dokaj nerazvita v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami, glede na podatke, podane na strokovnih srečanjih multiplikatorjev. Po diskusijah na izobraževanjih za strokovne delavce, ki smo jih izvedli po šolah, smo zaznali pomanjkanje vedenja, kaj je medkulturnost in kako bi jo lahko vključili v šolski prostor, tako med poukom kot tudi izven njega. Na šoli smo namreč na delavnicah, ki so bile izvedene za strokovne delavce, vedno znova ugotavljali, kaj bi pravzaprav naj bil cilj medkulturnosti in kako bi ga spontano vključili v šolo. Iz izkušenj, ki smo jih pridobile, lahko zaključimo, da v kolikor ni usmerjenega dela tako pri pouku kot izven njega, se hitro izgubi občutek sprejetosti in raznolikosti kultur pri pouku oz. v šolskem prostoru nasploh. Priseljeni otroci se dnevno srečujejo s slovensko kulturo in redko dobijo priložnost za predstavitev svoje kulture v šolskem prostoru. Torej smo si zastavili vprašanje, kaj je cilj medkulturnosti. Kot vodilo smo si postavili sledeče:

»Cilj medkulturne vzgoje ne sme biti samo odkrivanje in interakcija z razlikami, povezanimi z drugo, nam bližnjo osebo (tu imamo v mislih osebo katerega koli izvora, družbenega razreda, spola, vere, spolne usmerjenosti itd.), ampak si mora za cilj postaviti tudi vrednotenje in delo na podobnostih, ki povezujejo ljudi. Medkulturna vzgoja naj bo torej utečen proces, ki predstavlja osnovno kulturo prihodnosti, ki se nenehno obnavlja v in skozi vsakodnevno prakso. Vsakodnevne prakse naj bodo sestavni del kompleksne sodobne družbene in izobraževalne vizije.« (povzeto po http://www.eduka-itaslo.eu/uploads/analize_slo/uploadsanalize_slo18. pdf). Vprašanje, ki se na tem mestu zastavlja, je torej, kako se lahko šola (tu imamo v mislih predvsem obvezno osnovno šolo) pretvori iz večkulturne, kar danes dejansko je, v medkulturni projekt oziroma kako lahko učitelji ponotranjijo spremembo zornega kota in prispevajo k temu, da sam izobraževalni proces dejansko postane prostor medkulturnosti (Grange Sergi, 2007).

Odgovor na to sem videla v dejanski izvedbi programa UVOP v sklopu načrtovanja letnega delovnega načrta Osnovne šole Tabor I Maribor.

V mesecu juniju 2014 so bile na pedagoških izobraževanjih in konferenci predstavljene možne povezave oz. stiki med letnim delovnim načrtom (v nadaljevanju LDN) Osnovne šole Tabor I Maribor, ki je bil v nastajanju za šolsko leto 2014/2015 z aktivnostmi po programu UVOP. Medkulturno vzgojo smo želeli vključiti na vseh področjih šolskega delovanja. Prvi korak k dosegu cilja je bil zapis aktivnosti v letnem delovnem načrtu. Zapis je vseboval aktivnost po programu UVOP, čas izvedbe in izvajalca, npr.: delo z oddelčno skupnostjo (šol. l. 2014/2015, razredniki, učitelji poučevalci, šolska svetovalna služba in multiplikatorka – vzorčne ure).

V LDN smo vključili vse aktivnosti po programu UVOP, tako aktivnosti dela s priseljenci kot program dela s strokovnimi delavci šole, vendar se bom v tem prispevku omejila na aktivnosti, ki so v šolski prostor prinesle največ medkulturnosti oz. medkulturne vzgoje tako priseljencem kot nepriseljencem.

Po uvajalnici, ki je potekala na začetku šolskega leta, smo se lotili dela z oddelčnimi skupnostmi. Medkulturne ure smo izvedli tako pri razrednih urah, urah slovenščine ter pri predmetu Državljanska in domovinska kultura in etika. Vključene so bile po celotni vertikali. Na teh hospitacijskih urah so bili prisotni učitelji poučevalci, razredniki ali pa svetovalna služba, odvisno od potrebe razreda. Ure so bile izvedene tako, da so aktivno sodelovali priseljeni otroci kot tudi njihovi sošolci. Iskali smo podobnosti in razlike jezikov ter kulture priseljencev v primerjavi s slovenskim jezikom in kulturo, ugotavljali pomen besed predsodek, stereotip z didaktično igro Vsi v eni šoli. Vzorčne ure so primerne za vsakodnevno delo v razredih.

V preteklem šolskem letu so mame otrok priseljencev zadnji dan aktivnosti »Šola za mame« pripravile odlične tradicionalne jedi držav, od koder prihajajo, zato smo njihovo kulinariko vključili pri pripravi na šolski novoletni sejem. Na novoletnem sejmu smo prvič predstavili prostor z imenom “Pri mednarodnem loncu”, kjer smo postregli s tradicionalnimi jedmi drugih kultur, ki so jih pripravile mame učencev priseljencev. Izkupiček mednarodnega lonca smo namenili za izlet “Mavrično po Sloveniji”, ker želimo povezati otroke priseljence iz podravske regije. Da pa je bila medkulturnost

vključena tudi v ta sklop, so priseljeni otroci sami napisali vabila na omenjen izlet in jih izročili slovenskim prijateljem, ki so jim pri vključevanju v šolski prostor najbolj pomagali.

Slika 5: »Mednarodni lonec« na novoletnem sejmu na Osnovni šoli Tabor I Maribor

Na Sončkov dan, ki je že kar nekaj let umeščen v LDN šole OŠ Tabor I Maribor in se izvede v povezavi s temo šolskega parlamenta, smo vključili prireditev »Mi smo kot mavrica«. V dramski predstavi "Več jezikov znaš, več veljaš" (predstava je nastala na Osnovni šoli Koper v okviru kulturnega dne Babilonski stolp, besedilo je dostopno na spletni strani: http://marille.ecml.at/LinkClick.aspx?fileticket=zpjcZPz7ZZQ%3D&tabid=1847&language=en-GB) so sodelovali tako priseljenski kot tudi nepriseljenski otroci. Nekateri izmed otrok so na šolskem odru nastopali prvič. Predstavo so si ogledali tako nižja kot višja razredna stopnja, učiteljski zbor in starši.

Doseči cilj medkulturne vzgoje z zapisom UVOP v LDN šole je bil samo korak na poti k cilju, da se medkulturnost vplete v izobraževalni proces tako otrok in njihovih staršev kot tudi strokovnih delavcev. Izvedba programa UVOP na šoli je dejansko vzpodbudila nezavedno sprejemanje kulture priseljenskih otrok, ki so hkrati s svojim udejstvovanjem sprejemali tudi našo. Ker smo medkulturnost vpletli v vse dele izobraževalnega procesa, je s tem dosežen velik korak k doseganju temeljnega cilja šole, torej doseči kvalitetno izobraževanje za vse otroke.

Slika 6: Prireditev na Sončkovem dnevu – Mi smo kot mavrica – Več jezikov znaš, več veljaš

Viri in literatura:

- Baloh, A. in drugi. (2010). Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule.
- Grange Sergi, T., Nuzzaci, A. (ur.) (2007). Interculturalità e processi formativi. Roma, Armando Editore.
- Resman, M (2006). Oblikovanje interkulturne šolske skupnosti. Sodobna pedagogika, 57 (posebna izdaja), 202–217.
- Vižintin, M. A. (2009). Slovenščina v osnovni šoli - priložnost za medkulturni dialog. Obdobja 28, 401–407.
- Medkulturna vzgoja v šoli: izhodišča in smernice. Dostopno na: http://www.eduka-itaslo.eu/uploads/analize_slo/uploadsanalize_slo18.pdf

Tanja Furman, Osnovna šola Martina Krpana

STROKOVNI DELAVCI O MEDKULTURNOSTI

Vzpodbudno medkulturno okolje, neobremenjeno s predsodki in nestrpnostjo, vpliva na položaj otrok priseljencev in njihove dosežke pozitivno. Otroci priseljenci se počutijo bolj sprejete, z večjim veseljem se učijo slovenščino in sprejemajo slovensko kulturo, medtem ko si slovenski otroci širijo obzorje, razvijajo spoštovanje in strpnost do različnosti ter medkulturno zmožnost v celoti. (Vižintin, 2009). Z medkulturnim razvojem šole ni mišljeno "nekaj dodatnega", ampak naj bi se šola kot celota posvečala tej nalogi v šolskem vsakdanu in pri vseh predmetih (Schanz, 2006). Medkulturnost v šoli moramo sprejemati kot prednost za razvoj posameznika. Različnost je pravzaprav največje bogastvo, ki ga lahko ponudiš posamezniku za oblikovanje njegove osebnosti; to je znak svobode in pogoj razvoja individualnosti (Resman, 2006).

Kaj sodelavci šole menijo o medkulturni šoli in kako jo spodbujajo, so zapisale kar same.

Majda Ilc Hussein (knjižničarka): "Učenci naše šole prihajajo iz 11 različnih držav. To je izjemna priložnost, ki jo šola mora izkoristiti za svojo prepoznavnost. Ob 30. obletnici šole smo na prireditvi predstavili vse države, njihov jezik, kulturo in kulinariko. Levstikov Martin Krpan, po katerem se šola imenuje, je močan in pameten literarni junak, zato smo se odločili, da učence spodbudimo, da so ponosni na svoj materni jezik in ga predstavijo drugim učencem. Izdali smo knjigo Večjezični Martin Krpan. Povzetek knjige je 10 učencev s pomočjo staršev zapisalo v svojem maternem jeziku. Knjigo z likovnimi upodobitvami Martina Krpana smo predstavili tudi na prireditvi Jezikajmo skupaj na Bledu in ob obisku gospe Barbare Hanuš v okviru projekta Bralnice pod slamnikom. Kot knjižničarka izvajam delavnice za starše in učence 1. razreda in poudarjam družinsko branje tudi v maternem jeziku. Starši me velikokrat prosijo za pomoč, da učencem svetujem pri izbiri knjig za bralno značko glede na njihovo razumevanje slovenščine. Pripravila sem tudi že nekaj razstav knjig po narodnostih, npr. makedonsko, bosansko, hrvaško književnost v maternem jeziku in prevode v slovenščino. Ko vidim, da se učenec priseljenec zares potrudi in v slovenščini lepo izraža, ga pohvalim pred celim razredom. Tako sta na primer učenki 5. razreda po 4 mesecih prihoda v Slovenijo pokazali izjemen interes za branje v slovenskem jeziku in sta prvi v razredu povedali vsebine knjig za eko in slovensko bralno značko. Moja dolžnost je bila, da sta bili javno pohvaljeni in nagrajeni s knjigo: v razredu, na spletni strani šole in po poročilu Društva Bralna značka tudi na njihovi spletni strani z naslovom: Če se hoče, se tudi zmore. Osebne izkušnje skupnega življenja z možem priseljencem so moja prednost, da učence priseljence sprejemam z razumevanjem. Medkulturnost je privilegij, ki združuje in krepi strpnost, spoštovanje in nenasilno komunikacijo."

Andreja Rogelj Tufegdžić (razredna učiteljica): "Fužine so unikatno okolje. Na šoli poučujem že 30. leto in v tem času sem se srečala z mnogimi otroki priseljenci. Menim, da je velikega pomena, kako razrednik pripravi sošolce na prihod otroka priseljenca in da se o njem pogovorijo. Pri pouku se trudimo, da čim bolj vključujemo medkulturne vsebine. Pri glasbi vedno poslušamo pesmi vseh, ne glede na to, od kod prihajajo. Pri družbi opisujemo tudi njihovo domovino in se pogovarjamo o praznikih nas vseh. Ker sama rada kuham, se pogovarjamo tudi o značilnih jedeh in s tem se jim zelo približam. Pri slovenščini smo poslušali reklamo za Radensko v albanščini. Tudi vodstvo šole je vedno poskrbelo za ure pomoči. Prav je, da smo ljudje različni in to nas bogati. Moramo pomagati otrokom priseljencem. Ne smejo pozabiti korenin, morajo ohraniti svoj jezik ter kulturo in mi moramo to spoštovati! Prav pa je tudi, da se poskušajo skupaj s starši čim prej vključiti v okolje in navade ljudi države, v kateri zdaj živijo, se potruditi in upoštevati pravila življenja v šoli in skupnosti."

Katarina Kamnar (učiteljica ur za učence priseljence): "Otroke priseljence poučujem že pet let. Njihova uspešnost je odvisna predvsem od tega, iz kakšnega socialnega okolja prihajajo (ali je podpora doma ali ne). Naša šola se vključuje v različne projekte, s katerimi spodbujamo medkulturnost. V okolju zelo močno deluje srbsko društvo, kjer se otroci učijo njihovih narodnih plesov. Naša šola z društvom sodeluje.

Izvedli smo tudi t.i. Makedonski teden, kjer so učenci iz Makedonije predstavili svojo državo. Sodelovali smo v mednarodnem projektu Pestalozzi in za tuje predavatelje ter učitelje predstavili učno uro, ki jo izvajamo za učence priseljence. Menim, da je medkulturnost dobra, ker nam da širino in vpogled v druge kulture. S spoznavanjem novih kultur se širi tudi naše znanje."

Mojca Štih Ferle (učiteljica slovenščine in ur za učence priseljence): "Fužine so mesto v malem. Tu se spajajo različni narodi, vere, kulture, običaji – tako pestrost težko najdemo še kje. Ljudje se tega zavedajo in so ponosni, da so »Fužinci«". Otroke priseljence poučujem že 5 let. Menim, da se uspešno vključujejo v novo okolje in šolski sistem. Že ob prihodu lahko slišijo besede svojega maternega jezika (večina) in sošolci z njimi radi delijo pripovedi o tem, kako je bil nekdo izmed njih v podobnem položaju. Pri pouku jim prevajajo in pomagajo. Ni pa vedno vse tako rožnato. Nekateri prihajajo iz dežel, katerih jezika ne razumemo – v takem primeru je komunikacija bistveno težja. Takrat si pomagamo na vse mogoče načine (slikovno gradivo, internet, mahanje z rokami ...). Medkulturnost na šoli res spodbujamo na vsakem koraku. Pripravimo učence, da predstavijo svojo državo, njene običaje in navade, da kaj povedo oziroma recitirajo v svojem jeziku. Odzivamo se na različne projekte in (literarne) natečaje v različnih jezikih. Medkulturnost je dobra, saj smo „vsi enaki, vsi drugačni, vsi enakopravni". Spoštovati moramo soljudi in se od njih učiti, sprejemati in dajati dobro, pozitivno."

Slika 7: Prireditev ob 30-letnici šole - petje v vseh jezikih držav, iz katerih prihajajo naši učenci.

V medkulturni šoli je različnost nekaj običajnega. V tem primeru se tudi šola prilagaja učencem in ne samo učenci šoli. Učencem se ni potrebno odpovedati svoji identiteti, ampak lahko svoj jezik in kulturo ponosno izkazujejo navzven. Da uspemo oblikovati spodbudno medkulturno okolje, pa moramo medkulturnost živeti.

Viri in literatura:

- Resman, M (2006). Oblikovanje interkulturne šolske skupnosti. Sodobna pedagogika, 57 (posebna izdaja), 202–217.
- Schanz, C. (2006). Vizije potrebujejo poti - medkulturno odpiranje šole. Sodobna pedagogika, 57(2), 24–38.
- Vižintin, M. A. (2009). Slovenščina v osnovni šoli - priložnost za medkulturni dialog. Obdobja 28, 401–407.

Vildana Suljić, Osnovna šola Livada

Barbara Upale, Osnovna šola Matije Čopa Kranj

VKLJUČEVANJE OTROK PRISELJENCEV

Uvajalnica – zadnji teden v avgustu

Zamislite si, da s svojo družino potujete po prostranstvih velike Ruske federacije. Prav veliko avtomobilov ni na cesti. Počasi se večeri. Vaša otroka brezskrbno spita na zadnjem avtomobilskem sedežu. Od časa do časa mimo vas v daljave zdrvi avtomobil z ruskimi registrskimi tablicami. Nenadoma se vaš avto pokvari. Ne glede na to, kako zelo se ga vaš partner trudi popraviti, ne gre. Bojite se. Ne znate jezika. Okoli vas so hiše, v katerih so ljudje, ki se jih bojite prositi za pomoč, ker ne veste, kako bi se z njimi sporazumeli. Takrat v daljavi zagledate avto, ki se vam približuje. Ko malo bolje pogledate in si trikrat pomanete oči, ugotovite, da ima ljubljanske registrske tablice. Avto se ustavi, iz njega stopi človek, ki se začne z vami pogovarjati v vašem jeziku. V tem trenutku se počutite varneje kot kadar koli prej. Dejansko v neznanca gledate kot v dar z neba, kot v nekoga, ki vam je rešil življenje. Ta občutek varnosti vam je v tistem trenutku zagotovil kos plastike, na katerem je bila zapisana slovenska registrska številka, ter popolnoma neznana oseba, ki je stopila iz avta in spregovorila v vašem jeziku. Kar naenkrat so vaše težave v prostranstvih velike Ruske federacije postale majhne, ker ste srečali nekoga, s katerim ste se lahko pogovorili v slovenščini. Še odrasel moški bi v opisani situaciji občutil olajšanje ...

Pa prezrcalimo zgodbo na otroke priseljence, ki so k nam poslani v avtomobilih z različnimi registrskimi tablicami. Prepotovali so prostranstva Balkana, prileteli z drugega konca sveta in se ustavili pred vrati naše šole. Stopili so skoznje in tam so jih pričakali prijazno nasmejani učiteljica, svetovalna delavka in ravnatelj, ki so jih pozdravili v njihovem jeziku. Občutek, ki je prevzel te otroke, ko so v popolnoma novem okolju zaslišali svoj jezik, pa čeprav je bil to samo »dober dan«, je precej podoben občutku očeta, ki je v večernih urah nekje v Rusiji naletel na avto ljubljanskih registrskih tablic in srečal človeka, ki je govoril isti jezik kot on.

Prvi stik in prvi vtisi so nadvse pomembni. Če so pozitivni in s seboj prinesejo tudi občutek varnosti in sprejetosti, potem bo vključevanje otroka in staršev priseljencev potekalo laže in uspešneje.

Zato ni dvoma, da je uvajalnica zadnji avgustovski teden pred začetkom novega šolskega leta pomemben in dragocen del procesa vključevanja otrok priseljencev. Vanjo so povabljeni že pri vpisu v šolo s posebnim vabilom in prijavnico. V prvi vrsti gre za orientacijski teden, v katerem spoznajo novo okolje, šolo in navade novega kulturnega prostora ter imajo možnost predstaviti tudi svoje. Ta čas tako ni namenjen izključno intenzivnemu tečaju slovenščine. V 20 urah se otroci seznanijo s slovensko abecedo, z nekaj

vzorci, s pomočjo katerih predstavijo sebe in državo, iz katere prihajajo, ter z osnovnim besediščem za poimenovanje šolske stvarnosti, kot so šolske potrebščine, šolski prostori in delavci šole, šolski predmeti in urniki, dejavnosti v šoli, barve, števila in osnovni vzorci za izražanje časa. Hkrati je ta teden namenjen tudi druženju, spoznavanju okolice šole in kraja, v katerega so se preselili. Gradivo, ki ga dobivajo, in izdelke, ki nastanejo, hranijo vsak v svoji mapi, ob koncu tedna pa skupaj z učitelji pripravijo tudi manjšo razstavo, s katero se predstavijo vsem strokovnim delavcem in učencem svoje nove šole.

Slika 8: Ogled Ljubljane v okviru uvajalnice na Osnovni šoli Livada

Sodelovanje šol v regiji pri organizaciji uvajalnice

Prav bi bilo, da bi vsaka slovenska šola, ki sprejme otroke priseljence, organizirala svojo uvajalnico in tako pripravila prijazen, čim manj stresen vstop otrok v novo, ne samo šolsko okolje. Strnjeno in intenzivneje je takšen program mogoče izvesti zadnji teden avgusta. Vemo pa, da otroci priseljenci prihajajo skozi vse šolsko leto, zato uvajalnice v obliki, ki je predstavljena zgoraj, ne moremo izvesti. Zanje pripravimo individualizirano uvajanje, s pomočjo učitelja, ki na šoli poučuje slovenščino kot J2, svetovalnega delavca, sošolcev in razrednika.

V praksi se je izkazalo, da se v posamezni regiji šole tudi združijo in avgustovsko uvajalnico pripravijo skupaj, kot je bilo to na primer v Kranju, kjer je bilo v projekt vključenih 6 osnovnih šol. Povezovanje in sodelovanje šol je pomembno, saj se na ta način intenzivneje izmenjujejo informacije, strokovni pogledi, primeri dobrih praks ter načini implementacije zakonodaje, povezane z učenci priseljenci, v šolski vsakdan. Avgustovska uvajalnica 2014 je tako potekala na Osnovni šoli Matije Čopa Kranj za vse sodelujoče šole. Organizacijsko in vsebinsko jo je koordinirala multiplikatorka, skupaj s koordinatorji posameznih šol. Vpisovanje je potekalo sočasno z vpisom otrok v posamezno sodelujočo šolo (najintenzivneje junija in avgusta). Starši so ob vpisu dobili posebno zloženko z informacijami o uvajalnici in prijavnico, ki je bila dostopna v več jezikih (poleg slovenščine še v albanščini, hrvaščini in makedonščini). Sodelujoče šole, ki so od Osnovne šole Matije Čopa oddaljene toliko, da otroci niso mogli prihajati peš, so same organizirale prevoze s šolskimi kombiji, ostali so prihajali sami, mlajši v spremstvu svojih staršev. Bilo je poskrbljeno tudi za malico.

Uvajalnica je potekala v dveh skupinah. V eni so bili učenci prve in deloma druge triade, v drugi vsi ostali. Program sta izvajali dve učiteljici z OŠ Matije Čopa Kranj, vsak dan so se priključevale učiteljice s posameznih sodelujočih šol, tako da je bilo vzpostavljeno sodelovanje tudi na ravni strokovnih delavcev.

Skupna uvajalnica za sodelujoče šole gorenjske regije je bila izvedena uspešno, brez kakršnih koli organizacijskih težav. S programom in izvedbo so bili zadovoljni vsi – otroci, njihovi starši in učitelji. V takšni obliki bo izvedena še avgusta 2015 z željo, da bi se intenzivnejše sodelovanje šol nadaljevalo tudi po koncu projekta.

Slika 9: Razstava ob koncu uvajalnice za sodelujoče šole gorenjske regije

Nadaljevalnica

V uvajalnici pred začetkom šolskega leta se torej otroci seznanijo z osnovami novega jezika. Pomembno je, da se učenje slovenščine kot J2 nato nadaljuje kar se da intenzivno. Nadaljevalno učenje je predvideno v okviru dodatnih ur, ki jih omogoča MIZŠ, pa tudi projekta, kot je bil ta. Kljub temu ugotavljamo, da je teh ur še vedno veliko premalo in da so preveč razpršene skozi celo šolsko leto, izvajajo jih tudi različni učitelji. Zato je učinek tega pouka veliko manjši, kot bi si želeli učenci in učitelji. Šole sicer iščejo možnosti, ki bi jim omogočile čim večjo intenzivnost in učinkovitost učenja slovenščine, nemalokrat pa na žalost še vedno naletijo na preveč ovir (predvsem na finančne in kadrovske). V nadaljevanju sta predstavljena primera dobre prakse z dveh sodelujočih šol v projektu.

Intenzivni strnjeni tečaj jezika za učence sodelujočih šol na začetku šolskega leta

Na podlagi raziskav *Centra za slovenščino kot drugega/tujega jezika Filozofske fakultete UL* (Knez, 2008) in izkušenj, ki kažejo, da je učenje drugega jezika najuspešnejše, če poteka v strnjeni obliki tudi pri učečih se, ki živijo v Sloveniji in usvajajo slovenščino v okolju, je bila v gorenjski regiji v začetku šolskega leta 2014/2015 za učence od 5. do 9. razreda, ki so bili, kar se jezika tiče, popolni začetniki, organizirana intenzivnejša oblika učenja v obsegu 70 ur.

Učenje je potekalo dopoldne, med poukom, polovico šolskega dne so bili otroci pri rednem pouku, polovico pa »pri slovenščini«. Razdeljeni so bili v dve skupini – v eni so bili tisti, katerih materni jeziki so bili različni slovanski jeziki, v drugi pa tisti, katerih materni jezik je bil albanščina.

Program in gradivo je pripravila učiteljica multiplikatorka, izhodišče je bil *Učni načrt – tečaj slovenščine za dijake tujce* (Knez, Klemen, Kralj, Kern, 2010), prilagojen nižji starostni skupini otrok in hitrosti napredovanja posamezne skupine.

Prav tako so se otroci udeleževali vseh dni dejavnosti, ki so jih šole organizirale v septembru in oktobru. Za uspešno vključevanje in učenje jezika je namreč ključna tudi socialna in jezikovna integracija otrok priseljencev – druženje z njihovimi slovensko govorečimi vrstniki.

Za to, da so otroci s sodelujočih šol varno, točno in redno prihajali, so poskrbele posamezne šole same – organizirale so prevoze oziroma spremstvo za otroke, tako da je tudi z vidika organizacije vse potekalo brez težav.

Intenzivnejše, strnjeno učenje je otrokom omogočilo strukturiran, natančnejši pogled v ustroj in delovanje novega jezika, kar je dobra podlaga za nadaljnje samostojnejše učenje. Po 70 urah pouka pa učenci še niso dosegli sporazumevalne ravni, kajti za to je potrebno veliko več časa, premišljeno

pripravljen program (učni načrt) in gradivo, ustrezno usposobljeni učitelji, strnjena izvedba pouka ter omogočanje otrokom, da naučeno smiselno uporabijo tudi v vsakdanjih (šolskih okoliščinah), najsi bo to pri pouku ali pri druženju z vrstniki.

Slika 10: Intenzivno, strnjeno učenje slovenščine kot SJ2 na Osnovni šoli Matije Čopa Kranj

Nadaljevalno učenje slovenščine skozi vse šolsko leto

Teh 70 ur učenja novega jezika je torej veliko premalo, da bi se otroci priseljenci jezikovno osamosvojili in s tem postali uspešni tudi pri doseganju ciljev in standardov znanja pri posameznih šolskih predmetih. Zato je potrebno iskati poti, da bi se učenje slovenščine kar najbolj intenzivno nadaljevalo skozi celo šolsko leto.

Primer dobre prakse je celoletno učenje slovenščine kot J2, ki so ga na Osnovni šoli Livada v Ljubljani začeli izvajati že v šolskem letu 2012/2013. Pouk poteka v jutranjih urah od 7.30 do 8.15. V tem času se otroci priseljenci učijo slovenščino, načrtovano in po sklopih, kot so: identiteta in družina, šola in izobraževanje, vsakdan, zdravje in higiena, dom, domači kraj, naravno okolje, prosti čas. Cilj nadaljevalnice je načrtovano učenje jezika z vedno istim učiteljem in v skupini, v kateri si otroci priseljenci delijo znanje, izkušnje in včasih tudi tegobe, ki nastajajo pri učenju slovenščine. Učitelj pripravlja gradivo in uvaja raznolike didaktično-metodične pristope (veliko je npr. učenja z igro). Ker se pouk izvaja v času predur, otroci ne zamujajo rednega pouka in redne učne snovi.

Te ure se vedno znova izkažejo kot zelo koristne in učinkovite. Pozitivno so jih sprejeli tako učenci kot učitelji. Takšno prakso učenja je treba ohraniti in jo nadgrajevati, saj v veliki meri pomaga ne samo otrokom, temveč tudi učiteljem pri delu z otroki priseljenci.

Slika 11: Nadaljevalnica v času predur na OŠ Livada v Ljubljani

Viri in literatura

- Knez, M. (2008). Jezikovna integracija otrok priseljencev v slovenski osnovni šoli. V: Ivšek, M. (ur.), *Jeziki v izobraževanju*. 155–164. Ljubljana: ZRSŠ.
- Knez, M., Klemen, M., Kralj, K.,Kern, D. (2010). *Učni načrt. Tečaj slovenščine za dijake tujce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in ZRSŠ.

Tatjana Boscarol in Irena Žorž Kisilak,
Osnovna šola Milojke Štrukelj Nova Gorica

NAVEZATI PRVI STIK Z UČENCEM IN POSTATI UČITELJ ZAUPNIK

Prvi stik z učencem

Ob napovedanem prihodu novega učenca priseljenca nas odrasle najbolj skrbi to, kako bo premagoval ovire, povezane z nerazumevanjem jezika. Otroku pa je ob vključitvi v šolo najbolj pomembno, kako bo sprejet v novi sredini. Prav to se je spraševal tudi Simon, ko je prišel v Slovenijo iz Makedonije in se vključil v peti razred osnovne šole. Spomine na svoj prvi dan je zapisal takole:

»Prvi dan, ko sem prišel v šolo, sem celo pot razmišljal, kakšni bodo moji novi sošolci. Mislil sem si, kako me bodo sprejeli, ali bom njihov prijatelj ali ne. Razmišljal sem, razmišljal in končno je prišel trenutek. Prišel sem v šolo in prijazna svetovalna delavka me je seznanila z razredničarko. Šla sva v učilnico, kjer ni bilo nikogar. Veliko sva se pogovarjala o meni, kje živim, kje sem prej živel, kaj treniram, kakšne ocene sem imel, kateri je moj najljubši predmet ... Ko je zvonilo, so moji novi sošolci prišli noter. Potem so me pozdravili in sedli. Jaz sem jih pozdravil in sem se predstavil, kdo sem. Eden po eden so se tudi oni predstavljali. Nato mi je učiteljica dala ključ garderobne omarice. Tam sem spoznal tudi svoje prve prijatelje. Mislim, da so me moji sošolci sprejeli medse zelo dobro. Tako sem ta dan odšel zadovoljen domov.«

Na prihod učenca priseljenca se na šoli vnaprej pripravimo. Ko se odločimo, v kateri oddelek ga bomo vključili, razrednik učence seznani s prihodom novega sošolca, čeprav pogosto še zelo malo vemo o njem - le njegovo ime in iz katere države prihaja. V razredu se dogovorijo, s kom bo novi sošolec sedel in kdo ga bo na začetku spremljal iz učilnice v učilnico k naslednji šolski uri. Starši navadno pripeljejo otroka le kakšen dan prej v Slovenijo, zato ti otroci ne poznajo niti besede v našem jeziku.

Ko starši pridejo z otrokom v šolo, jih navadno najprej sprejme svetovalna delavka. Pri njej opravijo tudi formalnosti glede vpisa oz. vključitve otroka v razred – posredujejo njegove rojstne podatke in kopijo zadnjega šolskega spričevala.

Staršem in otroku pojasnimo urnik pouka in drugih dejavnosti ter se pogovorimo o šolski prehrani. Pokažemo jim šolske prostore, poleg učilnic tudi jedilnico, telovadnico, knjižnico in sanitarije.

Če na šoli zadnji teden poletnih počitnic poteka uvajalnica in je učenec priseljenec že v Sloveniji, naveže prve stike z novo šolo takrat. Učitelj, ki izvaja uvajalnico, nauči učenca prvih slovenskih besed in osnovnih fraz ter mu posreduje osnovne informacije o novi šoli, urniku, razkaže mu šolo ...

Ob prvem srečanju smo seveda zelo pozorni na otroka samega, ki je največkrat zelo plašen. Na njegovem obrazu je razbrati zaskrbljenost in veliko

nemih vprašanj, ki jih v slovenščini še ne zna izraziti. Pri mlajših učencih se pogosto svetijo solze v očeh. Še težji je za otroka naslednji korak, ko se mora posloviti od staršev in z novo razredničarko ali razrednikom stopiti pred cel razred novih obrazov. Zato je pomembno, da že takoj na začetku začuti našo prijaznost, naklonjenost in s tem dobi zagotovilo, da mu bomo v stiski pomagali. In ko nam že čez nekaj dni po prihodu ob srečanju na šolskem hodniku novi učenec vrne nasmešek, vemo, da so prvi, najtežji koraki že za njim.

Kdo je lahko učitelj zaupnik?

Pomoč pri premagovanju začetnih vsakodnevnih stisk otroku nudi katera koli odrasla oseba, ki v šoli pogosto prihaja z njim v stik. To je lahko razredničarka, svetovalna delavka, učiteljica dodatne strokovne pomoči, kasneje pa tudi drugi zaposleni na šoli, na katere se otrok obrne tudi sam.

Kakšna je vloga učitelja zaupnika?

Učitelj zaupnik pomaga učencu pri razreševanju vseh, za nas mogoče na videz enostavnih težav, na katere naleti. To je orientacija v šolskih prostorih, vprašanja v zvezi s prehrano (nekateri ne jedo svinjine), razlaga urnika pouka, poimenovanje šolskih predmetov s kraticami, pojasnila glede prilagoditev ocenjevanja, pojasnila o poteku dnevov dejavnosti, o počitnicah, praznovanjih, običajih (pust), razlaga šolskih obvestil, pomoč pri izpolnjevanju dokumentov ...

Pomoč pri izpolnjevanju dokumentov ... kot učiteljica multiplikatorka sem doživela naslednjo izkušnjo: Z albansko govorečo učenko s Kosova sva končali uro učenja slovenščine. Učenki sem dejala, da lahko pospravi peresnico in zvezek v torbo ter odide. Videla sem, da se je začela obotavljati in nekaj iskati v mapi. Vprašala sem jo, če je kaj izgubila oziroma če ji lahko pomagam. Takrat se je opogumila in iz mape izvlekla položnico – opomin iz šole. Z nekaj slovenskimi besedami, ki jih je že poznala, mi je razložila, da so dobili domov to položnico in ne vedo, kaj je to. Prebrala sem ga in ji poskusila razložiti, da verjetno niso plačali ene položnice in kaj pomeni opomin. Skupaj z njo sem odšla v šolsko računovodstvo, govorila z računovodkinjo, ki ji je potem pomagala urediti zadevo. Učenka je takrat spoznala, da sem sicer njena učiteljica, vendar sem ji pripravljena razložiti oz. priskočiti na pomoč tudi pri vsakdanjih stvareh. Tako je naslednjič prinesla vpisnico za mestno knjižnico. Nekatere podatke je znala izpolniti sama, zataknilo pa se ji je pri stalnem in začasnem prebivališču ter zaposlitvi. Razložila sem ji, katere podatke še mora vpisati. Za nekatere besede pa sva skupaj poiskali prevode. Čez nekaj mesecev me je prosila tudi za pomoč pri izpolnjevanju prošnje za podaljšanje vizuma. Pravzaprav ji je oče predlagal, naj me v šoli prosi za pomoč, ker ne razumejo, kaj vse morajo izpolniti.

Razlaga šolskih obvestil, poteka dneva dejavnosti

Ko imajo učenci dan dejavnosti, dobijo obvestila o poteku takšnega dneva. Učenci priseljenci, ki so v naših šolah le kratek čas in ne govorijo slovanskih jezikov, obvestila ne razumejo. Razrednik ali učitelj, ki organizira takšen dan, naj pomisli tudi na te učence ter jim razloži potek. Če je mogoče, naj mu pri razlagi in prevajanju pomagajo učenci iz iste države, kot je učenec priseljenec. Učenka, priseljenka s Kosova, je namreč na dan, ko so imeli športni dan, prišla v šolo s šolsko torbo in sama postavala pred učilnico, kjer bi naj njen razred imel prvo uro pouk. Srečala sem jo na hodniku in jo vprašala, zakaj ni na športnem dnevu. Hitro sem ugotovila, da me nič ne razume. Poskusila sem ji razložiti, da imajo športni dan na stadionu in da potrebuje športno opremo. Le-to je imela v šolski omarici in ko je razumela, da bodo imeli pet ur športa, je morala priti še do stadiona. Tja jo je pospremila učenka iz paralelke, ki je še morala nekaj urediti v šoli in je bila potem namenjena na stadion.

Razlaga slovenskih praznikov in običajev

Strokovni delavci v šoli naj bodo pozorni tudi na to, da je otrok priseljenec prišel iz drugega kulturnega okolja in zato ne pozna slovenskih praznikov in s tem povezanih običajev. Eden od takšnih praznikov je pust, ki se ga večina otrok veseli in se vsaj mlajši učenci že nekaj dni pred pustnim torkom pogovarjajo, kakšne maske bodo imeli. Učitelj zaupnik naj pojasni učencu priseljencu običaje, povezane s pustom, saj bo tako lažje razumel svoje sošolce.

Odvisno od otrokove starosti naj učitelj zaupnik poskuša razložiti tudi druge praznike, saj so s tem povezani pouka prosti dnevi oz. počitnice. Učenci priseljenci so navajeni drugačne razporeditve počitnic, zato jim moramo povedati, kdaj v Sloveniji nimamo pouka.

Na osebo, ki je otrokov zaupnik, se z različnimi vprašanji obračajo tudi njegovi starši in ostali učitelji, ki otroka poučujejo. Vloga učitelja zaupnika je lahko tudi v tem, da skupaj z otrokovim razrednikom in drugimi učitelji, ki ga poučujejo, pomaga pri načrtovanju pridobivanja ocen. Učitelj zaupnik mogoče prej vidi, kaj so otrokova močna področja oz. kaj ga bolj zanima, in lahko predlaga, da tam najprej pridobi ocene.

Zgodi se lahko tudi obratno: drugi učitelji vedo, na koga se otrok večkrat obrne za pomoč – kdo je torej njegov zaupnik, in se potem z njegovo pomočjo poskusijo dogovoriti s priseljencem glede prilagoditev pri pouku in ocenjevanju ter o rokih ocenjevanja.

Učitelj zaupnik ima zato tudi pomembno vlogo povezovalca med učencem, šolo in starši.

Nataša Štefanac, Osnovna šola Trzin

POUČEVANJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA

Veliko učiteljev, med drugim tudi učitelji slovenščine, se znajde pred dilemo, ko je treba učenca priseljenca naučiti slovenščine. Didaktika slovenščine kot drugega jezika se seveda precej razlikuje od didaktike slovenščine, ki jo navadno poučujejo učitelji na osnovnih ali srednjih šolah. Načini poučevanja slovenščine kot drugega jezika so bolj podobni na primer poučevanju angleščine ali nemščine na naših šolah. To pa pomeni, da je treba učne vsebine prilagajati jezikovni zmožnosti in napredku posameznega otroka. Prav tako je potrebno učenca priseljenca poučevati predvsem o vsebinah, ki se učitelju slovenščine, ki poučuje v slovenski šoli, zdijo popolnoma samoumevne (slovenska abeceda, glasoslovje, vokalizem, razlaga besedišča ipd.). Posameznik na začetku vključevanja v slovensko šolo ne bo razumel ničesar, kar mu bomo povedali, ne bo razumel navodil, četudi bodo zapisana na tabli ter jih bo učitelj počasi in razločno izgovarjal. Učenec priseljenec potrebuje vsaj dva meseca, da usvoji nekaj osnovnih fraz. Prav tako so v zadregi učitelji, ki v razred dobijo učenca priseljenca. Občutke otroka priseljenca, ko pride v novo državo, je odlično ponazorila mag. Vildana Sulić: *Nekega dne, ko so učenci pojedli malico, je učiteljica prosila učenca priseljenca, ki je bil komaj nekaj dni na naši šoli, naj prtiček vrže v koš za prtičke, naj olupek od banane vrže v biološke odpadke in naj lonček od jogurta vrže v koš za embalažo. Seveda je sodeč po debelem pogledu učenca ugotovila, da je od tega vsega edino razumel le dve besedi: jogurt in banano. Ko dobimo takšnega otroka v razred, pogosto začnemo premišljevati, kako in koliko časa bo potreboval, da usvoji slovnico ter gradivo pri drugih predmetih. Pri otrocih priseljencih bi bilo potrebno v prvih nekaj dneh ublažiti včasih tudi nam tako znani občutek »padel sem z Marsa«.*

Da bi bil »marsovski« občutek manjši, moramo v začetni fazi učenja najprej ugotoviti, katero raven jezikovnega znanja otrok priseljenec dosega.

Kaj in kako poučevati?

Poznamo več ravni jezikovnega znanja, in sicer A1 (začetna stopnja, t. i. preživetvena raven, govorec izhaja iz nesorodne jezikovne skupine), A2 (začetna do nadaljevalna stopnja; gre za stopnjo pasivnega znanja jezika oziroma govorca začetnika, ki prihaja iz (južno)slovanske jezikovne skupine), B1 (učenec doseže sporazumevalni prag in je v jeziku države gostiteljice že avtonomen), B2 (višja raven, učenec na tej stopnji že samostojno tvori povedi, lahko brez zadrege sodeluje v razpravah oziroma v pogovoru), C1 (raven učinkovitosti, učenec že odlično obvlada jezik, v njem se ne samo odlično sporazumeva, ampak lahko tvori daljše pisne izdelke) in C2 (raven mojstra, kjer se učenec priseljenec približa ravni znanja jezika, kot ga imajo naravni govorci).

Kot kažejo naše izkušnje, je za učenca, ko pride v novo okolje, katerega jezika ne pozna, najbolje, da se vključi v jezikovni tečaj. Od njegovega predznanja je odvisno, na katero stopnjo se bo vpisal oziroma bo vanjo sprejet. Učenec bo na tečaju pridobil določeno znanje jezika, ki mu bo pomagalo tudi pri navezovanju stikov. Učenec, ki nima nobenega stičnega jezika z drugimi, lahko zapade v izoliranost, njegova samopodoba pa se zelo poslabša. Ravno tečaj slovenščine kot drugega jezika je priložnost, da učitelj spozna učenca in učenec učitelja, da učenec spregovori v zanj tujem jeziku in si poišče prijatelje, s katerimi lahko nadaljuje z neformalnim učenjem jezika.

Po izkušnjah iz prakse je na začetku tečaja dobro, da se učenci priseljenci predstavijo v svojem jeziku, nato pa jih učitelj nauči slovensko abecedo in števila ter nekaj fraz za predstavitev (npr. *Ime mi je … Star/Stara sem … Sem iz …*). Na koncu ure se lahko učenec predstavi v slovenščini. Dokler učenec priseljenec ne pozna večjega nabora besed v slovenščini, je brez pomena vsak učni list pri katerem koli predmetu. Učitelj naj v tem vmesnem obdobju, ko se učenec priseljenec šele privaja na novo okolje, raje sodeluje z učiteljem, ki otroka poučuje slovenščino kot drugi jezik in naj skupaj pripravita vaje za utrjevanje slovenščine kot drugega jezika.

Tabela 4 Primer tem za izvedbo tečaja

TEMA	VSEBINA
JAZ IN MOJA DRŽAVA	osebna identiteta, števila (starost), naslov, telefonska številka, datum, države in jeziki, kraj rojstva, poimenovanje prebivalcev, družinski člani, poklic, interesi, značaj, počutje, ednina, množina …
DRUŽINA IN DOM	družinski člani, prazniki, navade, prostori v hiši, hrana, pijača, družinske dejavnosti, svojilni pridevniki, vezava pridevnika in samostalnika, sedanjik …
ŠOLA	vrste šol, šolski prostori, poklici v šoli, poimenovanje šolskih predmetov, urnik, ura, deli dneva, obšolske dejavnosti, domača naloga …
PROSTI ČAS	hobiji, počitnice (tematsko), oblačila, barve, glagol nositi/imeti/kupiti/naročiti, kino, gledališče, poimenovanje stavb (za kulturo in zabavo), pridevniki, v trgovini, najamem/oddam stanovanje …
TELO IN ZDRAVJE	deli telesa, počutje, pridevniki, bolezni, nevarnosti za zdravje, stavbe, povezane z zdravjem, slabe navade, dobre navade, pridevniki v opozicijah (visok–nizek, debel–suh), 3. sklon (grem k/h …) …
V TRGOVINI	količinski izrazi (kilo moke, dva litra mleka …), na tržnici, poimenovanje različne vrste in tipa embalaže (vrečka čipsa, steklenica vode …), denar, pomanjševalnice, pisanje kuharskih receptov, prehranjevalne navade Slovencev in …
V GLEDALIŠČU	stopnjevanje pridevnikov, 5. sklon, ujemanje samostalnika in pridevnika, primerjanje (Triglav je višji od Šmarne gore …), preteklik …
PRI VEDEŽEVALKI	prihodnjik, horoskop, pogojnik, frazemi, 6. sklon, predloga S/Z in NAD/POD, OB, K/H …
ČE PA NE SLIŠIM	velelnik, 3. sklon, naklonski glagoli, glagolski vid …

Učitelj lahko z učencem priseljencem obravnava različne teme. Spodaj naštete teme so učiteljem le v pomoč in zanje niso zavezujoče. Spodnji primer sem pred izvedbo tečaja izdelala sama, seveda pa lahko učitelji jezika poljubno obravnavajo teme.

Številne raziskave kažejo, da se vsi otroci radi učijo, če je učenje predstavljeno kot igra. Učenec, ki še ne razume jezika, se težje uči, vendar mu lahko učitelji delo olajšajo, če imajo pravilen pristop in znajo prilagajati učno gradivo. Seveda pa to lahko stori šele po tem, ko učenec priseljenec usvoji določen nabor besedišča oziroma doseže raven jezikovnega znanja A2. Zelo učinkovit in zabaven pouk si lahko naredimo s **karticami *Speech***, ki so na našem trgu manj znane (Slika 12). Bolj jih poznajo učitelji tujih jezikov. Utrjevanje in učenje jezika s temi karticami je mogoče na več načinov. Pri prvem gre zgolj za utrjevanje besedišča, druge načine pa lahko uporabimo glede na znanje jezika učenca in inovativnosti učitelja. Primer zelo dobrega utrjevanja besedišča je igra **ZAKAJ PA – ZATO, KER**, v kateri oba učenca dobita pet kartic, nato pa prvi postavi vprašanje, ki je povezano s sličico na kartici (npr. Zakaj je fant jezen?). Drugi udeleženec pogleda v svojo kartico in skuša dati približno smiseln odgovor glede na sličico, ki jo ima na voljo (npr. Ker ni smel na plezanje.). Nato drugi udeleženec postavi novo vprašanje, ki je vezano na prejšnje (npr. Zakaj pa ni smel na plezanje?) in drugi udeleženec odgovori glede na podobo svoje kartice.

Slika 12: Utrjevanje s karticami Speech

Govorcu, ki mu je slovenščina tuji jezik, moramo najprej razložiti osnove jezika, začenši z abecedo, števili, imeni dni v tednu, imeni mesecev ipd. Naj se sliši še tako banalno, vendar se tudi mi nismo učili tujega jezika tako, da so nam v roke porinili npr. Shakespeara za angleščino ali Göetheja, če smo se začeli učiti nemščino. Začeli smo se učiti abecedo in nekaj besed, nato pa osnovne fraze za osebno predstavitev, starost, poklice ipd. Prvo tvorjenje povedi je bilo z glagoloma *biti/ne biti* in *govoriti/ne govoriti*. Jezika se ne bi mogli tako uspešno naučiti, če bi že na začetku brali umetnostno ali neumetnostno literaturo v tujem jeziku, saj ne bi poznali niti osnov. Tega se morajo zavedati vsi, ki vstopajo v interakcijo z učencem priseljencem.

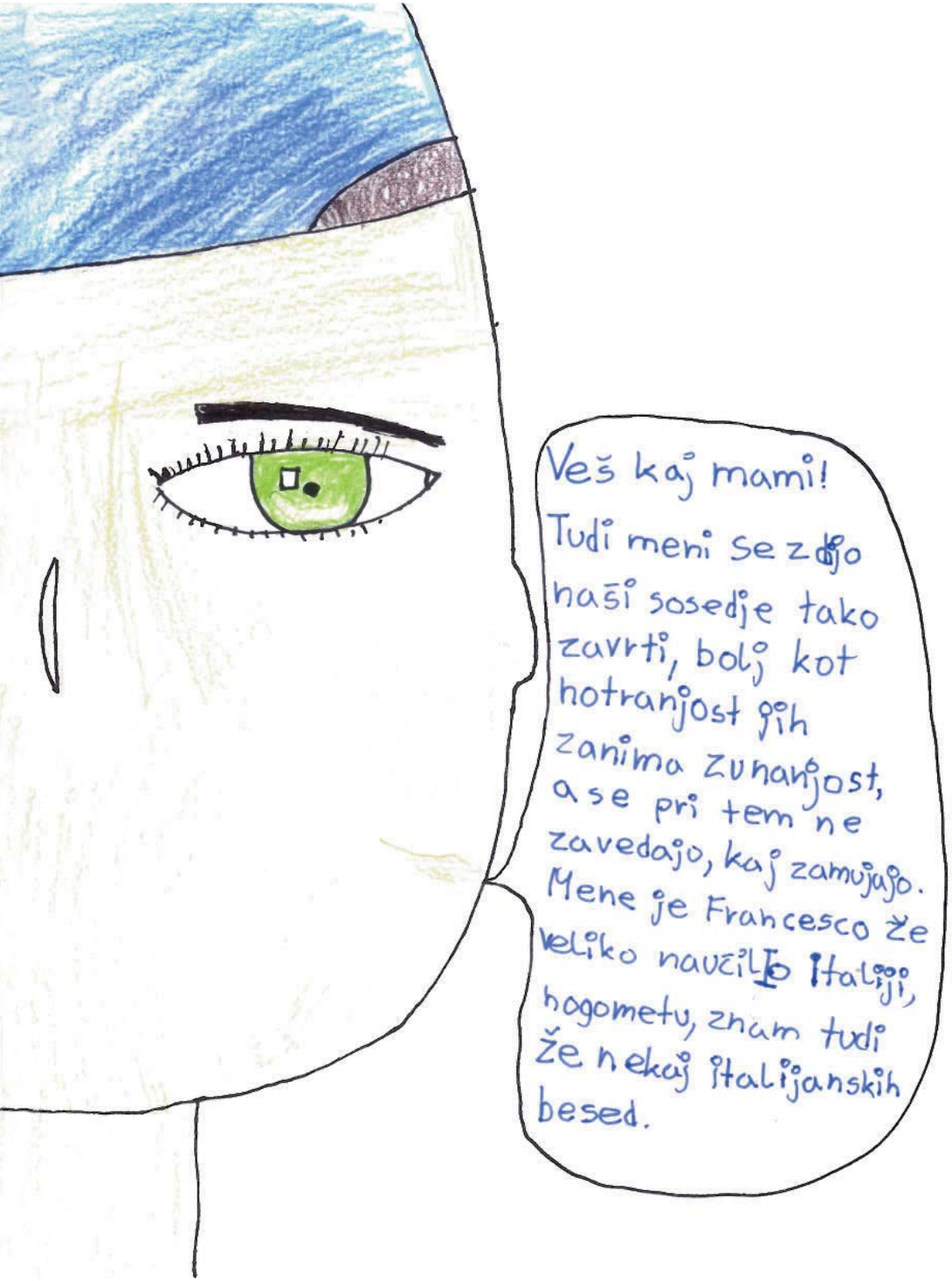

Iz stripa »Novi sosedje«, avtorice Klavdije Košec, Osnovna šola Ljubečna.

Izvirno delo je nastalo v okviru natečaja kreativnega izražanja »Medkulturnost nas bogati«. Nagrajena dela in avtorji so predstavljeni na spletni strani projekta: www.medkulturnost.si/natecaj-medkulturnost-nas-bogati/.

Vildana Suljić, Osnovna šola Livada

DIDAKTIČNE IGRE ZA POUČEVANJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA

Praksa kaže, da lahko začnemo, potem ko otroka počasi vpeljemo v novo okolje in mu razložimo, kako zadeve v tem okolju delujejo, uvažati v vagončke otrokovega spomina besede, ki bodo tvorile pravi besedni vlak. Seveda začnemo z znanimi pojmi, ki so otroku blizu, kot npr. jaz in ostali predmeti okoli mene. Ko enkrat usvojijo besede za poimenovanje delov telesa, igro nadgradimo z različnimi dodatnimi nalogami, kjer otroci potujejo po človeškem telesu in sproti rešujejo dane naloge. Tako bodo učenci, ko stopijo na koleno, delali počepe, ali bodo s prihodom do ušesa prisluhnili tišini. Učenje skozi igro otrok ne utruja, pravzaprav bo učitelj tisti, ki bo moral igro prekiniti.

Ko spoznajo sebe, v nadaljevanju spoznajo okolje, ki jih obkroža. Besede, s katerimi poimenujejo šolske predmete, prostore ali zaposlene. Precej preglavic učencem delajo besede, kot so učilnica – učiteljica. Da ne govorimo o besedah trenirka – trenerka. Tako podobno, pa tako različno.

Iz lastne izkušnje spoznavamo, da je pomembno, da se učenci v prvi fazi učenja jezika naučijo besede pravilno izgovarjati. Pri učenju besed in novih pojmov je vedno zelo pomembno, da učenec vidi realno sliko predmeta in oseb. Risbe in ilustracije so včasih zaradi svojega videza za učence iz različnih kultur oziroma držav nerazumljive. Ko učenci priseljenci osvojijo osnovne pojme, začnemo z nadgrajevanjem in s sestavljanjem stavkov. Z didaktičnimi materiali, ki spodbujajo govor, si bomo pomagali pri vajah za pravilen izgovor besed. Zanimive slike, ki so jim blizu, bodo ravno prav za spodbujanje govora (slike morajo odražati mladostnikov svet – npr. slike znanega pevca, nogometaša ipd.). Izhajajoč iz tega bomo za otroka, ki je ima težave pri izgovarjavi številk in posledično tudi s poštevanko, izdelali material, kjer bo v eni uri rešil šestdeset računov in hkrati šestdesetkrat ponovil poimenovanje številk. Razlog ne bo njegova navdušenost nad matematičnimi nalogami, ampak želja po sestavljanju sestavljanke, na kateri je njegov idol.

Končala z mislijo, da je otrokom veliko lažje govoriti o stvareh, ki jih poznajo in so jim bližje. Besedni zaklad bomo širili tudi, če jih bomo spodbujali, da za govorni nastop pripravijo predstavitev svojega domačega kraja, iz katerega izhajajo. Počutili se bodo pomembni, ko bodo o sebi govorili v drugem jeziku. Ko sprejmemo drug jezik za svojega, smo dobili nekaj novega v dar.

Prisluhnimo potrebam otroka, izhajajmo iz njega. Kadar nam ga bo težko razumeti, za minutko ‘obujmo’ njegove čevlje in sebe postavimo v šolo, nekje v srce Kitajske. Poskušajmo si zamisliti samo eno uro pri njihovem pouku. Pomislimo na učiteljico, ki bo govorila tako hitro in tako nerazločno. Pomislite na to, kako bi bilo, da ker besede ne razumete, vam jo nekdo že petič ponavlja in to vsakič bolj na glas. Nekoč je nek otrok povedal: »To, da mi besedo poveste bolj na glas, še ne pomeni, da jo bom razumel.«

Ksenija Korošec, Osnovna šola Muta

UPORABA UČNIH GRADIVIH V VEČKULTURNEM RAZREDU

Med poučevanjem slovenščine kot drugega/tujega jezika smo prišli do ugotovitev, da mora biti to učenje čim bolj konkretno in slikovno. Pri delu z učenci priseljenci si lahko na začetku pomagamo z različnimi delovnimi zvezki. Upoštevati moramo starost otrok, njihov materni jezik in predznanje, ter dejstvo, ali gre za začetno učenje jezika ali za nadaljevalni tečaj.

Pri učenju otrok priseljencev zelo pogosto uporabljam slikovno gradivo ***Slika jezika***. To je didaktični pripomoček v obliki kartic. Besedišča se lahko učimo skozi različne igre, ki so v priloženem priročniku tudi opisane (Spomin, Črni Peter, Pantomima, Papige, Telefonček ...). Obsega 1882 besednih in slikovnih kartic, ki so razporejene v 18 sklopov. Dobro je, da imajo učenci za učenje slovenščine kot drugega jezika poseben veliki črtasti zvezek, v katerem sproti nastaja slovarček. Učenci si tako lepijo slike in zraven dopisujejo besede.

Pri delu z učenci s Kosova in iz Albanije si lahko pomagamo s ***Šolskim slikovnim angleško-slovensko-albanskim slovarjem*** založbe Pons. Otrokom približa 700 najpomembnejših besed. Vse besede so ponazorjene z ilustracijami in zapisane v angleščini, slovenščini in albanščini. Slovar vključuje tudi primere rabe besed v stavkih (v vseh treh jezikih), razlage kulturnih posebnosti ter avdio-CD z dialogi v angleščini in slovenščini.

Za učence nižjih razredov sta primerna delovna zvezka *Poigrajmo se slovensko* ter *Na poti k učenju slovenščine*.

Učbenik ***Poigrajmo se slovensko (2011)*** je namenjen začetnemu učenju slovenskega jezika za otroke od sedmega do desetega leta starosti. Napisan je sicer za otroke, ki živijo v tujini in se učijo slovenščine kot tujega jezika. Izdal ga je Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Obsega deset enot za sto ur pouka. Teme so blizu spoznavnemu svetu otrok in nakazujejo medpredmetno povezovanje. Aktivnosti v učbeniku so pestre in razvijajo vse štiri sporazumevalne spretnosti (govorjenje, branje, poslušanje in pisanje). Pri nalogah se prepletajo elementi slovenske kulture, elementi medkulturnosti (pozdravi v več jezikih) in izseki iz pravljic. Pod naslovi Vaja dela mojstra je še več vaj za utrjevanje. Priložen ima CD in zvezek z nalepkami in izrezovankami, da si lahko učenci sestavljajo svoj slovarček. Na koncu vsake enote je tudi krajši test.

Sama pri delu z učenci priseljenci, ki jim slovenščina ni materni jezik, veliko uporabljam učno gradivo za učence ***Na poti k učenju slovenščine (2013)***, ki ga je izdala Osnovna šola Koper. Gradivo je namenjeno učencem pri začetnem in nadaljevalnem učenju slovenskega jezika kot učnega jezika v naših šolah. V gradivu je zbranih deset tematskih sklopov z vsebinami, s katerimi se učenci v vsakdanjem življenju pogosto srečujejo. Besedila omogočajo medpredmetno povezovanje in bralno razumevanje. Naloge so napi-

sane v dveh ravneh in uresničujejo cilje iz učnih načrtov. Naloge na prvi ravni zahtevnosti so namenjene učencem, ki ne razumejo slovenskega jezika. Naloge na drugi ravni zahtevnosti so za učence, ki že razumejo in uporabljajo slovenski jezik. Gradivo vsebuje zelo raznolike naloge, veliko je ilustracij in fotografij. V zadnjem sklopu je nekaj igrivih nalog za utrjevanje naučenega besedišča. Gradivo je predvsem namenjeno že opismenjenim otrokom. Vsa gradiva lahko uporabljamo pri rednem pouku, pri urah individualne in skupinske pomoči, pri urah dodatne strokovne pomoči, dopolnilnem pouku ali tečajni obliki učenja slovenščine za učence, ki jim slovenščina ni materni jezik.

Učbenik ***A, B, C ... 1, 2, 3 gremo (2012)*** je namenjen odraslim, ki se želijo začeti učiti slovenščine za osnovno vsakdanje sporazumevanje v Sloveniji. Oblikovan je tako, da ga lahko (predvsem s pomočjo učitelja) uporabljajo začetniki. Učbenik se začne z uvodno enoto, ki je namenjena seznanitvi s slovensko abecedo, spoznavanju številk in razumevanju navodil vaj. Vsebuje osem osrednjih enot. Na koncu učbenika je slovnični dodatek, ki je sestavljen iz pregleda slovnice po enotah in slovničnih vaj. Zapisana so tudi besedila, ki so posneta na zgoščenki. Učbenik vsebuje rešitve vaj. Navodila so prevedena v angleščino, nemščino in italijanščino. V učbeniku je nekaj slikovnega gradiva (poklici, hrana, prevozna sredstva, pozdravi), s katerim si lahko pomagamo tudi pri mlajših učencih.

Učbenik ***Slovenska beseda v živo*** je namenjen odraslim, lahko pa ga uporabljamo tudi z učenci višjih razredov in dijaki, ki se želijo naučiti slovensko. Gradivo ne predvideva predznanja. Ob učbeniku je priložen tudi CD s posnetki dialogov in vaj za govorjenje.

Obstajajo pa še drugi učbeniki z naslovom ***Slovenska beseda v živo 1a (2012), Slovenska beseda v živo 1b (2013)*** (učbenik in delovni zvezek za začetno učenje slovenščine), ***Slovenska beseda v živo 2 (2012)*** za nadaljevalni tečaj in ***Slovenska beseda v živo 3a*** *in* ***3b (2009)*** za izpopolnjevalni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika.

Pri delu z dijaki si lahko pomagamo z učbenikom ***Gremo naprej (2009),*** ki je namenjen tujim govorcem slovenščine na nižji nadaljevalni stopnji, ki se želijo naučiti slovensko za vsakdanje sporazumevanje v Sloveniji. Na internetu pa je tudi priročnik, ki ima na koncu dodane naloge. Zadnji učbenik in delovni zvezek je izšel pred kratkim pri Centru za slovenščino, ***Naprej pa v slovenščini (2015)***. Namenjen je nadaljevalcem na višji stopnji in je razdeljen na dva dela. V prvem delu so slovnične razlage v osmih sklopih, v drugem delu pa slovnične vaje. Dodan je tudi CD s posnetki govorjenih besedil.

Dragica Haramija je na naših usposabljanjih poudarila, da je pri učenju priseljencev slovenskega jezika pomembna tudi **književnost**, saj otroka najprej vpelje v svet jezika in da moramo izbirati knjige, ki so:

- tematsko primerne (govorijo o strpnosti, sprejemanju drugačnosti),
- jezikovno primerne (upoštevajo zmožnosti razumevanja besedišča) in
- oblikovno primerne (tihe knjige, slikanice z malo besedila, ilustrirane knjige).

Za spodbujanje strpnosti in sprejemanje drugačnosti sem največkrat uporabljala naslednje knjige[8]:

- Moore-Mallinos, J. (2010). ***Barve mavrice.*** Radovljica: Didakta.
- Neuendorf, S. (2000). ***Niko Nosorog pa že ni pošast.*** Ljubljana: Založba KRES
- Velthuljs, M. (2005). ***Žabec in tujec***. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Fries, C. (2000). ***Pujsa imamo za soseda.*** Radovljica: Didakta.
- Beaumont, E., Guillorte, M. (2009). ***Podobe otrok sveta.*** Ljubljana: Oka, otroška knjiga.
- McKee, D. (1995). ***Elmer.*** Ljubljana: Epta.
- Biet, P. (2001). ***Ups, jaz sem pa zelen.*** Radovljica: Didakta.
- Kobald, I. (2014). ***Moji odeji.*** Hoče: Založba Skrivnost.
- Andersen, H. C. (2013). ***Grdi raček.*** Ljubljana: Grahovec.
- *Glogovec, V. Z. (1998).* ***Mavrični slonček.*** *Ljubljana: DZS.*

Dr. Marijanca Ajša Vižintin poudarja, da je prav, da z učenci priseljenci beremo tudi večjezične slikanice. Dobro je, da učitelj išče slovenske pravljice in pesmi, ki so prevedene v hrvaščino, srbščino, makedonščino in hrvaške, srbske, makedonske pravljice v slovenščini. S tem učencem pokažemo, kako je isto besedilo lahko natisnjeno v več jezikih.

Učenci pa tudi spoznajo, kako različna so poimenovanja predmetov, da ima vsak jezik svojo melodijo, da naša pisava ni edina, da živijo med nami tudi ljudje, ki govorijo drugače. V večjezičnih slikanicah je ista zgodba napisana v več jezikih.

Dr. Marijanca Ajša Vižintin nam je posredovala naslove **večjezičnih slikanic** (zadnji dve knjigi sem dodala sama):

- Hanuš, B. (2009). *O Jakobu in muci Mici.* ***Rojstni dan.*** Dob pri Domžalah: Miš.
- Hanuš, B. (2010). O Jakobu in muci Mici. **Novoletna smrečica.** Dob pri Domžalah: Miš.
- Hanuš, B. (2011). *O Jakobu in muci Mici.* ***Maškare.*** Dob pri Domžalah: Miš.
- *Hudorovac, S. (2009).* ***Most prijateljstva.*** Grosuplje: Društvo Romi gredo naprej = Roma džan angle; Šmarje-Sap: Buča, 2009.
- *Pavček, T. (1993).* ***Sonce in sončice.*** *Ljubljana: Mladinska knjiga.*
- *Pegan, V. (2009).* ***Tonin.*** *Piran: Mestna knjižnica.*

8 V Priročniku za izvajanje programa »Uspešno vključevanje otrok priseljencev« je razširjen seznam knjig za spodbujanje strpnosti in sprejemanje drugačnosti.

- *Pikalo, M. (2007).* ***Misli dobro in modro.*** *Šmarje-Sap: Buča.*

- *Podgoršek, M. (2009).* ***O dečku, ki se je bal vode.*** *Kranj: Damodar (v slovenskem in romskem jeziku).*

Veliko prej omenjenih knjig smo z učenci brali pri podaljšanem bivanju, jutranjem varstvu, razrednih urah ali tudi pri urah slovenskega jezika. Individualno sem s kakšnim učencem na željo razredničarke brala tudi knjige za bralno značko in z njim utrjevala obnovo, saj so bili na začetku učenci priseljenci zadržani pri pripovedovanju. Predvidevam, da zaradi slabšega znanja jezika, ker so sicer bolj zgovorni.

Dr. Barbara Baloh nam je na usposabljanju predstavila, kako spodbujati pripovedovanje in s kakšnim didaktičnim materialom si pri tem pomagati. Dobro je, da z učenci preberemo najprej strip, npr. Povodni mož, nato preberemo celo knjigo, da beremo knjige z okenci, ki se odpirajo, ter slikanice. Prav je, da učence priseljence spodbujamo pri pripovedovanju. Za to pa je potrebna ustrezna motivacija in ustrezen didaktični material.

Pomembne so pozitivne spodbude za **pripovedovanje**:

- *odprta vprašanja,*
- *vprašanja, ki zahtevajo kompleksne odgovore,*
- *dobesedno ponavljanje otrokovih izjav,*
- *ponavljanje otrokovih izjav z dopolnjevanjem,*
- *ugibanje,*
- *pomemben je tudi prostor, ki otroka spodbudi k pripovedovanju.*

Ustrezen didaktični material za spodbujanje pripovedovanja so:

- Proppove karte,
- Story cubes – kocke za pripovedovanje,
- igra Bla-bla-bla (Dieco),
- pripovedovanje z lutko in
- pripovedovanje ob slikah.

Viri in literatura:

- Berginc, J., Kolenko, M. (1992). *Didaktične igre.* Ljubljana: Zavod za šolstvo in šport.
- Dobrila, V.; Gorjup, P.; Potočnik, B. (2009). *80 iger za učenje tujih jezikov*. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Založba Didakta.
- Dralle, A., Fenner, K. (2010). *PONS Šolski slikovni slovar angleško-slovensko-albanski.* Ljubljana: Založba Rokus Klett.
- Grosman, M. (2004). *Ali je književnost pri pouku slovenščine kot tujega jezika lahko zanimiva?* Jezik in slovstvo 49, št. 4. Slavistično društvo Slovenije. Ljubljana.
- Jelen Madruša, M., Klančnik Kišasondi, V. (2013). *Na poti k učenju slovenščine.* Koper: Osnovna šola Koper. (Namenjen učencem pri začetnem in nadaljevalnem učenju slovenskega jezika predvsem že opismenjenim otrokom. Naloge so napisane v dveh ravneh.)

- Knez, M., Klemen, M., Kern, D., Alič, T., Kralj, K., Markovič, A., Pisek, S., Stritar, M. (2012). *Slika jezika.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. (Slikovno gradivo v obliki kartic).
- Krakar Vogel, B. (2004). *Poglavja iz didaktike književnosti.* Ljubljana: DZS.
- Kravos, V. (2010). Didaktične igre pri pouku španščine (diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Ljubljana.
- Markovič, A., Kajič Kmetič, Š., Rigler Šilc, K., Škapin, D. (1998). *Slovenska beseda v živo.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Namenjen odraslim, ki se želijo naučiti slovensko. Gradivo ne predvideva predznanja oziroma dopušča minimalno predznanje/razumevanje slovenščine.)
- Markovič, A., Knez, M., Šoba, N., Stritar, M. (2009). *Slovenska beseda v živo 3 a.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Učbenik in delovni zvezek za izpopolnjevalni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika.)
- Markovič, A., Knez, M., Šoba, N., Stritar, M. (2009). *Slovenska beseda v živo 3 b.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Učbenik in delovni zvezek za izpopolnjevalni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika.)
- Markovič, A., Knez, M., Šoba, N., Škapin, D. (2012). *Slovenska beseda v živo 2.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Za nadaljevalni tečaj.)
- Markovič, A., Stritar, M., Jerman, T., Pisek, S. (2012). *Slovenska beseda v živo 1 a.* **Ljubljana:** Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Učbenik in delovni zvezek za začetni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika.)
- Markovič, A., Stritar, M., Jerman, T., Pisek, S. (2013). *Slovenska beseda v živo 1 b.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Učbenik in delovni zvezek za začetno učenje slovenščine.)
- Petric Lasnik, I., Pirih Svetina, N., Ponikvar, A. (2009). *Gremo naprej.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. (Namenjen tujim govorcem slovenščine na nižji nadaljevalni stopnji, ki se želijo naučiti slovensko za vsakdanje sporazumevanje v Sloveniji.)
- Petric Lasnik, I., Pirih Svetina, N., Ponikvar, A., Liberšar, P. (2015). *Naprej pa v slovenščini.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. (Namenjen tujim govorcem slovenščine na srednji nadaljevalni stopnji, ki se želijo naučiti slovensko za vsakdanje sporazumevanje v Sloveniji.)
- Pezdirc-Bartol, M. (1998). *Umetnostna besedila pri pouku slovenščine kot drugega/tujega jezika* (diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Ljubljana.
- Pezdirc-Bartol, M. (1999). Ustvarjalne metode pri obravnavi pesmi, proze in drame pri pouku slovenščine kot tujega jezika. *Literatura.* Ljubljana (str. 51–63).
- Pirih Svetina, N., Ponikvar, A. (2012). *A, B, C ... 1, 2, 3 gremo.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani. (Učbenik za začetnike na kratkih tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika; namenjen odraslim, ki se želijo začeti učiti slovenščino za osnovno vsakdanje sporazumevanje v Sloveniji.)
- Vučajnk, T., Upale, B., Kelner, M. (2011). *Poigrajmo se slovensko.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. (Namenjen začetnemu učenju slovenskega jezika, za otroke od sedmega do desetega leta starosti.)

Mojca Rebec Marinković, Osnovna šola Antona Ukmarja Koper

DVOJEZIČNO OKOLJE IN UČENCI PRISELJENCI V ŠOLAH V SLOVENSKI ISTRI

Na narodno mešanem območju Slovenske Istre, kjer sta uradna jezika tako slovenščina kakor italijanščina kot jezik manjšine, se učenci priseljenci vzporedno soočajo s pridobivanjem dveh tujih jezikov hkrati, kar jim lahko prinaša težave ali prednosti.

Italijanščina kot drugi jezik v šolah s slovenskim učnim jezikom

V okviru rednega pouka za učence namenjamo veliko skrb zavedanju medkulturnega okolja in pomenom sobivanja na dvojezičnem področju kot nekaj povsem naravnega in običajnega (skupno druženje z učenci italijanske narodne skupnosti, izdaja dvojezičnega časopisa, iskanje dvojezičnosti v kraju, dramatizacije ...). Hkrati pa lahko že zelo zgodaj primerjajo oba jezika, ju razvijajo, kar ugodno vpliva na poznavanje različnih kultur in prepoznavanje jezika kot sistema. V današnjem času se sicer ta zavest o prisotnosti italijanske narodne skupnosti na področju slovenske Istre zmanjšuje, vendar se učitelji zelo trudimo, da bi se ohranila kot nekaj pozitivnega in samoumevnega, pa tudi kot koristnega za medsebojno sobivanje.

Na Osnovni šoli Antona Ukmarja Koper sem v okviru projekta izvajala delavnico »Imparo giocando«, v katero niso bili vključeni le učenci priseljenci, pač pa tudi učenci nepriseljenci od prvega do četrtega razreda. Obema ciljnima skupinama je bila skupna motivacija po dodatnem pridobivanju italijanščine kot jezika okolja na sproščen in igriv način. Združitev skupine je imela za učence priseljence še prikriti namen; in sicer predstavitev in približanje kulture na dvojezičnem območju preko igre, petja in plesa, ki se na tem področju že dolga leta izvaja in prehaja iz roda v rod (La bella lavanderina, Girotondo, Cerco Pinocchio, Cavallino, Cavallino ...).

Slika 13: Delavnica Imparo Gicando v kulturno heterogeni skupini

Da se učenci priseljenci zavedajo prisotnosti italijanščine oz. italijanske manjšine na tem področju, sem za učence priseljence od 4. do 9. razreda izpeljala tudi iskanje skritega zaklada v domačem kraju (na Markovcu). Poleg nalog iz orientacije so se morali izražati v pridobljeni italijanščini in iskati dvojezične napise. Pot z zakladom smo zaključili pred šolo in vrtcem z italijanskim učnim jezikom.

Učence sem dodatno motivirala z interaktivnimi igrami (primer je naveden v viru), kjer lahko tudi slišijo izgovorjavo in ob igri takoj pridobijo povratno informacijo o lastnem znanju ter napredku.

Največji zaklad je bila redna prisotnost otroka, ki izhaja iz dvojezične družine v vsakodnevni delavnici »Šola ni šala«, ki sem jo organizirala na šoli za učence priseljence z namenom druženja, učenja slovenščine kot tujega jezika, nadgrajevanja strokovnega besedišča, pridobljenega pri učnih urah, pomoči pri pisanju domače naloge, vključevanja v aktivnosti na šoli po pouku, dogovorov z učitelji o svojih obveznostih, usmerjanja k dopolnilnemu pouku in k pripravi na pouk. Učenec, ki izhaja iz dvojezične družine, je sovrstnikom nudil pomoč pri usvajanju italijanskega jezika in svoje vsakodnevne dvojezične družinske izkušnje delil mednje, kar jih je zelo navduševal. Pogosto jim je pomagal pri pridobitvi uspešne ocene pri pouku italijanščine.

Učiteljice italijanščine so pripravile obširno gradivo za učence priseljence za usvajanje italijanščine kot jezika okolja. Gradivo je pripravljeno na različnih taksonomskih stopnjah, ki vodi učence od razumevanja do sporočanja osnovnih sporazumevalnih vzorcev in usvajanja posebnosti pisanja, v drugi fazi pa se nadgradi z osnovnimi slovničnimi pravili. Gradivo je tudi bogato slikovno opremljeno in nadgrajeno z uporabo interaktivnih spletnih povezav, kar učence dodatno motivira. Pripravljeno gradivo učenci uporabljajo pri pouku italijanščine in pri dodatnih urah za poučevanje italijanščine za učence priseljence, ki jih šola pridobi s strani ministrstva. Ponujanje vsebin je odvisno od učitelja, števila namenjenih ur in ciljne skupine. Vsebine, ki jih učitelji običajno ponujajo ob začetnem stiku drugega jezika, so zelo podobne kot pri pridobivanju osnov kateregakoli jezika (predstavitev sebe, svojih sovrstnikov, štetje do 20, nato do 100 in naprej – odvisno od razvitih številskih predstav pri otroku, vrstilni števniki, poimenovanje osnovnih računskih operacij, spoznavanje barv, poimenovanje in opis šolskih potrebščin in prostorov, oblačil, družinskih članov, hrane, spoznavanje narodnosti in držav, poimenovanje letnih časov, dni v tednu, mesecev v letu, poimenovanje in opis živali, poimenovanje glagolov, tvorjenje preprostih povedi).

V sodelovanju z italijanisti na šoli in vodstvom šole ter šolsko svetovalno službo smo preko evalvacije dela z učenci priseljenci sklenili, da se v začetku (prva dva meseca) usmeri poudarek na pridobivanju in sooočanju s slovenščino ter socialnemu vključevanju učenca priseljenca, šele kasneje se začne preko različnih dejavnosti intenzivneje vpeljevati tudi dodatne ure za pridobivanje italijanščine. Menimo, da jim zadošča ob vključitvi le sodelovanje in prisostvovanje pri rednih urah pouka italijanščine. Tako se izognemo prenapeti situaciji, ko se učenci ukvarjajo s socialno vključenostjo in pridobivanjem učnega jezika.

Sama sem mnenja, da se na ta način izognemo tudi raznolikim oblikam negativnega transferja (mešanje pojmov, glasov, razumevanja zaradi podobnih besed ...), ki se pojavlja pri vpeljevanju več jezikov hkrati.

V letošnjem šolskem letu smo se tako odločili vpeljati dodatne ure za poučevanje italijanščine v drugi konferenci. Tovrstna izkušnja se je pokazala kot pozitivna, saj so bili otroci takrat že bolj sproščeni in so hitreje usvajali jezik, predvsem pa so bili bolj motivirani za pridobivanje znanja še enega jezika.

Slovenščina kot drugi jezik v šolah z italijanskim učnim jezikom

Šole z italijanskim učnim jezikom so namenjene učencem, katerih materni jezik je italijanščina in drugim, ki stik z italijansko kulturo čutijo kot vrednoto in priložnost za osebno in kulturno rast ali tistim, ki v družinah spodbujajo večjezičnost. Učenci priseljenci se pogosto vključujejo v šole z italijanskim učnim jezikom. Tukaj srečamo med učenci priseljenci zelo pestro kulturno raznolikost glede na državo izvora.

Pridobivanje slovenščine je ključno za usposabljanje učinkovitega govornega in pisnega sporazumevanja na vseh področjih javnega življenja in delovanja na dvojezičnem območju. Ob razvijanju slovenskega jezika se krepi in vzgaja zavest o pomenu slovenščine kot državnega in uradnega jezika na področju prebivanja. Dobre jezikovne kompetence omogočajo otrokom, da se lahko ob koncu osnovne šole enakovredno vključijo v izobraževanje zunaj dvojezičnega območja in na ta način uresničijo svoje življenjske želje in cilje.

Učenci priseljenci se soočajo s pridobivanjem slovenščine kot jezika okolja, s katerim so v vsakodnevnem v stiku. Izjema so učenci, ki se vsakodnevno vozijo iz sosednje Italije in niso v stiku z okoljem, kjer obiskujejo šolo. V zadnjih letih je ta pojav v porastu. Med učenci priseljenci, ki se vključujejo v šolo z italijanskim učnim jezikom in vse več tudi v šole s slovenskim učnim jezikom, je prav iz sosednje Italije. Razlogi so raznoliki. Med tistimi, s katerimi sem se imela možnost pogovarjati, je bil, po njihovem mnenju, odločilnega pomena prav kvaliteten šolski sitem. Sodelavci na šoli z italijanskim učnim jezikom pa navajajo velik odstotek (med 50 % in 80 %) priseljencev iz sosednje Italije, predvsem na eni izmed podružničnih šol.

Učenci priseljenci imajo priložnost pridobivanja slovenskega jezika preko raznolikih dejavnosti in ob dodatni strokovni pomoči. Veliko vlogo odigra učitelj/učiteljica slovenščine, ki jim pouk in aktivnosti prilagaja glede na njihov napredek in predznanje ter jih tako uspešno vodi skozi proces pridobivanja jezikovnih kompetenc drugega jezika.

Ker je v ospredju usvajanje jezika, ki je potreben za nemoteno delovanje na vseh življenjskih področjih in ker med dnevnimi migranti občasno opažamo nemotiviranost ali nezainteresiranost za pridobivanje znanja slovenščine s strani staršev in posledično tudi učencev, se učitelji spretno lotevamo poučevanja preko interesnih dejavnosti in predvsem z zanimivimi delavnicami, v katere vključujemo tudi starše.

Kot multiplikatorka, ki sem v učni proces vstopala v urah po pouku, sem se tovrstnih delavnic največ posluževala. Učenci so z veseljem izdelovali razne igračke, ki smo jih potem uporabili za usvajanje govornih vzorcev ali besed. Najraje so izdelovali darila in voščila ob posebnih priložnostih, ki jih je bilo potrebno tudi besedno obogatiti.

Poudariti moram, da je bila potrebna zelo visoka stopnja moje pripravljenosti za drugačen pristop poučevanja. Prav lastna zaskrbljenost, kako bom dodatno motivirala in pritegnila učence k sodelovanju, me je gnala v pripravljanje tovrstnih izdelkov in izkazalo se je, da me je »zahtevna« skupina obogatila, saj sem igre in izdelke začela črpati prav iz svojega otroštva, postali so moja čarobna karta pri izpeljavi ur za poučevanje slovenščine kot je-

Slika 14 Ustvarjalne delavnice, ki so pritegnile otroke.

zika okolja. Tako se je obogatila moja zbirka preprostih didaktičnih iger, ki jih učenci lahko samostojno izdelajo in kar je bilo najbolj vredno, ob tem so bili najbolj motivirani otroci, razvijali so svoje ročne spretnosti in te »igrače« ali izdelke uporabljali ali ponovno izdelovali tudi v svojem prostem času.

K ustvarjanju zagotovo sodi tudi kuharska mojstrovina in ob slastnem prigrizku se ljudje hitro povežemo. Pripraviti kakšno preprosto sadno nabodalo ali kašen preprost prigrizek iz piškotov in čokoladnega namaza, kjer sploh ne potrebujemo kuhalnika, se je izkazala kot dobra pot za usvajanje jezika. Najprej je bilo potrebno poslušati in poimenovati sestavine in pripomočke, poslušati navodila za pripravo, nato pa so jezikovne kompetence razvijali z zapisovanjem recepta za starše in nadaljevali s predstavitvijo svoje najljubše jedi.

Večletna opažanja pri usvajanju jezika okolja kažejo opozoriti na to, da učenec mora razumeti, kar se uči. Razumevanje jezika najlažje dosežemo s podporo neverbalnih izraznih sredstev, kjer sta mimika in gib ključnega pomena in ponujata neizmerno možnost nadgradnje. Tako sem npr. najprej pokazala poved »*Zalij rožo.*«. Nato sem nadgradila: »*Zalij rožo, da bo zrasla.*« Nazadnje sem dodala: »*Zunaj sije sonce, zato zalij rožo, da bo zrasla.*« Vse besede smo pokazali z gibom, saj tako pri učencu spodbujamo miselne asociacije, poleg tega pa vse lahko podpremo z vizualnimi sredstvi (fotografija, film, risanka, model ...) in slušnimi ponazorili (zvok, zvočno/glasovno poimenovanje predmetov pri raznih igrah in interaktivnih slovarjih, glasba ...). Razvoj današnje tehnologije nam zagotovo nudi veliko prednosti. Pri mladostnikih sem uporabljala poslušanje pesmi in gledanje kratkih videov, medtem ko sem pri mlajših uvajala jezik preko ogleda kratkih risank. Tovrstne aktivnosti so bile za učence zelo zanimive, saj smo potem določene segmente filma, pesmi besedno dopolnjevali, nadgrajevali z učnimi listi in napredovali celo do prebiranja kratkih in preprostih besedil.

Viri in literatura:

- Baloh, A. in drugi. (2011). Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule.
- Novak Lukanovič, S. in drugi. (2011). Vzgoja in izobraževanje na narodno mešanih območjih Slovenije.
- Poznanovič Jezeršek, M. in drugi člani predmetne komisije ter avtorji. (2011). Učni načrt osnovne šole z italijanskim učnim jezikom. Slovenščina kot drugi jezik. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Šečerov, N. in drugi. (2011). Učni načrt. Osnovna šola s slovenskim učnim jezikom na narodnostno mešanem območju Slovenske Istre. Italijanščina kot drugi jezik. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Topics: Italian, http://www.education.vic.gov.au/languagesonline/italian/italian.htm, 21. 4. 2015.

Vesna Perić, Osnovna šola Leskovec pri Krškem

VKLJUČEVANJE OTROK PRISELJENCEV V INTERESNE DEJAVNOSTI IN JUTRANJE VARSTVO

Ne glede kdo smo, od kod smo prišli ter kje živimo, imamo svoje interese, zanimanja in močna področja, skozi katera se želimo izražati. Učenci se na podlagi svojih interesov in želja prostovoljno odločajo za vključitev v različne interesne skupine. Zaradi okoliščin, v katerih so se učenci priseljenci znašli, potrebujejo malo več spodbude za vključitev v skupino. Učenec se lažje odloči, če gre učitelj, ki mu zaupa, z njim, da se spozna z učiteljem interesne dejavnosti in se z njim pogovori o možnosti vključitve. Pomembno pa je tudi, da vrstniki opazijo močno področje učenca priseljenca in ga usmerijo, v katero interesno dejavnost bi se lahko vključil.

Z obiskovanjem interesne dejavnosti so si učenci priseljenci razširili socialno mrežo, pridobili na samopodobi in postali bolj samozavestni. Začeli so izražati svoja mnenja, tudi nestrinjanje s čim. Spoznali so ožje in širše okolje ter kulturo države, v kateri se trenutno šolajo.

Izkušnja iz učilnice

Učenka drugega razreda osnovne šole je v Slovenijo in slovensko šolo prišla oktobra. Z učiteljico in mentorico pevskega zbora sta se ob nekem dogodku sporazumeli preko risanja. Učiteljica jo je povabila k svoji interesni dejavnosti in deklica je po štirih mesecih nastopila v zboru na prireditvi ob kulturnem dnevu.

Učenec tretjega razreda je rad igral nogomet in zelo dobro obvladoval tehnike vodenja žoge. Njegovi sovrstniki so ga povabili k nogometu. Deček se je z veseljem pridružil skupini.

Oba sta se pri tovrstnem vključevanju počutila sprejeta. Deklica s strani učiteljice in deček s strani sovrstnikov. Kako malo je potrebno, da se drugi počutijo zadovoljno in opaženo. Učitelj s svojim odnosom do človeka in z vodenjem vpliva na spodbudno okolje v skupini. On je oseba, ki s postavljanjem pravil vpliva na dogajanje v skupini, izkorišča različne priložnosti za učenje posameznikov. Uči jih različnih veščin in spretnosti (medsebojno sprejemanje in strpnost do različnosti), potrebnih za življenje, kamor sodi tudi medkulturno sodelovanje. Moja izkušnja oz. spoznanje je, da vpliv vrstnikov tudi v veliki meri določa počutje učenca, ki je spremenil okolje. Vključitev priseljenega učenca v interesno dejavnost pripomore k širitvi učenčevega socialnega kapitala, saj se povezuje in vsakdanje druži v ožjem in občasno v širšem okolju (nastopi, tekme, predstave). V sklopu vključevanja v interesne dejavnosti daje učencu skupina občutek pripadnosti in možnosti za poudarjanje ter razvoj njegovih močnih področij.

Najstniki so glede vključitve v interesne skupine bolj zadržani. V začetnih korakih vključevanja zadovoljujejo svoje interese preko obveznih in izbirnih predmetov. Učenci prve triade se lažje vključevanje v novo okolje, novo šolo in lažje sklepajo prijateljstva s sovrstniki, medtem ko starejši potrebujejo več časa za prilagoditev. Veliko pa je tudi odvisno od osebnostnih lastnosti posameznika, kako se bo odzval v okoliščinah, v katerih se je znašel.

Delo z učenci priseljenci skozi aktivnosti jutranjega varstva

Učenci priseljenci so v jutranje varstvo večinoma prihajali od 7. ure dalje. Čas, v katerem so prišli, je bil namenjen sprostitvenim dejavnostim ali učenju. Skozi skrbno načrtovano igro so se učili slovenščine (besedišče in osnovne komunikacijske zmožnosti), pravil igre in socialnih veščin. (Kaj je to? To je sonce. To je ura. Zdaj si ti na vrsti. Počakaj. Zdaj sem jaz na vrsti.) Za začetek sta se mi zdeli primerni družabni igri Spomin in Človek, ne jezi se. Igra Spomin ponuja veliko možnosti za učenje jezika in glede na to, da v jutranje varstvo prihajajo učenci, ki so v procesu opismenjevanja, se mi je zdela smiselna. Nekateri učenci še niso poznali črk, medtem ko so se drugi črke že učili, zato sem določene aktivnosti prilagodila (slovensko in albansko abecedo smo obravnavali in primerjali pri individualnih in skupinskih urah učenja). Za začetek sem izbrala le nekaj parov spominskih sličic z lažjo izgovarjavo in zapisom. V začetni fazi je učenje potekalo skozi pogovor »Kaj je to? To je muca.« In končno smo začeli z igro. Z odkrivanjem sličic smo jih poimenovali. Pridružili so se nam še ostali učenci, ki so se postavili v vlogo učitelja, in sicer so jim pomagali pri zapisu, prepisu, izgovarjavi in razlagi. Učence sem spodbujala k pravilnemu izgovarjanu besed. Pri tem so bili včasih zelo kritični do sebe. V drugi fazi sem jih spodbujala k iskanju pravilnega zapisa, ki je povezan s sličico. (Sličica sonca in zapis: »To je sonce.«). Pri tretji fazi smo aktivnosti obrnili – najprej smo prebrali zapis in nato poiskali sličico, v četrti fazi pa že ustrezen zapis za posamezno sličico.

Veliko smo igrali Človek, ne jezi, ko smo se učili števila in barve. K igri Spomin smo se večkrat vračali, ker smo ugotavljali barve posameznih premetov, kje se posamezni predmeti nahajajo in zakaj jih uporabljamo. Učenje je potekalo na sproščen način. Veliko je bilo smeha, saj smo se vsi skupaj zabavali in uživali v igri. Skupaj smo se učili slovenskih in albanskih besed. Eni in drugi smo imeli težave pri izgovarjavi in izkusili, da učenje jezika ni vedno tako lahko, kot si mislimo. Nam je delal težave glas L, ki se v albanskem jeziku izgovarjava na dva načina, njim pa črka H na koncu besede, ker jo imajo v svojem jeziku redkokdaj ali nikoli na tem mestu. Skratka, družabne igre nam dajejo veliko možnosti za učenje jezika in drugih veščin. Potrebno je le, da iz sebe izvabimo svojo kreativnost.

Mlajši otroci in učenci se lažje učijo in usvajajo določena znanja, saj njihovo učenje poteka skozi igro, medtem ko se starejši učenci med drugim tudi spoprijemajo s svojo identiteto, pripadnostjo in veljavnostjo. Jutranje varstvo pa učencem poleg učenja ponuja tudi priložnost učenja socialnih veščin skozi igro in pogovor, hkrati pridobivajo nova poznanstva in krepijo prijateljske vezi, ki se nadaljujejo tudi med odmori in po pouku.

Slika 15 Druženje ob igri Človek, ne jezi se

Viri in literatura:

- Arnejčič, B., Bizant, T., Kolar, M., Komljanc, N. in Kuščer, K. (2008). *Interesne dejavnosti za devetletno osnovno šolo: Program za osnovnošolskega izobraževanja.* Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Daša Plut, Osnovna šola Srečka Kosovela Sežana

MOŽNOSTI IZVAJANJA UČNE POMOČI ZA UČENCE PRISELJENCE

V času izvajanja projekta sem se srečevala z učenci priseljenci, ki so imeli primanjkljaje na učnih področjih, tako zaradi nerazumevanja jezika, kot tudi zaradi različnega predznanja. Zanje smo organizirali oblike podpore, ki smo jo izvajali med poukom, v času dopolnilnega pouka in podaljšanega bivanja. Zanje je bilo ključno prilagajanje učne snovi med poukom, kot tudi učne pomoči v individualni situaciji ali v manjši skupini izven oddelka. Učencem je bilo potrebno slediti in učno snov podajati po majhnih korakih, da so lažje razumeli in tako doživljali uspeh, občutek, da so se nekaj naučili in si tako krepili samozavest in zaupanje vase. Le-ta pa je ključna za lažje vključevanje v razred, pri učenju, pa tudi pri navezovanju stikov in vključevanju v oddelčno skupnost. Tako lahko učitelj z učno pomočjo učencu priseljencu postopoma nadoknadi primanjkljaj, ki ga je imel pri vstopu v šolo in mu s tem omogoči lažje vključevanje v redni pouk. Napredek učenca je potrebno sproti beležiti v individualni program. Tako lahko učitelj kot tudi učenec opazujeta napredek, ki ga je učenec s pomočjo učne pomoči pridobil. Včasih se zgodi, da učenci kljub pomoči niso napredovali tako, kot bi pričakovali. Sklepamo lahko, da imajo ti učenci učne težave, ki bi jih imeli, tudi če bi osnovno šolo obiskovali v svoji matični državi.

Učno pomoč smo izvajali na različne načine. Na nekaterih sodelujočih šolah smo se dogovorili za predure, v večini šol pa smo učno pomoč izvajali kar v času pouka. Preden sem začela z izvajanjem učne pomoči, sem se sestala z učiteljicami. Pregledale smo, pri katerem predmetu imajo učenci največ težav in kakšno pomoč bi jim lahko ponudile. Dogovorile smo se, da otroke vzamem iz razreda takrat, ko so imeli na urniku predmet, ki jim je povzročal največ težav. Z učiteljico sva se posvetovali, kaj bodo to uro v razredu obravnavali in to snov smo z učenci delali v manjših skupinah ali če je to bilo potrebno, celo individualno. Snov sem prilagodila razumevanju učencev, pri tem pa sem si pomagala z dodatno razlago, s ponazoritvami ter slikovnim prikazom, ki nam je omogočal lažje razumevanje snovi. Učna pomoč za mlajše je največkrat potekala preko igre; učenci so se igrali in se preko igre tudi učili. Najboljše pri tem pa je bilo to, da so uživali in se niso zavedali, da se učijo. Za prve razrede sem zato pri učenju branja večkrat uporabila igro Spomin, kjer je bila na polovici kartice slika, na drugi polovici pa besede. Učenci so morali poiskati pare. Pri tem so se trudili pravilno prebrati besede, čeprav jim je to povzročalo številne izzive. Prav za učno pomoč pri najmlajših mi je v veliki meri prišla Sika jezika, saj se učenci v prem razredu učijo poimenovanja besed oz. usvajanja besedišča. Tudi matematika je pri najmlajših potekala skozi igro in učenci so hitro usvojili učno snov. Delo s starejšimi je potekalo nekoliko drugače, saj je snov zahtevnejša. Prav tako smo med učno uro usvajali snov, ki so jo obravnavali pri pouku in reševali domače naloge. Učno snov sem poskušala dodatno razložiti, poenostaviti ali prikazati na drugačen način. Velikokrat sem opazila, da imajo učenci v primerjavi s svojimi sovrstniki različno predznanje. V teh primerih sem z učenci obravnavala snov, ki bi jo že morali imeti usvojeno in ne snovi, ki so jo obravnavali v razredu. Učenci so hitro usvojili snov in tako smo lahko nadaljevali s tekočo učno snovjo.

Tovrstna oblika učne pomoči se mi zdi zelo učinkovita, saj lahko opazimo realno znanje otroka, z njim predelamo snov, ki jo je otrok zamudil oziroma ni usvojil, snov mu lahko prilagajamo in podajamo počasneje. Da je bila učna pomoč tako uspešno izpeljana, sem morala veliko sodelovati z učitelji, se z njimi pred urami dogovarjati, kaj bodo obravnavali, po urah pa sem učiteljem vedno poročala, kako je ura potekala ter če je otrok imel kakšne težave. Z učitelji smo se večkrat pogovarjali o primanjkljajih učencev, njihovih šibkih in močnih področjih in tako skupaj sooblikovali potek pouka ter učne pomoči.

Učenci so k uram učne pomoči radi prihajali, saj so ugotovili, da so lahko uspešnejši, kot so sprva mislili. Zame pa je bil največji uspeh, ko je učenec učno snov usvojil in se tako počutil samozavestno tudi pri rednem pouku. Sporočilo učiteljic je bilo, da so učenci posledično bolj motivirani za šolsko delo in sodelujejo pri pouku.

Mojca Rebec Marinković, Osnovna šola Antona Ukmarja Koper

S TIMSKIM SODELOVANJEM DO e-INDIVIDUALNEGA PROGRAMA (e-IP)

Pedagoški proces je vedno timsko delo strokovnih delavcev, čeprav je učitelj pri izpeljavi učnega procesa v razredu avtonomen. Izmenjava izkušenj in mnenj nas je pripeljala do spoznanja, da sta proces ocenjevanja in napredovanja učenca priseljenca tesno povezana. Ne moremo govoriti o ocenjevanju, če ne načrtujemo napredovanja od temeljev oz. od vključitve dalje.

Slika 16: Učna pomoč učencem prvega razreda

Veliko vlogo je pri tem odigralo vodstvo šole, ki je že pred začetkom projekta opozarjalo strokovne delavce na to, da je potrebno o prilagoditvah za učence priseljence začeti razmišljati že v fazi načrtovanja letne priprave, kjer je potrebno nameniti pozornost oz. prostor slehernemu učencu. Seveda je potrebno letno pripravo udejanjati in odražati tudi v dnevnih pripravah.

Tako se je na podlagi senzibilnosti vodstva šole do problematike vključevanja učencev priseljencev v novo okolje in s pomočjo izmenjave izkušenj začelo med sodelavci veliko dogovarjanja, kako nadaljevati delo z učenci priseljenci, kaj to pomeni pri izpeljavi procesa, gre le za zapis ali tudi za udejanjanje nečesa, kar je zapisano ... Nekoliko zbegano smo se počutili, ko smo razmišljali o tem, da so zapisi samo še eno birokratsko delo več v učiteljevem vsakdanjiku ali razmišljali o tem, da je pomagálo pri spremljanju našega dela in učenčevega napredka.

Da bi zadostili zakonodaji, smo se najprej odločili zapisovati prilagoditve ocenjevanja v skupni dokument šole in na podlagi pobude vodstva beležiti v priprave prilagoditve metod, oblik in količine snovi za učence priseljence. Kasneje se je izkazalo, da razmišljanje le o priporočenih prilagoditvah ni dovolj, ker učenca niso pripeljale k boljšemu znanju in razumevanju, saj je nekaj pred tem manjkalo.

Pri posameznih predmetih smo učitelji pripravili več slikovnega ali konkretnega materiala, manj besedila, skrajšan zapis/prepis ... Prilagoditve med učno uro so bile zapisane in izvajane. Učitelji smo se počutili kar nemočni in občasno jezni na učenca, ker kljub prilagoditvam ni bilo zadovoljivega ali optimalnega ali celo pričakovanega napredka, ocen ni bilo možno pridobiti, ker znanja ni bilo in se nam je zdel dokument o prilagoditvah ocenjevanja neuporaben, učenca pa smo po tihem obsojali, da se ne potrudi dovolj, čeprav mu mi veliko nudimo. Nezadovoljstvo pa nas ni ustavilo, pač pa spodbudilo k iskanju nadaljnjih poti.

Tako se je proces razvijal in nadaljeval, tudi nadgrajeval s tovrstnimi izmenjavami izkušenj, z vsakodnevnim pogovarjanjem (na formalnih in neformalnih nivojih) in dogovarjanjem med strokovnimi delavci. Spoznali smo, da je potrebno prilagajati tudi cilje, ki jih ni potrebno ocenjevati, ampak pripomorejo na poti pridobivanja znanja ter so nujni za razumevanje snovi posameznega predmetnega področja. Zavedati smo se začeli, da je uspeh odvisen tudi od otrokove motivacije za šolsko delo, od njegovih pričakovanj, od njegove želje po pridobivanju znanja in nadaljnjem šolanju ... Zato ni bila dovolj le priprava na pouk z zabeleženimi prilagoditvami, ni zadoščal dokument o prilagoditvah ocenjevanja, ampak dokument, ki zahteva celosten pristop in pregled nad celostnim otrokovim vključevanjem v vzgojno-izobraževalni sitem, od predhodnega izobraževanja do interesov, z zapisanimi socialnimi in čustvenimi karakteristikami ... In to nam omogoča IP, v današnjem času e-IP.

Spoznali smo, da se s pomočjo IP-ja hitreje ugotavlja in pravočasno odpravlja primanjkljaje na posameznih učnih področjih, ki niso vezani na nepoznavanje učnega jezika. Preko tega dokumenta smo ugotavljali razlike v predznanju med učenci priseljenci in pravočasno zagotovili ustrezne vsebine za odpravljanje razlik v znanju (tako neznanja, kakor tudi tam, kjer so bili doseženi že višji cilji).

Beleženje tovrstnega dokumenta je še zelo »sveže«, pogosto nezaupljivo tudi do moderne tehnologije, shranjevanja in vpogleda. Toda vredno se je s tem seznanjati, se o tem pogovarjati in zadevo razvijati naprej.

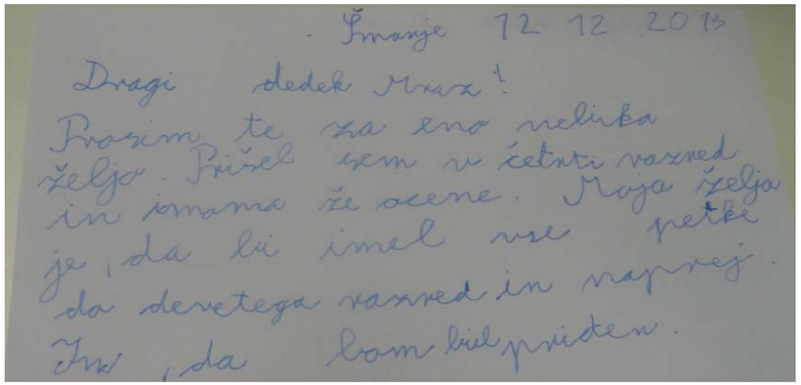

Slika 17: S pomočjo IP učencu omogočimo doseganje ciljev.

Ne bom trdila, da je ta oblika najboljša in pravilna, a v pedagoškem procesu jo strokovni delavci šole doživljamo kot potrebo. Iskanje najustreznejših in najboljših poti se še vedno razvija, nadgrajuje in dopolnjuje. Pomembno se mi zdi, da to ni dokument, ki ga nekdo zahteva, da se ga izpolnjuje in zapisuje, pač pa gre za dokument, ki je v pomoč učitelju pri izvajanju pedagoškega dela za otrokov napredek in izhaja iz te potrebe. Prav zato ne moremo pričakovati, da bi se tak dokument na šolah uveljavil kar čez noč ali v roku enega šolskega leta. Predvsem mora nastajati tako, da ustreza kolektivu in seveda posledično pripomore k napredku posameznega učenca priseljenca.

mag. Barbara Turinek, Osnovna šola Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj

V PROCESU OBLIKOVANJA IP-JA

V okviru projekta sem poleg dela z učenci priseljenci širila znanja tudi med strokovne delavce. Po prvi predstavitvi IP na učiteljskem zboru je bil odziv prej negativen kot pozitiven. IP je v tistem trenutku strokovnim delavcem predstavljal dodatno delo, dodaten čas, ki ga bodo morali preživeti ob računalniku, skratka dodatno obremenitev ob že tako polnih razredih.

V začetku projekta sem IP za učence priseljence oblikovala in pisala sama. Učitelje sem povabila, da dodajo svoj predmet in cilje, ki so jih zastavili. Nekateri so sodelovali bolj, drugi manj. Vsekakor pa samo tisti učitelji, ki so v razredu že imeli učenca priseljenca. Ko se je šolsko leto bližalo h koncu, so učitelji začeli spraševati, kako naj učenca ocenijo. Marsikdo se je zatekel k zakonsko dani možnosti "neocenjen". Samo učitelji, ki so sodelovali pri nastajanju IP, z ocenjevanjem niso imeli večjih težav.

Ker smo imeli učenca, ki je prišel v Slovenijo v 9. razred, smo mu namenili še več pozornosti, saj je moral biti ob koncu devetletke ocenjen. Možnosti, da ga pustimo neocenjenega, torej ni bilo. Pri matematiki smo skozi vse leto stopnjevali zahtevnost in tako je korak za korakom prišel do zastavljenega cilja. Pozitivna izkušnja učiteljice, ki je s pomočjo IP učenca uspešno pripeljala do cilja, je bila ključnega pomena za nadaljnje delo.

Z novim šolskim letom in velikim številom novih učencev priseljencev (prej osem, potem dvaindvajset) je skoraj vsak učitelj imel v razredu učenca priseljenca. S pomočjo ravnateljice in pozitivnih izkušenj strokovnih sodelavcev, ki so IP že uporabljali, smo uvedli e-IP v google drive. Vsi učitelji, ki poučujejo otroka, imajo dostop do učenčevega e-IP. Tako lahko spremljajo vse zastavljene cilje tudi pri drugih predmetih in hkrati dodajajo svoje.

Ocenjujem, da nam je bil e-IP v letošnjem letu v veliko pomoč pri delu z otroki priseljenci. Za to delo je potreben koordinator, kar sem bila v tem primeru jaz. Poznala sem otroke, se srečevala s starši in bila v stiku z vsemi učitelji, ki so poučevali otroka. To mi je dopuščalo delo v projektu. Skupaj smo načrtovali korake, enkrat večje, drugič manjše – glede na zmožnosti otrok. Marsikateri učitelj se je na koncu prvega leta otrokovega šolanja na podlagi IP odločil in učenca ocenil.

Tako smo z majhnimi koraki začeli oblikovati IP tudi na naši šoli. Potrebno bo še veliko delo in znanja, da se strokovni delavci ne bodo bali oceniti otroka, da bodo presegli razmišljanje, česa vsega otrok še ne zna in se osredotočili na otrokov napredek in znanje, ki ga je pridobil. Največja nagrada za otroka, ki se trudi, je, da dobi za svoj trud plačilo. Otroka lahko ocenimo, če smo ga opazili, če smo ga spremljali. Delo multiplikatorke je bilo tukaj ključnega pomena. Najlepše je bilo, ko je otrok priseljenec z žarečimi očmi pristopil do mene in mi povedal, da je uspel, da je dobil oceno, tako kot nje-

govi sošolci. Upam, da se bo pisanje IP nadaljevalo in da bo veselih pogledov v otroških očeh še več. S pomočjo dobro zastavljenih IP je uspeh zagotovljen.

Slika 18: Kljub sodobni tehnologiji in e-IP so se prve ideje in načrti zapisovali na papir.

Mojca Rebec Marinković, Osnovna šola Antona Ukmarja Koper

PRILOŽNOSTI V MEDVRSTNIŠKI POMOČI, TUTORSTVU IN PROSTOVOLJSTVU

Učenci priseljenci se pogosto soočajo s pridobivanjem nižjih ocen, kakor so bili vajeni v matični državi zaradi prenizke ravni poznavanja slovenskega jezika kot učnega jezika in razlik v šolskih sistemih. To lahko vodi v znižanje motivacije za učenje in negativen odnos ali nezainteresiranost do šolskega dela, pri starejših (učenci v tretji triadi) pa tudi k opuščanju dolgoročnih ciljev glede pridobivanja nadaljnje izobrazbe in poklica. Posamezniki osmega in devetega razreda so v pogovoru povedali, da so si želeli postati zdravniki, ekonomski tehniki ali ekoniomisti. Zaradi težav, ki so se pojavile ob vstopu v nov šolski sitem v drugi državi, pa so svoje cilje zamenjali z lažje dosegljivimi in se bodo vpisali na trgovsko ali frizersko šolo, šolo za avtoserviserja ali katero drugo lažjo smer.

Ena izmed oblik za spodbujanje motivacije za učenje in lažjega socialnega vključevanja v novo okolje je medvrstniška pomoč in tutorstvo. Če želimo, da je taka oblika pomoči učinkovita, jo moramo vnaprej načrtovati in dobro organizirati.

Slika 19: Učenec razlaga sovrstniku snov.

V času projekta smo imeli priložnost spoznavati tudi te oblike pomoči in jih razvijati, kar se bo zagotovo udejanjalo in nadgrajevalo tudi po izteku projekta. Pri tem delu so nam bile v pomoč lastne izkušnje preteklih let, izme-

njava izkušenj s širšim krogom strokovnih delavcev izven šole in povratne informacije otrok, ki so drobce te pomoči dajali ali prejemali že v preteklih letih.

Ko govorim o medvrstniški pomoči, imam v mislih pomoč, ki je organizirana v okviru dejavnosti šole, običajno pred ali po pouku in je vezana na socialno vključenost v oddelek in šolo ter na pridobivanje šolskega znanja. Prejemnik in ponudnik pomoči sta največkrat sošolca, včasih je to učenec, ki je leto ali dve starejši, redkeje se zgodi, da je mlajši. Običajno učitelji sami poskrbijo za potek medvrstniške pomoči znotraj oddelka ali razreda. V tem primeru si učenci pomagajo med seboj pri razlagi snovi, učenju, pisanju domačih nalog, izmenjavi zapiskov ipd.

Za učence priseljence je ta pomoč zelo učinkovita, če ponudnik in prejemnik pomoči govorita isti jezik, saj se porušijo jezikovne prepreke in se na ta način ustvarja bolj sproščeno vzdušje. Ker prejemnik pomoči razume učno snov, razloženo v maternem jeziku, hitreje usvoji določen cilj. Zato se že ob vpisu otroka v šolo razmišlja o tem, da se učenca vključi v oddelek, kjer je sovrstnik, ki pozna materni jezik učenca priseljenca.

Če je ponudnik pomoči tudi sam nekoč bil v vlogi učenca priseljenca, je tudi sam prehodil pot vključevanja v novo šolsko okolje, zato mu je ta proces dobro znan in je lahko občutil na lastni koži stiske, povezane z nepoznavanjem učnega jezika. Zanj ni potrebno dodatno ustvarjati umetnih okoliščin, da bi se lahko vživljal v vlogo učenca priseljenca. Običajno so zelo motivirani za ponujanje pomoči nekomu, ki je na začetku njihove prehojene poti.

Pozitivni učinki medvrstniške pomoči niso le enostranski. Prejemnik pomoči pridobi veliko, vendar tudi ponudnik pomoči v tem procesu razvija svojo pozitivno samopodobo, oblikuje samozavest in osebnostno raste, saj se čuti pomembna vez med učiteljem in učencem. Uspehi sošolca so tudi njegovi uspehi.

V tem procesu odigra veliko vlogo učitelj, ki razume stisko in potrebe učenca priseljenca in tako lahko usmerja in spodbuja tovrstno pomoč. Dolžnost učitelja je opaziti napredek zaradi nudenja medvrstniške pomoči in pohvaliti dobro opravljeno delo prejemnika in ponudnika pomoči.

Ko govorim o tutorstvo, imam v mislih obliko pomoči, ki je nekoliko širše zastavljena in gre za obliko vodenja učenca skozi proces vključevanja v novo šolsko okolje in izven šolskega okolja ter učno pomoč, ki ni nujno vezana na pridobivanje šolske snovi, pač pa na širjenje splošnega obzorja in vsestranskega učenja.

Tutorstvo poteka kot nesebična pomoč v prijetnem in sproščenem/prijateljskem okolju. Predvsem je to visok čustveni trenutek, saj vodi v prijateljsko vez in medsebojno sodelovanje na različnih življenjskih ravneh. Znotraj tega procesa so v ospredju interesi posameznika, njegovo počutje, empatičnost, iskanje skupnih ciljev in razvijanje strategij učenja.

Slika 20: Študentsko tutorstvo

Medvrstniška oblika nudenja pomoči lahko preraste v tutorstvo, ko se razsežnosti pričnejo širiti in ko ne gre več le za nudenje pomoči pri šolskem delu in odpravljanju ali zmanjševanju učnih težav, ampak ko se ob sodelovanju vseh udeležencev vzgojno-izobraževalnega sistema prične skrb za učenčev osebnostni razvoj.

V letošnjem letu se je ta oblika razvijala in izvajala v dogovorjeni učilnici na šoli. Kmalu so učenci začutili potrebo po druženju tudi izven šolskega okolja in preko socialnih omrežij. Kot mentorica sem to obliko podprla in usmerjala učence v kvalitetno preživljanje prostočasnih aktivnosti izven šolskih zidov in v lokalni skupnosti. Učenci so organizirali skupna druženja pri razkazovanju mesta in okolice, skupne sprehode v mesto ter ob morju in krajše izlete, nakupe šolskih potrebščin in tudi osebnih stvari, obiskovanje kina, športno-rekreativnega centra Bonifika, kjer so se rekreirali, zahajanje na plažo, kjer so spoznavali naravne in reliefne značilnosti kraja ipd. Učenci so se predvsem družili v popoldanskem času, ob različnih priložnostih, med vikendi in med počitnicami, Najbolj me je presenetilo, da so fantje povabili dekleta na valentinovo v »Bowling«, ker sem bila prepričana, da se tega praznika na Kosovu, v Bosni in na Slovaškem ne obeležuje. Družili so se tudi na pustni dan, čeprav se v njihovih državah tega dneva ne praznuje. Najbolj pa je postalo zanimivo skupno prebiranje knjig, obiskovanje šolske knjižnice in interes za opravljanje bralne značke. Pri tem je bila v veliko oporo

tudi knjižničarka, ki se je učencem zelo trudila približati prostor in primerna knjižna gradiva. Na šoli je tako bralno značko uspešno opravilo 20 učencev priseljencev od 4. do 9. razreda, seveda prilagojeno njihovi stopnji bralne pismenosti.

Kot učiteljica sem bila zelo srečna, da je medvrstniška pomoč vzorno presegla šolske zidove in se preselila v širše okolje. Najbolj me je razveselilo, da so se tutorji in sošolci udeležili zaključne prireditve, namenjene staršem učencev, kar zagotovo nakazuje pozitivne učinke tovrstne pomoči.

Pozitiven korak tovrstne pomoči je zaznalo veliko strokovnih delavcev na šoli. Bili so presenečeni nad vključevanjem učencev v okolje in posledično med ostale sovrstnike, s katerimi so se srečevali tudi izven šolskega prostora.

Organizator medvrstniške pomoči/tutorstva učence opremi z navodili in pravili ter prevzame vlogo organizatorja, kar pomeni, da učencem zagotovi ustrezen prostor in termin. Ponudniku nudi spretnosti, znanja in nasvete za uspešno nudenje pomoči. Občasno, po potrebi pa tudi pogosteje, sklicuje sestanke, na katerih se pregleda tekoče delo, pogovori o nadaljnjem delu ter izmenja mnenja in izkušnje.

Za to dejavnost se vodi dnevnik, v katerega se beleži potek dela, refleksija, spodbuda, medsebojna izmenjava misli in kakšni izdelki, ki nastajajo v skupnem sodelovanju.

Pomoč poteka na učni in socialni ravni. V ospredje je postavljeno druženje z namenom utrjevanja šolskega znanja, razvijanja ustreznih vrednot in krepitve pozitivnih medsebojnih odnosov. Z razvijanjem medkulturnega dialoga si šola prizadeva za zbliževanje različno govorečih skupin ter kultur, generacij in za spodbujanje medsebojnega spoštovanja kot obogatitev posameznika.

Potrebno se je zavedati, da vsi udeleženci v procesu medvrstniške pomoči ali tutorstva opravljajo svoje delo prostovoljno, izven pouka, zato je zelo pomembno, da se njihovo delo opazi in ob zaključku ustrezno nagradi s potrdilom ali pohvalo, morda simbolično nagrado (svinčnik, kakšna publikacija ...). V trajnem spominu pa jim ostane dnevnik, mentorju ali organizatorju pa lepi spomini na opravljeno delo.

Svoj zapis bi želela zaključiti z mislijo učenca, ki je na naši šoli preživel slabo šolsko leto, saj se je maja z družino preselil v Nemčijo. Tutor in drugi sovrstniki so z njim še vedno povezani preko socialnega omrežja. *»V Nemčiji je lepo, vendar ne tako lepo, kakor je bilo na Osnovni šoli Antona Ukmarja Koper. Tam smo bili kot družina in nikogar ni motilo, da še ne poznam dobro jezika. Tukaj se učim nemški jezik, vendar nimam nobenega, da bi z njim govoril, nimam kam iti in z nobenim se ne morem družiti.«* Želimo mu, da bi dobil tutorja, s katerim bo lahko kam odšel in se z njim pogovarjal.

dr. Barbara Zorman, Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem

POTENCIAL ŠTUDENTSKEGA TUTORSTVA ZA RAZVOJ MEDKULTURNEGA DIALOGA

Pričujoči članek želi opisati pozitivne učinke medkulturnega dialoga, ki se je razvijal preko sodelovanja študentk drugega letnika programa edukacijske vede UP Pef (Elene Angelovske, Nike Grudnik, Katje Iskra, Andreje Krapež, Nike Kristan, Anike Legat, Eme Palovšnik, Sabine Prah, Lucije Preskar, Marije Vencelj, Sare Visintin, Marije Zaletel in Natalije Zbiljski) ter učencev in zaposlenih na Osnovni šoli Anton Ukmar. Študentke, ki so v zimskem semestru obiskovale predavanja pri predmetu Medkulturnost v vzgoji in izobraževanju, so pri samostojnem seminarskem delu izbirale med dvema možnostma: lahko so prebrale in interpretirale nekaj besedil na temo medkulturnosti v sodobni družbi, ali pa so ves semester načrtovale in izvajale učno pomoč izbranemu učencu-migrantu osnovne šole Antona Ukmarja v Kopru, se o svojem delu posvetovale z mentoricama (Mojco Rebec Marinković ter Barbaro Zorman) in učitelji na šoli, obenem pa izvedbo pomoči in napredek učenca analizirale v tedenskih pisnih refleksijah. Za slednjo možnost se je odločilo trinajst – približno četrtina – študentk drugega letnika.

Na prvem srečanju so se študentke in učenci spoznali, nato pa so se preko različnih dejavnosti deloma spontano, deloma pa s posredovanjem multiplikatorke, povezali v dvojice. Da so študentke k delu pristopile zavzeto, strokovno in odgovorno, je očitno iz treme pred prvim srečanjem, ki so jo izpričale v večini dnevnikov (refleksij in samoevalvacij pedagoške prakse). Tutorke so se nato z izbranim učencem/učenko v naslednjih treh mesecih srečale vsak ponedeljek. Organizacija dela v (kar je bilo mogoče) ustaljenih parih je izhajala iz želje po razvoju obojestranskega zaupanja, to pa je bilo, kot sodim po odzivih udeležencev ter po dnevniških refleksijah študentk, večinoma doseženo. V nadaljevanju bom svoje trditve ponazarjala z utrinki iz dnevniških zapisov študentk:

»Delala sem z deklico iz Kosova. Takoj sva se ujeli. Vsakič znova se me je razveselila. Pozorno je poslušala moja navodila in vestno opravljala naloge. Bila je precej razpršena deklica, a zelo potrebna moje pozornosti in topline. Večkrat me je objela in mi povedala, kako je vesela, da ji pomagam. Ves čas prakse me je klicala »učiteljica«, zagotovo pa mi bodo ostale v spominu njene besede: »Veš, Lucija, tako lepe, pametne in prijazne učiteljice, kot si ti, imam zelo rada.«. Po drugi strani pa je to delo močno zaznamovalo tudi mene. Naučila sem se veliko novega – tudi precej albanskih izrazov. Pridobila sem ogromno novih izkušenj na različnih področjih in osebnostno zrastla.« Lucija Preskar

V oktobru, novembru in decembru so se dvojice študentk tutork in učencev migrantov srečevale enkrat tedensko, in sicer ob ponedeljkih med 13:30 in 15:00, v času, ki je v okviru programa nadaljevalnice na Osnovni šoli Antona Ukmarja pod vodstvom multiplikatorke Mojce Rebec Marinković namenjem

predvsem samostojnemu delu ter učenju slovenščine. Tutorke so v času srečanj učencem najpogosteje nudile učno pomoč; jim preko besedil v zvezkih in učbenikih pojasnjevale težje razumljive dele snovi ter jih usmerjale pri samostojnih nalogah, obenem pa jim še pomagale pri učenju slovenščine. Pri tem se je pokazalo, da bo v nadaljevanju tovrstnega sodelovanja potrebno več sodelovanja med učitelji na šoli (zlasti razredniki) in tutorji za doseganje ciljev, zastavljenih v učenčevih individualnih programih. Predvsem bo potrebno učenčevo delo načrtovati postopno, pri čemer bi bilo smiselno začetno stopnjo dela nameniti predvsem usvajanju splošnega jezikovnega znanja (slovenskega besedišča in slovnice) in šele v drugi vrsti usvajanju minimalnih standardov znanja pri predmetih. Le tako bi učencem omogočili pridobivanje znanja s ponotranjenjem, z razumevanjem, namesto nereflektiranega memoriranja tujih jim besedilnih struktur.

Naj še enkrat poudarim, da je obojestranski občutek zaupanja med pravkar odraslo osebo in otrokom vodil do številnih pozitivnih učinkov. Kot sva ugotovili z Mojco Rebec Marinković, se je zaradi srečanj s tutorkami pri učencih okrepil občutek vključenosti v novo okolje in posledično njihova samozavest, kar je pozitivno vplivalo na raven njihovega sporazumevanja v slovenščini.

Navsezadnje pa predstavljajo izkušnje tutork velik potencial za prepoznavanje učnih težav in kvalitet učencev priseljencev. Študentke so pridobivale dragocene praktične izkušnje in razvijale temeljne medkulturne kompetence. Zlasti so uzavestile uporabo večperspektivnosti, empatije ter (meta)jezikovnih veščin, na primer sporazumevanja z uporabo različnih jezikov in kodov (telesni, slikovni ...) ter okrepile svojo senzibilnost za jezikovno oziroma kulturno hierarhijo, natančneje njune učinke na odnose v šolskih skupnostih. Spoznale so tudi, kako lahko preko pozitivnega osebnega ter neformalnega odnosa z učenci priseljenci krepijo njihovo motivacijo za učenje slovenščine. V nadaljevanju bom – preko navezav na dnevniške refleksije študentk – izpostavila dve ključni medkulturni kompetenci, ki ju bodoče strokovne delavke v vzgoji in izobraževanju najučinkoviteje pridobijo preko praktičnega dela s priseljenci ter izpostavila pozitiven vpliv te študentske »prakse« v neposrednem študijskem (univerzitetnem) okolju.

Študentke razvijajo medkulturne kompetence: večperspektivnost in empatija

Od medkulturnih kompetenc sta najbrž prav večperspektivnost in empatija tisti, ki ju najtežje pridobimo individualno, teoretično, saj zahtevata učenje v kontekstu skupnosti, v medosebni interakciji – za bodoče pedagoške delavce torej najučinkoviteje v konkretnem šolskem okolju. Toda – ali običajno to okolje, v največji meri zapolnjeno z manevriranjem razredne skupnosti proti usvajanju učnih ciljev, študentkam praktikantkam nudi dovolj modelov empatije in večperspektivnosti ali se slednji pač pojavljajo

predvsem kot stranski produkt in ne kot namen dela? Povprečni slovenski šolski vsakdan se najbrž nagiba proti drugi možnosti, o tem pričajo tudi izsledki o pomanjkanju potreb po razvijanju medkulturnega dialoga na slovenskih šolah v preteklem desetletju (kot ugotavljajo številne raziskovalke tega področja, na primer Barbara Hanuš, Marjanca Ajša Vižintin, Klara Skubic Ermenc). Študentke, ki so delale z učenci priseljenci v okviru nadaljevalnice, pa so šolski kontekst doživele nekoliko drugače. Vsakdanji, kurikuralno gnani pouk ne dopušča obilice prostora za neformalno, fleksibilno komunikacijo, ki bi omogočala učenje preko zamenjave vlog, pripovedovanja osebnih zgodb, uporabe simbolnega jezika in ubesedovanja čustev, improvizacije ... Prav teh tehnik pa se pogosto poslužujejo osebe, ki učencem nudijo individualno učno pomoč. Dnevniki kažejo, da je improvizacija – ki je dejansko pogosto posledica pomanjkanja izkušenj in znanja na področju izvajanja individualnih programov učencev – študentke, vajene metodičnega, načrtovanega učnega procesa, sprva begala, kasneje pa so začele izkoriščati njene prednosti.

»Motilo me je, da včasih snovi nismo mogli vnaprej pripraviti, toda zaradi določenih postopkov izvedbe nadaljevalnice mi je bilo kasneje jasno, zakaj stvar ni izvedljiva. Ugotovila sem tudi, da je moj strah neupravičen, saj nisem imela večjih težav, potrebna je bila le iznajdljivost in stvar je potekala tekoče.« Sara Vižintin

»Skozi delo z otroki priseljenci sem se naučila, da ne obstaja samo en način podajanja snovi, ampak je treba pri otroku poiskati način učenja, ki njemu najbolj ustreza.« Nika Kristan

Dejstvo, da so se študentke zaradi individualnega dela in sprotnega prilagajanja potrebam učencev prepustile bolj fleksibilnemu vodenju in v določni meri tudi improvizaciji, je ustvarilo prostor za osebne zgodbe otrok, izražanje lastnih občutij. To je delo tutork, ki se navsezadnje izobražujejo tudi za načrtovanje in nudenje individualne pomoči ogroženim in ranljivejšim otrokom, razprlo v smer osmišljevanja otrokovih (medkulturnih) izkušenj. V tem prostoru se je otrokom ponudila priložnost, da so težave s svojo kulturno identeteto, drugačno od norme v okolju, prilagajanje okolici in konflikte reflektirali preko pripovedi in dialoga:

»Opazila sem, da učenci s težavo sprejmejo nekoga, ki je drugačen, npr. iz druge države, če drugače izgleda, če drugače govori. Mogoče smo Slovenci tako zaprti in se bojimo drugačnosti, ne vem ... Nazadnje, ko se imela fantka iz Bosne (menjavo, ker mojega ni bilo) se mi je ta zaupal, da ko je prišel sem, ga na začetku nihče ni maral, da so ga tepli, vanj metali kamne, ker je drugačen. Vprašala sem ga, zakaj meni, da je tako, pa je rekel, da ne ve, da mogoče zato, ker prihaja iz druge države ... Potem je rekel, da mu je mama rekla, da mora biti prijazen do vseh. To me je tako ganilo, bila sem na robu solz. Dotaknilo se me je. Čeprav smo bili vsi v podobnih situacijah, mi je težko, ko poslušam nekoga drugega. Otroku sem v očeh videla žalost ... ampak je rekel, da so ga potem kar naenkrat sprejeli in da mu je zdaj »uredu« in da

ima prijatelje. Mislim si - ali je res pomemben izgled ... ali nismo vsi krvavi pod kožo?« Sara Vižintin

Podoživljanje, zrcaljenje občutja drugačnosti pa je ključen korak proti večperspektivnosti in posledično odpravljanju predsodkov, ki po mojih izkušnjah še vedno prepogosto ožijo gledišča trenutnih in bodočih pedagoških delavcev. Medkulturni dialog med učenci in tutorkami je slednje nekajkrat postavil v vlogo »manjšine« in jim predočil položaj prišleka v tujem jezikovnem okolju:

»Omenila bi zanimivo izkušnjo z učenko, ki sem ji nudila pomoč. Pri enem od najinih srečanj je bila zraven še ena druga učenka, ki je znala materni jezik »moje učenke«, dobro pa je govorila tudi slovensko, saj je v Sloveniji že dlje časa. Deklici sta med uro večkrat spregovorili v svojem jeziku in šele takrat sem na lastni koži občutila, kako se lahko počuti nek priseljenec. Bilo mi je precej neprijetno. Večkrat sem ju sicer opomnila, naj mi povedano prevedeta še v slovenščino, da bom tudi jaz razumela, vendar sem včasih imela občutek, da mi nista povedali vsega. Takoj sem se počutila zelo nemočno, saj sem bila na nek način odvisna od njiju.« Nika Grudnik

Osebni, empatični odnos je samodejno krepil senzibilnost študentk za potrebe učencev, s tem pa optimiziral pridobivanje znanja.

Motivacijska vloga učitelja pri usvajanju drugega jezika

S študentkami smo med delom utrdile predvsem spoznanje, da je sleherno učenje jezikovni proces; pridobivanje novih besed in povezav med njimi. Med prebiranjem dnevnikov sem se občasno naivno spraševala: bi bilo morda smiselno individualni načrt minimalnih standardov zastaviti v obliki (ne preobsežnih) pojmovnih mrež; med seboj povezanih izrazov, ki naj bi jih učenec razumel, ponotranjil?

Kaj smo se še naučili o vlogi jezika pri vključevanju učencev priseljencev? Ugotovili smo, kako pomembna je za proces učenja metajezikovna kompetenca, torej sociolingvistične, plurilingvistične, diskurzivne veščine. Ni nepomembno, da se učitelji v procesu učenja zavedajo, v kakšnem razmerju je uradni/učni jezik do identitet njihovih učencev. Pri vseh urah bi bilo uporabno znanje o premagovanju jezikovnih in kulturnih nesporazumov, konfliktov, mrkov, ki jih povzročata na primer jezikovna asimetrija (nesorazmerje v komunikaciji, povzročeno zaradi bistveno različnih ravni obvladovanja jezika) ali kulturna hierarhija. Ne bi bilo odveč ozavestiti smiselnosti uporabe večkodnih besedil pri učenju v heterogeni skupini, sestavljeni iz množice učencev, ki jim je slovenščina materinščina, pa tudi drugi jezik. Študentke so bile pri poučevanju slovenščine kot drugega jezika zelo iznajdljive; pogosto so uporabile vse svoje jezikovno in metajezikovno znanje:

»Ko si učenec ne more zapomniti kakšne težje slovenske besede, ga lahko spodbudimo, da pove, kako se tej besedi reče v njihovem jeziku in mogoče najdemo kakšno podobnost. Kadar učenec neke besede ne razume, mu to besedo skušamo razložiti z drugimi, enostavnejšimi besedami. Če še vedno ne razume, lahko uporabimo tudi pantomimo ali risanje. Pantomima je lahko zelo zabavna in mogoče si bo učenec besedo kasneje zapomnil prav zaradi tega. V skrajni sili (kadar res ne gre drugače) lahko uporabimo tudi google prevajalnik in najdemo besedi vzporednico v otrokovem maternem jeziku. To možnost sem sama vedno uporabila šele na koncu, ker se mi zdi za učenca najmanj zanimiva, poleg tega lahko učenec google prevajalnik vedno uporabi tudi sam.« Nika Kristan

»Pri matematiki je bil »moj« učenec kar uspešen, vendar so se težave pojavile, ko je bilo potrebno rešiti besedilne naloge, saj navodil ni razumel. Tako sva besedilne naloge najprej dvakrat prebrala, pri tem sva vadila tudi branje številk in besedila, nato pa sem mu poved za povedjo razložila, tako da je razumel. Ker je bilo veliko besed, ki jih ni poznal, sva nad vsako nerazumljivo besedo napisala še albanski prevod. Velikokrat sem mu narisala oziroma skicirala navodila, če je le bilo mogoče. Po končanih nalogah sva se osredotočila predvsem na učenje slovenščine, razširjanje besedišča, spoznavanje novih besed in predmetov ter nadgradnje sporazumevanja. Za spoznavanje novih besed in predmetov sva uporabila slikovne-jezikovne didaktične kartice (Slika jezika)«. Tina Bajič

Poleg tega so imele študentke priložnost opazovanja učiteljice, Mojce Rebec Marinković, ki je osebno angažirana pri ustvarjanju medkulturnega dialoga. Mojčin entuziazem pri posredovanju slovenskega jezika in kulture je nalezljiv, na uspeh učencev pa vpliva tudi njeno iskreno zanimanje za počutje in dobrobit slehernega od otrok.

»Opazila sem, s koliko dobre volje učenci prihajajo k uri, pa čeprav je ta pozno na urniku. Dobila sem občutek, da je to ura, kjer so oni lahko res – oni. Prostor, kjer se kljub pisanju domačih nalog sprostijo. Vem, da se sliši nenavadno, ampak v tisti uri, ko se učijo slovenščino, na nek način ohranjajo tudi svoj jezik, saj si, kar se mi je zdelo res lepo, med uro vedno znova pomagajo. Če nekdo ne bo vedel, kaj neka beseda v slovenščini pomeni, mu bo najbližji v razedu, ki govori isti jezik kot on, to prevedel. Med njimi ni razlik, pa čeprav so nekateri starejši, bolje obvladajo slovenski jezik in podobno. Po mojem mnenju k temu veliko pripomore učiteljica Mojca, saj so jo vzeli za svojo in k uri prihajajo z veseljem tudi zaradi nje. Navdušila me je, ko mi je pri vsakem otroku natačno opisala njegove pozitivne lastnosti in točno vedela, kaj le-ta najbolj potrebuje. Sama sem imela najmlajšo punčko v razredu. In vedno, ko sva domačo nalogo delali v skupini z njenimi vrstniki, se je trudila, da jo kar najhitreje napiše, potem pa je rekla: 'Grem k Mojci!'« Sabina Prah

Mojci Rebec Marinković je torej uspelo v nadaljevalnici ustvariti varno, kohezivno in kooperativno učno okolje, kjer je »strah pred jezikovnimi napakami« – ta posledica nizke tolerance do jezikovnih napak (s strani učitelja

in posledično sošolcev) pogosto blokira otrokovo komunikacijo in posledično učenje drugega jezika – učencev reduciran na miminum.

Pomemben dejavnik pri uspešnem pridobivanja znanja drugega jezika je realistično načrtovanje ciljev, ki naj bi jih učenec v določenem obdobju dosegel. Študentke so bile v svojih opažanjih precej kritične do načrtovanja in izvedbe individualnih načrtov učencev v okviru rednega pouka, kar najbrž kaže na obremenjenosth učiteljev s kurikularnimi zahtevami. Kot je znano, je pomanjkanje jasnih standardov pri vključevanju otrok priseljencev eden osnovnih problemov, s katerim se soočajo učitelji.

»Po mojem mnenju bi bile dodatne prilagoditve za priseljence še posebej potrebne pri predmetu slovenščina. (...) Pri književnosti se večkrat obravnavajo besedila, v katerih je prisoten starinski jezik ter težko razumljive primere in preneseni pomeni. Ta besedila delajo priseljencem ogromno težav in po mojem mnenju bi bilo bolje, da bi bili priseljenci preverjanja znanja takšnih besedil oproščeni oziroma bi morali namesto teh besedil predelati kakšna druga, ki so napisana v »normalni« slovenščini.« Nika Gruden

»Med delom sem naletela tudi na nekoliko manj prijetne pripetljaje. Spomnim se recimo primera, ko se je učenec dve uri učil, pri spraševanju pa ga je učiteljica spraševala prav tisto, česar se ni učil. Mislim, da bi mu, glede na to, da ima težave z jezikom, lahko prizanesla in mu vnaprej določila snov, ki naj se je nauči. Tako bi mu olajšala učenje in dvignila samozavest ter voljo.« Elena Angelovska

Sklep

Na splošno je bilo delo z učenci priseljenci za vse študentke zelo pozitivna izkušnja, kar izkazuje tudi pripravljenost vseh deklet za nadaljevanje tutorskega dela po izteku dogovorjenega trimesečnega obdobja. Dejansko do konca tega šolskega leta z nudenjem učne pomoči nadaljujejo tri študentke: Sara Visintin, Nika Grudnik in Elena Angelovska.

Pozitiven učinek dejstva, da je trinajst študentk redno in osebno zavzeto prispevalo k razvoju medkulturnega dialoga, je bil zelo očiten tudi pri izvajanju predavanj in vaj pri predmetu Medkulturnost v vzgoji in izobraževanju, kjer so študentke – preko praktičnih izkušenj – izražale kritičen pogled na obstoječe družbene in izobraževalne prakse. Izmenjevale so uspešne izkušnje učne pomoči učencem priseljencem, opozarjale na največje ovire pri uspešnem vključevanju priseljencev in vzpostavljanju medkulturnega dialoga ter svoje medkulturne kompetence prenašale na kolegice v letniku ter na širšo skupnost.

Ob zaključku ugotavljam, da je oblika sodelovanja med študentkami tutorkami, učenci migranti ter širšim šolskim in univerzitetnim okoljem zelo učinkovit katalizator medkulturnega dialoga, ki bi ga bilo potrebno nadaljevati. Za uspešno nadaljevanje takega sodelovanja bi bilo potrebno zagotoviti:

- Koordinacijo sodelovanja s strani strokovnega delavca univerzi in vsaj enega strokovnega delavca, zadolženega za mrežo šol;
- časovno razširitev sodelovanja študentk tutork z učenci priseljenci na eno leto;
- vključitev sodelovanja v načrtovanje splošnih ciljev osnovnih šol kot tudi v individualne učne načrte učencev;
- vključevanje tutorstva učencem v učne načrte univerze; predvsem sistematizacijo ciljev, korakov in evalvacijo dela tutork;
- načrtno usposabljanje tutork za poučevanje slovenščine kot drugega jezika;
- pritegnitev čim večjega števila študentov/študentk tutorjev/tutork v delo; zlasti tistih z migrantskim ozadjem in tistih, ki med študijem pridobivajo jezikovne in edukacijske kompetence;
- nadaljnje raziskovanje primernih modelov (npr. mednarodne primerjave) za optimizacijo tutorske pomoči učencem priseljencem.

Fotografija »IT FEELS GOOD TO BE DIFFERENT«, avtorice Ane Kavčič, Osnovna šola Bičevje.

Izvirno delo je nastalo v okviru natečaja kreativnega izražanja »Medkulturnost nas bogati«. Nagrajena dela in avtorji so predstavljeni na spletni strani projekta: www.medkulturnost.si/natecaj-medkulturnost-nas-bogati/.

Mojca Jelen Madruša, Osnovna šola Koper

MED DIJAKI PRISELJENCI

Osnovna šola Koper je za sodelujoče šole v projektu izbrala Gimnazijo Koper, Srednjo tehniško šolo Koper in Gimnazijo, elektro in pomorsko šolo Piran. S sodelovanjem smo želeli spoznati dejavnosti in oblike dela, ki jih na srednjih šolah ponujajo pri vključevanju v vzgojo in izobraževanje dijakov priseljencev, vzporedno pa tudi ponuditi in preizkusiti, ali lahko nekatere strategije dela vključevanja otrok priseljencev, ki jih izvajamo na osnovni šoli, izpeljemo tudi na ravni srednjih šol. In še več. V sodelovanju z vodstvi srednjih šol in s strokovnimi delavci smo jih želeli nadgraditi in v srednješolski prostor vnesti nekaj novosti v programih in vsebinah, s katerimi bi dijakom priseljencem zagotovili uspešno vključevanje in nadaljnje šolanje.

V prvem letu projekta, v šolskem letu 2013/2014, smo dijakom v manjših skupinah, izven oddelka, ponudili učenje slovenščine kot drugega jezika, ki je potekalo preko celega šolskega leta, v času pouka, najpogosteje med njihovimi rednimi urami slovenščine. Tovrstna podpora, ki so jo srednje šole na različne načine izvajale že vrsto let, se je pri delu s skupino dijakov v času projekta izkazala kot dobra, a zagotovo premalo učinkovita, da bi lahko večina dijakov uspešno zaključila letnik. Napredovali so na področju sporazumevalne zmožnosti in socialne vključenosti, a znanje učnega jezika ni bilo tolikšno, da bi lahko bili pri vseh predmetih ocenjeni s pozitivnimi ocenami. Pri posameznikih je bilo že med šolskim letom opaziti nemotiviranost za šolsko delo in izostajanje od pouka. Posledično so nekateri dijaki letnik ponavljali ali se prepisali v druge srednješolske programe.

Ob svojem delu sem se večkrat spraševala, ali smo jim dali dovolj časa, da so se vključili v novo okolje, se naučili in razumeli slovenski jezik v tolikšni meri, da lahko sledijo razlagi učne snovi. Bi se meni kot srednješolki v štirih mesecih življenja na Kosovu uspelo naučiti albanski jezik tako, da bi lahko sledila učnim uram? Kako bi sprejela, da bi profesorji ocenjevali moje znanje, ko pa še ne bi poznala in ne razumela jezika, čeprav bi se neizmerno trudila biti uspešna in imeti dobre ocene? Bi bila še motivirana za šolsko delo, ko bi se v redovalnici ob mojem imenu pojavilo kar nekaj nezadostnih ocen? Kako bi se počutila med novimi sošolci, nekje daleč od svojih prijateljev, sorodnikov, države, kjer sem živela svoje otroštvo, svoje sanje?

Tudi dijaki, s katerimi sem se tedensko srečevala pri urah učenja slovenščine in kateri so me imeli kot nekakšno zaupnico, so mi v pogovoru zaupali, da imajo strahove pred nepoznavanjem jezika in kulture nove države, skrbi jih, kako jih bodo sprejeli sošolci in profesorji ter jih pogosto spremlja negotovost, ali jim bo uspelo izdelati letnik in napredovati v višji. Mnogi so bili že v prvih mesecih šolanja v Sloveniji postavljeni pred dejstvo, da izkažejo znanje ob pisnih ocenjevanjih znanja, da so ustno vprašani in za svoje znanje ocenjeni. Med pogovorom je bilo zaznati sporočilo, da bi jim profesorji morda lahko čas oz. roke ocenjevanja znanja prilagodili, ker so zanje nezadostne ocene dodaten dvom o tem, ali jim bo uspelo. Najpogosteje so to njihovo »stisko« upoštevali profesorji slovenščine in se z dijaki dogovarjali o zamikih rokov ocenjevanja, manj običajno se je to dogajalo pri ostalih, strokovnih predmetih, zato je bilo potrebno veliko pogovorov, sodelovanja in vzpodbud med vsemi strokovnimi delavci. Dejstvo pa je, da se učnega jezika učimo več let, da ga usvojimo in razumemo.

Program »Za dijake priseljence v novem okolju«

Na Srednji tehniški šoli v Kopru, kjer je bilo med sodelujočimi šolami vključenih največ dijakov priseljencev, smo v drugem letu projekta z ravnateljem šole, prof. Iztokom Drožino in s šolsko svetovalno delavko, gospo Alenko Marčetič razmišljali o možnih strategijah dela, pri katerih bi upoštevali predloge dijakov in naša strokovna znanja s področja vključevanja otrok priseljencev in dijakom ponudili nekoliko širši program uspešnega vključevanja. K sodelovanju smo povabili ravnatelje vseh srednjih šol z Obale in Senijo Smajlagić, profesorico slovenščine in primerjalne književnosti iz Srednje ekonomske-poslovne šole iz Kopra, ki ima dolgoletne izkušnje z vodenjem tečajev slovenščine za dijake v šoli in odrasle na Ljudski univerzi v Kopru in bi nam lahko pomagala s svojim strokovnim znanjem. Tako smo dijakom, ki so se v šolskem letu 2014/2015 prvo leto šolali v Sloveniji, ponudili program »Za dijake priseljence v novem okolju«. Razdelili smo ga na dve obdobji: čas pred pričetkom šolskega leta (zadnji teden v avgustu) in med šolskim letom. Dijaki priseljenci iz vseh obalnih srednjih šol so bili ob vpisu povabljeni na avgustovski 25-urni intenzivni tečaj jezika in vključevanja v novo okolje, ki je potekal na Srednji tehniški šoli v Kopru. Namenjen je bil začetnemu učenju slovenščine in usvajanju sporazumevalnih veščin, poznavanju novega okolja in šolskega sistema, druženju in spoznavanju novih prijateljev. Skupina je bila zelo raznolika, tako po spolu kot maternih jezikih otrok. Tečaj je redno obiskovalo 25 dijakov, ki so z zanimanjem sledili programu. Ob koncu so povedali: »Bilo mi je všeč, ker smo bili v skupini samo priseljenci. Dobro je bilo, ker smo govorili slovensko. Profesorico je zanimalo, kako je bilo v moji državi, lahko sem povedal v svojem jeziku. Spoznal sem nove prijatelje, ki bodo prvič hodili v slovensko šolo. Videl sem šolo in nekatere profesorje. Strah pred novim je bil vsak dan manjši. Profesorice so zelo prijazne in se zelo trudijo, da nas naučijo slovenščino.«

S prvim septembrom so dijaki nadaljevali s šolanjem na srednjih šolah, kamor so se vpisali in se še naprej učili slovenščino. Na Srednji tehniški šoli smo dijake razdelili v dve skupini. V prvi skupini so bili dijaki, katerih prvi jezik je bil makedonščina in albanščina, v drugi skupini so bili dijaki, govorci slovanskih jezikov: srbščine, bosanščine, hrvaščine. Dijakom so bile v času tečaja ponujene vsebine in cilji, ki so zapisani v Učnem načrtu za tečaj slovenščine za dijake tujce (MIZŠ, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, 2010): Identiteta in družina, Šola in izobraževanje, Vsakdan, Prosti čas, Dom, Mesto, Okolje ter Zdravje in higiena. Za izvedbo tečaja se nam je zdel najprimernejši

Slika 21: Tečaj slovenščine v avgustu 2014

Slika 22: Obisk Ljudske univerze v Kopru, avgust 2014

dopoldanski čas, v času, ko so imeli dijaki pouk. Odločili smo se za strnjeno obliko tečaja slovenščine, kar je pomenilo, da je potekal tri ure v enem dnevu in dve uri v drugem dnevu, v skupnem obsegu pet ur tedensko. Ostale ure so bili dijaki prisotni pri rednih urah pouka, ki so jih imeli na urniku. Odločitev o tem, da je sprva dijakom omogočen tečaj slovenščine v času rednega pouka, so na predlog ravnatelja sprejeli profesorji na seji učiteljskega zbora. Dogovorili so se, da bodo dijakom ponudili možnost sklenitve pedagoške pogodbe, kar jim omogoča tudi zakonodaja in s tem prispevali k njihovemu boljšemu uspehu. Sklenili so jo ravnatelj, dijaki in njihovi starši oziroma skrbniki in v njej določili obveznosti in pravice dijaka in šole, načine in roke za ocenjevanje znanja dijaka, obdobje, za katero se pedagoška pogodba sklene ter morebitne razloge za mirovanje oziroma njeno prenehanje (11. člen Pravilnika o šolskem redu v srednjih šolah). Dijaki so se tako lahko med šolskim letom s profesorji posameznih predmetov dogovarjali o načinih in rokih ocenjevanja znanja in ob tem izpostavili razumevanje in veliko podporo profesorjev.

Motivacija dijakov in profesorjev – pot k spremembam in uspehu

V primerjavi s prejšnjim šolskim letom je bilo s strani dijakov opaziti večjo motiviranost za šolsko delo in redno obiskovanje pouka ter posledično boljši uspeh ob zaključku šolskega leta. Vsem ni uspelo izdelati letnika, a pedagoška pogodba jim je omogočala, da lahko letnik opravljajo dve leti. Za dijake je bila intenzivnejša oblika učenja slovenščine učinkovitejša, hitreje so usvojili raven sporazumevalne zmožnosti, saj je bilo učenje skoncentrirano v večjem obsegu ur, še posebej v prvih mesecih šolanja v srednješolskem programu. Sama sem ob sodelovanju s strokovnimi delavci pri mnogih opazila spremembo v tem, da so se z dijaki individualno dogovarjali o možnih načinih in rokih ocenjevanja, da so sprejeli dejstvo, da je za učenje jezika potreben čas in da je zelo pomembno zavedanje, da se dijaki učijo slovenščino pri vseh predmetih. Več je bilo zaznati pogovora o vključevanju dijakov in vprašanj, ob katerih je bilo veliko odgovorov, ki so nakazovali možne poti dela. A zagotovo najpomembneje je bilo to, da je bil ravnatelj tisti, ki je tovrstne oblike vključevanja priseljenskih otrok vzpodbujal v krogu strokovnih delavcev in med vsemi zaposlenimi na šoli.

Dijakom priseljencem, ki so se drugo leto šolali v Sloveniji, so kot vsa leta doslej ponudili nadaljevalni tečaj slovenščine in jim s tem omogočili utrditev in nadgradnjo pridobljenega znanja ter dodatnih razlag učne snovi.

Ob spoznanjih pred novimi izzivi

Iz dvoletnih izkušenj dela z dijaki lahko povem, da je delo z mladostniki zelo podobno delu z učenci na osnovni šoli. Tako eni kot drugi potrebujejo prijazen sprejem in videnje, da jim zaposleni na šolah želimo pri vključevanju v novo okolje in učenju slovenščine biti v oporo in da si učitelji v ve-

liki meri prizadevamo, da bi bili na poti odraščanja uspešni. Pri mnogih so v začetku prisotni različni strahovi in naša naloga je, da jim v tem obdobju stojimo ob strani z nekoliko več razumevanja in potrpežljivosti, da jim damo čas, da začutijo varnost novega okolja. In ko jim to uspe, postane vse lažje, tako za njih kot za nas. Razliko sem opazila v tem, da učitelji na osnovni šoli veliko bolj sodelujemo med seboj, da je več timskega dela in načrtovanja dejavnosti za posameznega otroka priseljenca. In še več, da si osnovne šole med seboj pomagamo z izmenjavo in s primeri dobrih praks, ki jih je med slovenskimi učitelji veliko. Prav pomanjkanje izmenjave primerov dobrih praks, ki jih posamezni strokovni delavci na srednjih šolah že uspešno izvajajo na področju dela z dijaki priseljenci, je bilo izpostavljeno na zadnjem regijskem usposabljanju 19. marca 2015, ki smo ga v okviru projekta organizirali v sodelovanju s Srednjo ekonomsko šolo Ljubljana v Ljubljani in je bilo namenjeno strokovnim delavcem srednjih šol. Predlog je bil, da bi bilo dobro povezati srednje šole v skupni projekt »Vključevanje dijakov priseljencev« in zbrati že obstoječe primere dobrih praks ter jih nadgraditi z novimi.

Profesorica Smajlagić pravi, da je potrebno dijakom ob učenju slovenščine posvetiti nekoliko več pozornosti, jih sprejeti s prijazno dobrodošlico, jih seznaniti z novo deželo, navadami, s šolskim sistemom in z okoljem, v katerem bodo živeli. Izkušnje kažejo, da je potem tudi njihova pripravljenost za učenje novega jezika in kulture večja. Ne smemo vedno zahtevati in pričakovati, da bodo oni razumeli nas, včasih je potrebno ponuditi dlan in pripravljenost, da razumemo mi njih.

Izkušnje dela z otroki, ki prihajajo iz drugojezičnega okolja in kultur, kažejo na to, da so stvari s ponujenimi dlanmi in z roko v roki lažje in lepše, pot do uspeha večja za vse nas. Vredno je na tej poti delo nadaljevati.

Viri in literatura:

- Knez, M., Klemen, M., Kralj, K., Kern, D. (2010). Učni načrt. Tečaj slovenščine za dijake tujce. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in ZRSŠ.

Sanja Antolič, Osnovna šola Leskovec pri Krškem

VKLJUČEVANJE DIJAKOV PRISELJENCEV V INTERESNE DEJAVNOSTI IN IZVAJANJE DELAVNIC MEDKULTURNEGA DIALOGA

Poleg vzgojno-izobraževalnega sistema, kamor se vključujejo dijaki priseljenci, dobršen del njihove integracije obsegajo tudi izvenšolske dejavnosti. Morda bi lahko trdili, da imajo pri nekaterih posameznikih celo večjo vlogo kakor šolski sistem sam. »Če bi vedela, da je karate tukaj toliko boljši, bi v Slovenijo prišla že prej!« se glasijo besede dijakinje Džejlane, ki je v Slovenijo iz Bosne prišla konec avgusta 2014. Vendar pa v začetku vse ni bilo tako rožnato in polno pozitivne naravnanosti. 15-letna Džejlana svoj odhod iz domačega kraja opisuje kot najtežjo stvar v življenju. Za sabo je pustila najboljšo prijateljico, dve prekrasni sosedi in babico. Prvi šolski dan je bil, kakor ga sama opisuje, naravna katastrofa. Prvi letnik v srednješolskih klopeh, v novem kraju, z novimi sošolci, z novimi profesorji še ni bil takšna bariera kakor to, da je vse potekalo v novem jeziku. »To te izolira!« dodaja, »postaneš samotar in se držiš raje zase.« Temu primerne se bile seveda tudi ocene. Ko pa sva se nekega dne pogovarjali o interesnih dejavnostih, je povedala, da je doma z velikim veseljem obiskovala ure karateja. Tu ni vedela, kam naj se obrne. Evropska komisija v Zeleni knjigi z naslovom *Migracije in mobilnost: izzivi in priložnosti za izobraževalne sisteme v EU* (2008) navaja, da je veliko število otrok priseljencev v Evropski uniji v primerjavi z otroki države, v katero so se priseljenci preselili, prikrajšanih v izobraževanju in obšolskih dejavnostih. Dejavniki, ki na to vplivajo, so omejeni nizek socialno-ekonomski položaj in neobvladovanje jezika. Knjiga prav tako opozarja na razlike v učni uspešnosti med učenci in dijaki priseljenci in učenci in dijaki naravnimi govorci, ki nastajajo zaradi slabega obvladovanja jezika okolja (Kolednik, 2010). Sama sem se zato odločila, da poskusim poiskati možnosti, kamor bi se dijakinja lahko vključila. Z izjemnim posluhom in odprtih rok so jo sprejeli tukajšnji vaditelji karateja. Da selitev v Slovenijo dijakinja ne povezuje več z naravno katastrofo in da so se njene ocene v povprečju dvignile za eno oceno, najbrž nima smisla omenjati. Dijakinja je postala samozavestnejša in bolj interaktivna z ostalimi dijaki.

»Vzpodbudno medkulturno okolje, neobremenjeno s predsodki in nestrpnostjo, vpliva na položaj otrok priseljencev in njihove dosežke pozitivno. Uspešna integracija otrok priseljencev pomeni vključenost otrok priseljencev v vse pore (osnovno)šolskega življenja, /.../« (Vižintin 2009: 402). Kakor že omenjeno, menim, da je protiutež samovključevanju dijaka priseljenca v interesne dejavnosti učiteljevo izvajanje delavnic medkulturnega dialoga. S tem dijake spodbujamo v vključevanje v vse pore šolskega in obšolskega delovanja. Te delavnice so pogovori o procesu priseljevanja, o pomembnosti ohranjanja maternega jezika, o različnih verah, jezikih in kulturah, obiskovanje knjižnic idr. Učitelj mora stremeti k preseganju predsodkov. Dijaki tako prisluhnejo izkušnjam dijakov priseljencev in njihovi stiski pri vključevanju v slovensko okolje in kar je najpomembneje, vsi ugotavljajo, da nas

različnost bogati. Delavnice, ki so prinesle izjemno pozitiven odziv in katere so dijaki in učenci sprejeli odprtih rok, smo v našem okolju izvajali vsak ponedeljek pri razrednih urah.

Razmišljanje Kolednikove (2010) nas opozarja, da se nekateri morda ne zavedajo dovolj, kaj za dijake priseljence pomeni izpostavljanje vplivom dveh različnih kultur in da lahko neuspešno vključevanje povezujemo tudi z izbiro srednješolskega programa ter – kar iz svojih ugotovitev dodajam sama – z nezadostnim vključevanjem v interesne dejavnosti in izvajanjem delavnic medkulturnega dialoga.

Viri in literatura:

- Kolednik, A. (2010). Podatki raziskave PISA 2006: Primerjava dosežkov dijakov priseljencev in naravnih govorcev. V: Sodobna pedagogika, letnik 61, št. 1, str. 121–136.
- Vižintin, M. A. (2009). Slovenščina v osnovni šoli – priložnost za medkulturni dialog. V: Stabej, M (Ur.): Infrastruktura slovenščine in slovenistike/Simpozij Obdobja 28 (str. 401–407). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Barbara Upale, Osnovna šola Matije Čopa Kranj

TEČAJ JEZIKA ZA STARŠE

Znanje jezika države, v katero se preselimo, je brez dvoma ključnega pomena. Pot do tega cilja pa za odrasle pogosto ni enostavna, saj se nanjo velikokrat podajajo z zadržki, z negotovostjo in včasih, kadar gre za odrasle z nižjo stopnjo izobrazbe, tudi s strahom, če se bodo v zanje zelo oddaljeni šolski situaciji uspeli znajti in se zmogli kar koli naučiti. Za veliko težavo se nemalokrat izkaže tudi pomanjkanje informacij o primernih tečajih slovenščine kot J2 ter prepričanje, da si česa takega ne bi mogli privoščiti.

V gorenjski regiji smo se zato v šolskem letu 2013/2014 v okviru projekta odločili organizirati brezplačen tečaj slovenščine za odrasle. Za začetek smo izvedli povpraševanje med starši otrok priseljencev vseh sodelujočih šol. Želeli smo namreč ugotoviti, kolikšno je sploh med njimi zanimanje za učenje slovenščine. Najprej so bila pripravljena in posredovana vabila, nato pa izvedena uvodna srečanja na posameznih šolah. Starši so torej sprva prišli na šolo, v katero hodijo njihovi otroci, in spoznali multiplikatorko, ki je bila tudi izvajalka tečaja. Odziv je bil velik, zato je bil med zimskimi počitnicami organiziran in izveden intenziven enotedenski tečaj na Osnovni šoli Matije Čopa Kranj.

Prijavljenih je bilo 35 udeleženk, največ je bilo tistih, katerih materni jezik je bil albanščina (2 skupini začetnic), preostale so govorile različne slovanske jezike (bolgarsko, hrvaško, srbsko in makedonsko) in so bile združene v eno skupino. Za otroke, ki so želeli priti v šolo skupaj s starši, je bilo organizirano varstvo, za kar so poskrbeli učitelji Osnovne šole Matije Čopa Kranj.

Vsaka skupina je imela 3 ure pouka na dan, izvajali pa sta ga dve učiteljici multiplikatorki, ki sta bili usposobljeni za poučevanje slovenščine kot J2 in sta imeli izkušnje tudi s poučevanjem odraslih.

Vsebinsko je pouk potekal po zastavljenem programu in po gradivu, ki sta ga pripravljali učiteljici. Udeleženke so se seznanile z osnovnim besediščem in s slovničnimi vzorci, pomemben del pa so bile tudi domače naloge, ki so se nanašale na obravnavane teme. Tako so lahko pridobljeno znanje takoj uporabile, nekatere pa tudi nadgradile s pomočjo svojih otrok in potem svoje izdelke – manjše plakate – predstavile v razredu. Kasneje so se vsebine utrjevale, program je bil tudi deloma razširjen, saj se je tečaj nadaljeval do konca šolskega leta, sicer manj intenzivno – po dve uri na teden za dve skupini –, vendar je bila bolj kot intenzivnost pomembna kontinuiteta. Udeleženke so prihajale redno, bile so motivirane in dejavne vse do konca. Ta srečanja, ki so bila veliko več kot samo golo učenje jezika, so predstavljala izhodišče za nadgrajevanje osnovne ravni znanja slovenščine, za premagovanje zadržkov pred novim jezikom in strahu pred neuspehom, za spoznavanje slovenskih norm in običajev, ne nazadnje pa tudi za druženje, spoznavanje prijateljic in za zastavljanje novih življenjskih ciljev. Mnoge je tečaj spodbudil, da so se odločile za intenzivnejše učenje po programu ZIP

(*Začetna integracija priseljencev*), ki ga projektno izvajajo ljudske univerze v večjih slovenskih krajih in je brezplačen.

Slika 23: Domače naloge udeleženk tečaja slovenščine

Za slovesnejši zaključek tečaja so se udeleženke skupaj z učiteljico odločile predstaviti strokovnim delavcem OŠ Matije Čopa Kranj. Vsaka je na kratko povedala nekaj o sebi in pripravila tipično jed kraja, iz katerega prihaja. To, da so se izkazale kot spretne kuharice in bogato pogostile zbornico, je bilo drugotnega pomena. Šlo je za krepitev samozavesti in občutka, da zmorejo premagati zadržke in strah ter se samozavestno v slovenščini predstaviti zahtevnemu občinstvu. »Nisem verjela, da mi bo uspelo. Svojo današnjo predstavitev sem vadila skupaj z možem in otroki. Prvič sem javno spregovorila v slovenščini in to pred učitelji!« je navdušeno pripovedovala ena izmed tečajnic in ostale so z nasmehom pritrjevale njenim besedam.

Udeleženke so bile ob koncu tečaja zelo zadovoljne, saj so se zavedale, da so naredile pomemben prvi korak, ki je bil izvrsten temelj za nadaljnje učenje in sporazumevanje v slovenščini, v vsakdanjih situacijah in seveda tudi v stikih s šolo, v katero hodijo njihovi otroci.

Slika 24: Bolgarski kolač s pogostitve ob koncu tečaja slovenščine

Tabela 5: Načrtovanje učenja slovenščine kot J2 za odrasle

TEMA	VSEBINA	SLOVNIČNI VZORCI	DOMAČE NALOGE
IDENTITETA, DRUŽINA, VSAKDAN	• osebni podatki • družina • opis in oznaka osebe • dnevna rutina	• spregatveni vzorec (sedanjik) • 1. sklon	• plakat »Moja družina«
VSAKDAN, PROSTI ČAS	• oblačila • izražanje časa (datum, ura, dnevi v tednu, meseci) • hobiji	• sedanjik • 4. sklon (v vzorcu)	• plakat »Moj dan«
DOM, MESTO	• hrana in pijača • prostori v stanovanju • hišna opravila • v trgovini, kavarni • lokacija, pot	• 2. sklon – zanikanje, količina (v vzorcu) • preteklik (tvorba) • 5. sklon (v vzorcu) • 6. sklon (v vzorcu)	• plakat »Moj dom« • plakat »Nakupovanje«
IZOBRAŽE-VANJE, ZAPOSLO-VANJE	• šola, opravičilo • življenjepis • prijava na delovno mesto	• prihodnjik (tvorba) • svojilni zaimek	• opravičilo • življenjepis, prijava na delovno mesto
ZDRAVJE	• deli telesa • počutje • pri zdravniku • v lekarni	• osebni zaimek (3., 4. sklon – v vzorcu) • 3. sklon (v vzorcu)	

Tamara Himelrajh, Osnovna šola Tabor 1 Maribor

ŠOLA ZA MAME

V programu Uspešnejše vključevanje otrok priseljencev (UVOP) je zapisana aktivnost »Šola za mame« in ta aktivnost je v meni vzbudila prav poseben izziv. Namreč; v večletnem poučevanju otrok priseljencev slovenščine kot drugega jezika v okviru ur, ki so dodeljena s strani MIZŠ na OŠ Tabor I Maribor, sem bila večkrat v stiku z njihovimi starši. Na pogovornih urah sem podala osnovne informacije, ki so jih otroci priseljenci potrebovali za obiskovanje ur slovenščine kot drugega jezika. Priseljenci so bili iz različnih držav: BiH, Kosovo, Slovaška, Srbija itd. Že pri podajanju osnovnih informacij staršem otrok priseljencev sem pri večini ugotovila, da ne razumejo moje razlage, včasih niso razumeli niti osnovnega zapisa, kljub temu da so bila navodila kratka in slovnične strukture v njih kar se da preproste. Do težav je največkrat prišlo pri sporazumevanju z mamami, ki prihajajo iz Kosova. Strokovni delavci so večkrat potožili, da se pogovornih ur mame priseljencev iz Kosova ne udeležijo in da v šolo po informacije o njihovih otrocih hodijo očetje. Razlog za to je zagotovo tudi v tem, da so očetje zaposleni in na svojem delovnem mestu pridejo v stik s slovenskim jezikom, medtem ko mame ne, ker je večina brezposelnih. Šole kontaktirajo očete, saj mame v večini nimajo niti osnovne sporazumevalne zmožnosti v slovenščini, zato se s strokovni delavci seveda ne morejo sporazumevati. Ugotovila sem tudi, da strokovni delavci ne vedo, kam bi priseljence lahko usmerili za pridobitev informacij, ki bi jim pomagale pri vključevanju v šolski prostor ali širše izven njega. Na eni izmed šol sem slišala tudi opazko, da mamam ni mar za uspehe svojih otrok in da zato ne hodijo na pogovorne ure za starše.

Da bi dokazala nasprotno, torej starši priseljenci se bodo odzvali, če jim šola ponudi primerno aktivnost, sem si zadala, da bi aktivnost »Šola za mame« izvedla na vseh sodelujočih osnovnih šolah v podravski regiji: OŠ Tabor I Maribor, 2. OŠ Slovenska Bistrica, OŠ Ludvika Pliberška Maribor in OŠ Bojana Ilicha Maribor. Na šoli, kjer so lahko šolo obiskovali tudi očetje, sem tečaj poimenovala »Šola za starše«, tako da so dnevi učenje slovenskega jezika kot drugega jezika bili ponujeni celotni priseljenski družini.

Za začetek smo na šolah organizirali petdnevne šole za mame oz. starše. Zaradi prej omenjenih dejstev, ki sem jih pridobila na šolah, sem si za cilje s to aktivnostjo postavila naslednje: podati čim več informacij o brezplačnih tečajih in možnostih vključevanja, ki jih lokalno okolje ponuja, povečati zanimanje za učenje slovenščine kot drugega tujega jezika in spodbuditi razvoj njihove sporazumevalne zmožnosti v slovenščini, povečati medkulturnost in hkrati vključiti v ta teden tudi strokovne delavce, ki so zaposleni na šoli, kjer je aktivnost potekala. Dnevi našega druženja so bili tematsko razdeljeni. Tema dneva nam je dala izhodišče tako za pridobivanje osnovnih sporazumevalnih vzorcev, širjenje besednega zaklada v slovenščini kot tudi za medkulturno druženje s starši priseljencev in z njihovimi otroki. Prvi dan smo predstavili namen aktivnosti » Šola za mame« in spletno stran Informacije za tujce, izdelali verigo s pozdravi v jezikih priseljencev in se začeli učiti slovenskega jezika kot drugega jezika v dveh nivojih (začetna in nadaljevalna stopnja) na temo črke in glasovi v slovenščini, predstavitev sebe in družine. Tema naslednjega dne je bila “Od kod prihajamo“. Ob osnovnih sporazumevalnih vzorcih in besedišču, ki smo se ga naučili v prvem delu, smo v drugem delu delali v skupinah.

Po vzorcu predstavitve Slovenije, ki sem jo pripravila jaz, je sledila naloga, da mame skupaj s svojimi otroki napravijo plakat o državi, iz katere prihajajo. Nastali so čudoviti izdelki. Tretji dan so predstavili plakate, ki so jih pripravili. Mame, ki slovenski jezik poznajo, so predstavile državo same, tiste, ki so bile šele na začetku učenja slovenščine, pa so nalogo prepustile svojim otrokom. Tema za širjenje besedišča so bili poklici. Četrti dan smo spoznavali hrano in pijačo ter brali in primerjali pravljice v vseh jezikih priseljencev. Petega dneva smo se vedno najbolj veselili, ker je po šolskih hodnikih zadišalo po tradicionalnih jedeh iz različnih kulturnih okolij.

Slika 25: Predstavitev držav na Osnovni šoli Tabor 1 Maribor (levo) in veriga s pozdravi priseljencev na Osnovni šoli Bojana Ilicha Maribor

Po končanem kuhanju, pisanju receptov, klepetanju, smehu in predstavitvi dobrot smo z največjim užitkom tudi vse pojedli. Po končanem tednu smo na vsaki šoli naredili tudi razstavo. Tako so si naše predstavitve držav in fotografije druženja ogledali zaposleni na šoli in drugi obiskovalci šole.

Cilji, ki so bili postavljeni s to aktivnostjo, so bili v celoti doseženi, na nekaterih šolah sem pogrešala samoiniciativno vključevanje v aktivnost s strani učiteljev, ki so zaposleni na šolah. Če bi nas to aktivnost izvajalo več, bi še večjo pozornost zagotovo namenila tudi učiteljem. Predstavila bi jim predvsem, kje lahko najdejo stike za poučevanje slovenščine pri svojih predmetih, ki jih poučujejo in kako lahko za medkulturnost v razredu uporabijo tudi aktivnost »Šola za mame«. Ugotovila sem, da učiteljem največ manjka izkušenj, kako sploh učiti slovenščino kot drugi jezik, da bi priseljenci hitreje osvojili osnovne sporazumevalne zmožnosti. Prav to pomanjkljivost bi učitelji z večjim udejstvovanjem na aktivnosti lahko odpravili.

Na dveh osnovnih šolah z aktivnostjo »Šola za mame« zaradi zanimanja in želje po učenju slovenskega jezika še tedensko nadaljujemo, tako da si vprašanja, če so bili starši otrok priseljencev odzivni na dano aktivnost, ni potrebno več zastavljati.

Za konec bi namesto evalvacije napisala izjavo mame po izvedeni aktivnosti »Šola za mame«: »Ta teden sem se prvič počutila kot doma. Tri leta že živimo v Sloveniji in nikoli se nisem počutila tako ... Hm, kako naj to povem?« Skupaj smo poiskali slovensko besedo. Veste, katero? SPREJETOST. Gospa se je prvič počutila, kot da bi bila doma, ker se je počutila SPREJETO.

Ta aktivnost je resnično vzbudila same prijetne občutke in kar je najbolj pomembno, vsi smo naredili korak k boljšemu razumevanju različnih narodov in kultur. Še več! Ugotovili smo, da se lahko drug od drugega še veliko naučimo in da je medkulturno druženje na tak ali drugačen način prava pot k medsebojnemu razumevanju in spoštovanju vsakega posameznika, ne glede na to, od kod ali zaradi kakšnega razloga prihaja v slovenski prostor.

Slika 26: Branje receptov dobrot iz Sirije na Osnovni šoli Ludvika Pliberška Maribor.

Slika 27: Mame s Kosova predstavljajo domače dobrote na 2. Osnovni šoli Slovenska Bistrica.

Patrizia Rupnik in Nevija Muženič, Osnovna šola Koper

»KREPIMO DRUŽINE« DELAVNICE ZA STARŠE IN OTROKE

Otroci in starši se ob prihodu v novo okolje pogosto ne znajdejo najbolje. Velik izziv zanje je med drugim tudi nepoznavanje jezika okolja in posledično slabša zmožnost komunikacije. Opazili smo, da si starši na šoli največkrat pomagajo tako, da navežejo stike z družinami, ki prihajajo iz istega jezikovnega okolja. Od tod se je tudi porodila ideja o izvajanju medkulturnih delavnic za starše in otroke. Zdelo se nam je, da bi bila ta srečanja predvsem priložnost za izmenjavo izkušenj ob prihodu v novo okolje, hkrati pa bi krepila občutek varnosti in sprejetosti.

Izbor vsebin

Pri načrtovanju delavnic smo razmišljali o vsebinah in najbolj primernih terminih za izvedbo. Delavnice smo enakomerno razporedili skozi celo šolsko leto.Tako smo prvo delavnico poimenovali “Spoznajmo novi kraj“. Izpeljali smo jo znotraj uvajalnice za učence priseljence, ki se na naši šoli izvaja konec avgusta. Vzporedno so se s podobnimi vsebinami srečali tudi starši, ki so bili v drugi skupini. Smiselno se nam je zdelo, da delavnico izvedemo ob začetku šolskega leta, saj je to priložnost, da družine spoznajo svoj novi kraj, varne poti do šole in pomembne ustanove v mestu.

Drugo delavnico, “Praznične iskrice“, smo načrtovali decembra, saj nas praznično vzdušje običajno še bolj poveže. Namen delavnice je bil predvsem spoznavati kulturno enakost in raznolikost preko različnih praznovanj ter razvijanje spoštovanja in strpnosti do drugačnih kultur. Pri izboru vsebine smo upoštevali tudi dejstvo, da so udeleženci delavnice različnih starosti (otroci in starši) in da prihajajo iz različnih kulturnih in jezikovnih okolij. Uvodni del je bil namenjen spoznavanju udeležencev, ki so se predstavili v svojem maternem jeziku. Povedali so, od kod prihajajo in z ostalimi podelili izkušnje ob prihodu v novo okolje. Nato so posamezniki predstavili svojo državo in praznovanja. V nadaljevanju so otroci in starši oblikovali svečnik iz DAS mase, ki so ga ob koncu delavnice odnesli domov.

Slika 28: Ob izdelovanju svečnika je bilo zabavno.

Tretjo delavnico, z naslovom “Moja država“, smo umestili v spomladanski čas. Starši in otroci se v tem času že privadijo na novo okolje, predvsem otroci pa so že zmožni osnovne komunikacije v slovenščini. Ta delavnica je namenjena iskanju podobnosti med državami in spoznavanju različnih držav, njihovih simbolov, običajev, naravnih in kulturnih znamenitosti ... Udeleženci so lahko svojo državo predstavili posamično ali pa so se pri predstavitvi združevali v manjše skupine. Preko dejavnosti starši in otroci razvijajo sporazumevalne zmožnosti, razumevanje in sprejemanje različnosti ter krepijo občutek pripadnosti skupini.

Slika 29: Veliko je za povedati o naši državi – kaj vse?

Zadnja delavnica je bila izvedena proti koncu šolskega leta in je bila športno obarvana. Udeleženci so se lahko preizkusili v različnih športnih igrah. Delavnica je potekala v sproščenem vzdušju, kar je bil tudi naš namen. Poleg tega pa športne aktivnosti med udeleženci spodbujajo in krepijo sodelovanje in medsebojno komunikacijo.

Izzivi za strokovne delavce

Pred izvedbo delavnic se je porajalo veliko vprašanj, pa tudi pomislekov, kot npr. ali dovolj poznamo kulturno okolje udeležencev, kako se bomo sporazumevali, ali se bodo starši odzvali na naša vabila in se udeležili delavnic, kakšen bo odziv udeležencev, ali jih bomo znali pritegniti, bodo samo pasivno spremljali dogajanje ali bodo tudi sami aktivni? ...

Pri organizacijski izvedbi ni bilo večjih težav, saj so vse delavnice potekale v prostorih šole, vodstvo šole pa nam je pomagalo pri pokrivanju stroškov za nabavo materiala.

Pri izbiri dejavnosti smo imeli v vidu, da so delavnice namenjene tako staršem kot otrokom, torej moramo načrtovati take oblike in metode dela, da bodo zanimive za vse starosti. K druženju in sodelovanju so bili povabljeni vsi, tako otroci kot starši iz domačega okolja in pripadniki različnih jezikovnih okolij in kultur. Pomembno se nam je zdelo, da izvajalci na delavnicah vzpostavimo prijetno vzdušje in pozitivno klimo, ki bo med udeleženci spodbujala komunikacijo in sodelovanje, hkrati pa jim omogočala spoznavanje in sprejemanje kulturnih raznolikosti ter jih na ta način tudi bogatila.

Povratne informacije s strani udeležencev

Po prvi izvedeni delavnici se je izkazalo, da so bile naše bojazni odveč. Na povabilo se je vsakokrat odzvalo veliko staršev in otrok. Pogosto so prišli na delavnice vsi družinski člani, pa tudi njihovi prijatelji in sorodniki. Na prvem srečanju so bili na začetku nekoliko zadržani, vendar so se sčasoma sprostili, tako da se je vzpostavilo prijetno vzdušje. V dejavnosti so se aktivno vključevali in nas večkrat presenetili s svojo odprtostjo ter pripravljenostjo nastopiti pred drugimi in jim predstaviti delček svoje kulturne identitete.

Po končanih delavnicah nam je večina udeležencev sporočala, da jim je bilo prijetno, da so z veseljem prišli, poleg tega pa so dobili tudi veliko uporabnih informacij in navezali stike z družinami, ki prihajajo iz istih držav. Tudi sami so dali nekaj pobud in idej za izpeljavo nadaljnjih delavnic, in sicer delavnico z glasbeno vsebino, na kateri bi lahko predstavljali in se učili pesmi in plese drugih narodnosti, kulinarično delavnico, pohod v okolici mesta ter moštvene igre z žogo.

Ob zaključku pa še nekaj izjav staršev in otrok, ki najbolj zgovorno povedo, kaj pomenijo delavnice udeležencem, izvajalcem pa potrjujejo, da so bili zastavljeni cilji doseženi.

»Zahvaljujem se vam, ker ste si vzeli čas in nas združili.«

»Zdaj bolje razumem.«

»Ko smo skupaj, čutim, da smo enaki.«

»Nisem vedel, da imajo tako bogato kulturo.«

»Kdaj bo spet kaj podobnega?«

Vizija

Delavnice kot neformalna oblika druženj na šoli omogočajo ne le boljše sodelovanje med učenci in starši priseljenci, temveč tudi večjo povezanost z okoljem in s kulturo kraja, v katerem živijo. Omogočajo, da se učenci in starši lažje odprejo, zaupajo in pridejo na šolo. Stiki z že vključenimi v okolje omogočijo, da se tudi sami hitreje vključijo. Pripadnost krepi zaupanje in uspeh. Tudi zato je cilj naše šole, da bi delavnice čim bolj medkulturno zaživele.

Daša Plut, Osnovna šola Srečka Kosovela Sežana

VKLJUČEVANJE UČENCEV PRISELJENCEV V AKTIVNOSTI LOKALNEGA OKOLJA

Ko se otrok priseljenec oziroma njegova družina preseli, se ne vključuje le v šolski okoliš ali službo, ampak tudi v lokalno skupnost. Tako se morajo seznaniti z novimi navadami in s kulturo, ki so značilne za okolje, v katerega so se učenci priselili. Zato se nam zdi ključno, da se učenci vključujejo tudi v lokalna društva in organizacije in si tako širijo poznanstva v posameznem okolju. Poleg tega se preko teh organizacij otroci lahko družijo in spoznavajo kulturo, jezik in nova poznanstva. Vse to jim omogoča, da se preko neformalnega druženja spodbuja k lažjemu vključevanju v osnovno šolo kot tudi v okolje, v katerem bivajo. Ker se nam zdi to zelo pomembno, smo tekom projekta sodelovali z društvi in tako organizirali kar nekaj ustvarjalnih delavnic. Učencem smo razdelili vabila in zelo radi so se delavnic udeležili. Običajno so delavnice potekale 2! 4 ure. V tem času so se učenci zabavali, ustvarjali, se družili in na neformalni način učili jezika ter spoznavali kulturo. Prav tako smo k delavnicam povabili tudi otroke, ki v tem okolju živijo že od rojstva. V času delavnic so učenci navezovali stike, kar se je izkazalo za dobro prakso, saj so učenci spoznali nove prijatelje ter se preko neformalnega učenja naučili jezika. Prav tako pa so bili tudi okoliški učenci zelo veseli, da so spoznali nove prijatelje in navezali nove vezi. Tudi za poleti že načrtujemo številne aktivnosti z različnimi društvi, na katere bodo vabljeni vsi, tako okoliški učenci kot tudi učenci priseljenci. Ker se nam zdi pomembno, da se otroci priseljenci, ki se bodo v naslednjem šolskem letu vpisali v šolo, kar najhitreje in najbolje vključijo v novo okolje, bomo tudi te povabili, da se teh aktivnosti udeležijo. Lansko poletje smo imeli organizirane športne dejavnosti za otroke. Nanje se je vključilo tudi nekaj otrok priseljencev. Tudi te športne dejavnosti so se izkazale za dobro prakso, saj so imeli učenci, ki so se jih udeležili, veliko manj težav pri vključevanju v šolo, saj so že preko športnih igrah sklenili nekaj poznanstev in so tako v šolo vstopali veliko bolj samozavestno. Zaradi pozitivnih učinkov in dobrega odziva otrok se nameravamo letos še dodatno povezati z društvi in tako otrokom ponuditi športne, ustvarjalne in kulturne dejavnosti. Prav tako se dogovarjamo, da bi učence povabili k počitniškem varstvu. Z društvi nameravamo organizirati tudi dodatno pomoč za učence priseljence, ki se bodo drugo leto vključevali v osnovne šole, kot tudi šolo za starše, kjer bi se tudi starši učili slovenščine. Pomembno je, da se poleg otrok v okolje vključujejo tudi starši in se ustrezna pomoč oziroma sodelovanje ponudi tudi njim. Izkazalo se je namreč, da starši velikokrat ne vedo, na koga se lahko obrnejo, ko imajo težave in velikokrat ne vedo, kako bi jih rešili. Tako bi morali v lokalno skupnost in v različna društva vključevati tudi starše priseljenih otrok.

Tekom projekta smo sodelovali s kar nekaj društvi in marsikateremu otroku pomagali, da se je lažje vključil v okolje, v katerega se je preselil. Prav tako je dober znak tudi to, da ti otroci sedaj v društva odhajajo tudi, ko so delavnice, ki niso organizirane v okviru projekta.

Marjeta Ferkolj Smolič, Osnovna šola Grm Novo mesto
Andreja Luštek, Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto

SODELOVANJE Z DRUŠTVOM ZA RAZVIJANJE PROSTOVOLJNEGA DELA NOVO MESTO

Učenec priseljenec se mora ob prihodu v šolo vključiti v šolski sistem in v lokalno skupnost. Da bi lažje prenesli kulturni šok, je dobro, če se družina seznani z novo kulturo in navadami, ki so značilne za okolje, v katerega so se priselili. Pomembno je, da se učenci vključijo v lokalna društva in organizacije, saj se v okviru teh organizacij učenci lahko družijo in spoznavajo kulturo, jezik in nova poznanstva. Vse to jim omogoča, da se preko neformalnega druženja lažje vključijo v okolje in v osnovno šolo. Tu lahko ključno vlogo odigrajo različna društva v povezavi s šolo. Z društvi smo sodelovali tudi v okviru projekta, med letom in med počitnicami smo organizirali različne delavnice, v katerih so se učenci priseljenci in njihovi slovenski vrstniki zabavali, ustvarjali, se družili, učili jezika ter spoznavali kulturo. Zaradi uspešne prakse se nameravamo letos še dodatno povezati z več društvi in tako učencem ponuditi športne, ustvarjalne in kulturne dejavnosti ter počitniško varstvo. Z društvi nameravamo organizirati tudi dodatno pomoč za učence priseljence, ki se bodo prihodnje leto vključevali v osnovne šole, kot tudi šolo za starše, kjer bi se tudi starši učili slovenščine, saj je v lokalno skupnost in društva pomembno vključiti tudi starše priseljenih otrok.

DRPD in šola

Na področju Mestne občine Novo mesto deluje Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (DRPD NM), ki kot nevladna, humanitarna organizacija deluje v javnem interesu na področju socialnega varstva, mladine in kulture, vzdržuje in širi socialno mrežo, promovira medkulturni dialog in je uspešen primer sodelovanja šol z lokalno skupnostjo. V njihovem dnevnem centru se od 11.00 do 18.00 vsak dan zadržuje do 50 učencev priseljencev. Učenci imajo s pomočjo prostovoljcev organizirano učenje slovenščine, učno pomoč in prostočasne aktivnosti.

Največ učencev priseljencev v našem okolišu prihaja iz tako imenovanih tretjih držav (Kosovo, Bosna in Hercegovina, Srbija, Črna Gora, Makedonija), ki se srečujejo s težavami zaradi nezadostnega znanja slovenskega jezika; nepismenosti, slabe pismenosti oziroma nizke funkcionalne pismenosti; pomanjkanja in nerazumevanja informacij; nezadostnega znanja, veščin in kompetenc za učinkovito vključevanje, kar posledično vodi do socialne izključenosti.

Učence priseljence v programu dnevnega varstva DRPD vključujejo v različne, ciljni skupini prilagojene aktivnosti individualno in skupinsko učenje slovenščine kot drugega jezika.

Programi učne pomoči in učenja ključnih kompetenc za učence priseljence jezika (učna pomoč, svetovanje, delavnice za razvijanje aktivnega državljanstva in višanje socialnega kapitala).

Informacijska pisarna in zagovorništvo priseljencev

Društvo organizira tudi različna usposabljanja za pripadnike etičnih skupin iz tretjih držav, predvsem na kulturnem področju, in s tem poveča njihovo prepoznavnost, ter različne dogodke za osveščanje širše javnosti (projekt Teden kultur, okrogle mize, medkulturni večer, izobraževanja in usposabljanja, nagradni natečaji, delavnice za osnovnošolce in srednješolce).

Slika 34 1/2/3: Učna pomoč, učenje jezika in ustvarjanje

Slika 35 1/2/3: Socialne delavnice, delavnice za razvijanje socialnega kapitala, aktivnega državljanstva in medkulturnega dialoga

Učence priseljence in njihove starše takoj ob prihodu usmerimo na društvo, kjer v okviru dnevnega centra učencem vsakodnevno pomagajo pri učenju, opravljanju domačih nalog in jih vključujejo v različne delavnice. Učenci priseljenci lahko tako z delom v šoli in s popoldanskim delom zelo hitro napredujejo, se spoznavajo z različnimi prijatelji in se dejavno vključujejo v lokalno okolje.

Zelo pomembno in koristno je, da med sabo dnevno sodelujejo svetovalni delavci in učitelji ter izvajalci programov na društvu. Društvo je pri učenju slovenščine in pri nadaljnji učni pomoči šolam v veliko pomoč.

Slika 36 1/2/3/4: Športne in družabne igre ter plesne delavnice

Sodelovanje osnovnih in srednjih šol z Društvom za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (DRPD NM) je neprecenljivo, brez njihovega sodelovanja si ne moremo več predstavljati celostnega dela z otroki priseljenci in njihovimi družinami. DRPD NM nudi pomoč na vseh področjih ter pomaga pri vključevanju otrok in njihovih družin v lokalno okolje. To je izrednega pomena, saj morajo otroci priseljenci in njihove družine zaživeti v okolju. V skupnem sodelovanju z DRPD NM, s šolami in z ostalimi društvi pomagamo najti močna področja priseljencev, njihove interese in jih razvijati. Zelo dobrodošlo je sodelovanje DRPD NM z ostalimi društvi etničnih skupin (srbsko, hrvaško, albansko, makedonsko, bošnjaško), ki skrbijo za ohranjanje kulture in jezika priseljencev.

Nataša Štefanac, Osnovna šola Trzin

USPOSABLJANJE STROKOVNIH DELAVCEV ZA RAZVIJANJE PODPORNIH OKOLIJ V ŠOLAH

Slovenščina je v Sloveniji državni, uradni in učni jezik. Poudarjanje tega se najbrž ne zdi upravičeno, saj to vsi vemo. Že res, da je slovenščina vse to, vendar mnogi pozabljajo, da je slovenščina v Sloveniji za nekatere – in ni jih tako malo – drugi ali celo tuji jezik. Mednje spadajo priseljenci iz sosednjih ali drugih držav, ki se v Slovenijo naselijo začasno ali za stalno. Tega se mora zavedati vsak učitelj, ki poučuje, saj lahko že jutri v njegov razred sprejmejo učenca iz druge države, ki slovenščine ne zna in je zanj pravzaprav tuji jezik.

Multiplikatorji smo po šolah v svoji regiji zainteresirane učitelje izobraževali o smernicah za poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika, predvsem pa smo zanje organizirali delavnice o poučevanju slovenščine kot drugega jezika. Učitelji so sami ugotovili, da učencu priseljencu ne morejo razlagati snovi enako, kot jo razlagajo slovensko govorečim učencem, zato so potrebovali nekaj smernic in pomoči. Delavnice za poučevanje SJ2 so bile organizirane v okviru konferenc in prostih ur učiteljev na sodelujočih šolah. Z učitelji smo bili v stiku tudi prek e-pošte za morebitne nejasnosti ali vprašanja. Delavnice so zajemale teoretični in praktični del z evalvacijo ure. Pri teoretičnem delu so bili učiteljem predstavljeni vsebina učne ure in učni pripomočki (gradivo, didaktične igre, avdio-gradivo ipd.). Praktični del je potekal v obliki hospitacijskih ur. Na teh srečanjih so si prisotni učitelji zapisovali opombe, vprašanja in opažanja, ki smo jih po izvedeni uri skupaj preučili in se o njih pogovorili.

Dobrodošle so bile vse pripombe, opažanja ali spodbude, porodila pa se je tudi marsikatera zamisel.

Na treh šolah: Osnovni šoli Trzin, Osnovni šoli Domžale in Osnovni šoli Rodica so bili učitelji še posebno zainteresirani, da bi se čim bolj izobrazili na področju poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika. V okviru hospitacijskih ur ali razgovorov z učitelji na predstavitvah dobrih praks so učitelji spoznali, kako lahko prilagajajo učno gradivo za učence priseljence oziroma kako sploh lahko začnejo delati z otrokom priseljencem. Delno so ta proces spoznali že na Uvajalnicah pred vstopom učenca v šolo, podrobneje pa med šolskim letom.

Spoznali so učna gradiva, ki jih lahko uporabljajo pri poučevanju slovenščine učencev priseljencev na različnih stopnjah in glede na sorodnost njihovega maternega jezika v primerjavi s slovenščino. Najbolj zanimivo gradivo pri poučevanju slovenščine kot drugega jezika se je učiteljem zdela zbirka slikovnih kartic **Slika jezika**. Spoznali so nekaj dejavnosti, kako jih lahko uporabljajo. Veliko zanimanja so učitelji pokazali za učbenike za začetne tečaje slovenščine kot J2. Spoznali so, kako lahko prilagodijo učno vsebino za učenca priseljenca oziroma kako se učenca, ki še ne zna slovenščine, med urami zaposli, ne da bi se učenec počutil zapostavljenega.

Slika 30: Predstavitev projekta UVOP in predstavitev dobrih praks pri poučevanju slovenščine kot J2 (foto: Irena Jeretina)

Učiteljem sem predstavila več primerov prilagoditev učnih vsebin. Ena od teh je npr. prilagajanje besedilnih nalog. Učitelj naj besedilo močno skrajša in poenostavi povedi. Na primer: učitelj pri geografiji lahko prilagodi učni list tako, da zraven slik napiše »To je država. To je meja. To je reka ... Sčasoma se bo učenec naučil vsaj osnovnih povedi, na katerih bo potem učitelj lahko gradil naprej.

Primer prilagojene naloge za učenca priseljenca.

Preberite besedilo in odgovorite.

Kateri predmet vam je bil v šoli najbolj všeč?

IVANA: V šoli me je najbolj zanimala biologija. Bila sem doma na podeželju in sem poznala rastline in živali, ki so me obkrožale. Poznala sem tudi vsa imena za njih. V šoli sem to znanje razširila. Učili so nas o živalih in rastlinah iz drugih, meni neznanih držav (prej *dežel*, op. p.). Kasneje se za študij biologije žal nisem odločila, ker sem dala prednost slovenščini, ampak še zmeraj rada preberem kakšen članek ali poljudno knjigo iz biologije.

	RES JE	NI RES	NI PODATKA
Ivanin najljubši predmet v šoli je bila biologija.			
O življenju živali in rastlin se je učila samo pri pouku.			
Učiteljica biologije je veliko vedela o živalih.			
V šoli so se učili tudi o živalih, ki ne živijo v Sloveniji.			
Ivana je kasneje dokončala študij biologije.			
Zdaj je biologija nič več ne zanima.			

Vir: Mrkovič idr.: *S slovenščino nimam težav.* Knjigarna FF, Ljubljana (2010).

Namesto da učenec odgovarja v celih povedih, kar je zanj težje, mu delo olajšamo tako, da mu nalogo poenostavimo in podamo možne odgovore, med katerimi mora prepoznati pravilno trditev. V besedilu zamenjamo težje razumljive besede (npr. dežela v država). Skozi izvajanje usposabljanj sem ugotovila, da učiteljem pri poučevanju slovenščine kot drugega jezika manjka samozavesti, hkrati pa imajo premalo izkušenj na tem področju. Ugotavljajo namreč, da so v svoji pedagoški praksi dobili premalo znanj, da bi lahko suvereno poučevali slovenščino kot drugi jezik. Pri tem gre bolje učiteljem slovenščine, saj imajo več strokovnega znanja in lahko razložijo določene jezikovne posebnosti (npr. preglas, palatalizacijo ipd.).

Slika 31: Predstavitev dobrih praks in prilagajanje učne vsebine za otroka priseljenca (Foto: Irena Jeretina)

Primer dobre prakse se je pokazal na Osnovni šoli Rodica. Učenci so obravnavali učno snov na temo šole in učnih pripomočkov. Najprej so se s Sliko jezika naučili, kako poimenujejo predmete, nato so jih narisali na plakat. Zraven so zapisali imena narisanih predmetov. Učitelji so spremljali hospitacijsko uro, nato pa so komentirali videno, izmenjali smo si izkušnje s predstavniki šole iz Španije, kjer imajo podobno stanje kot v Sloveniji – tudi v njihovi državi je ogromno priseljencev.

Pohvalili so naš sistem Uvajalnice, ki jim je bila predhodno predstavljena, ter način dela z otroki priseljenci med šolskim letom. Všeč jim je bilo predvsem zavzemanje za to, da učenci niso izolirani od skupine in so večino šolskih ur vključeni v razred. Učiteljem so bile predstavljene različne teme, ki jih z učenci lahko obravnavajo in nekaj vsebin. Predstavljen je primer okvirne letne učne priprave, ki jo učitelji, ki poučujejo učence priseljence, lahko uporabijo po svoje. Za učence je pomembno predvsem to, da se z njimi čim več pogovarjamo v drugem/tujem jeziku, da čim prej spregovorijo tudi sami in usvojijo vsaj nekaj fraz ter s tem postanejo samozavestnejši v komunikaciji z lokalnimi prebivalci.

Tabela 6: Primer učnega načrta po vsebini za učence priseljence

TEMA	VSEBINA
KDO SEM JAZ?	Abeceda, števila, osebna identiteta, telefonska številka, poklici, delovno mesto, pozdravi, datumi, pridevniki (m., ž., sr. spol), dnevi v tednu, meseci, družinski člani, svojilni pridevniki ...
ZDAJ SEM TUKAJ	Imena držav, prebivalcev, jeziki, poimenovanje predmetov, pisanje razglednice, izražanje mnenja (mi je/ni všeč), točen čas, sedanjik ...
MOJ DAN	Vsakdanji opravki, kaj delam vsak dan, česa ne delam nikoli, moj prosti čas, česa ne maram delati (zanikani rodilnik na vzorcu) ...
V MESTU	Hrana, poimenovanje sadja, zelenjave, naročanje hrane v restavraciji, kaj radi jemo, česa ne jemo, smeri (naravnost, naprej, levo ...), poimenovanje stavb, rezervacije, preteklik ...
OBLEKA NAREDI ČLOVEKA	Oblačila, barve, ujemanje pridevnika in samostalnika, kako nakupujemo (igra vlog), množinski samostalniki, kaj nosimo pozimi, spomladi, poleti ... Česa ne nosimo pozimi, spomladi ... Stanje telesa (zebe me, vroče mi je), cene, fraze (Koliko stane? To je drago/poceni ...) ...
MOJE TELO	Deli telesa, pridevniki, izrazi za bolečino, počutje, fraze, povezane z zdravjem (A te boli? Vročino imam, slabo mi je ...), dajanje nasveta (npr. pojdi k/v ...), stopnjevanje pridevnika ...
NA MORJE	Potovanje, poimenovanje vozil, ponovitev smeri, kam gremo, kje smo, prihodnjik/pogojnik ...

Ko učenec priseljenec usvoji določen nabor besedišča, mu učitelji lahko prilagodijo učne vsebine. Učitelji naj učencem priseljencem dajo več nalog izbirnega tipa, saj bodo učenci lažje reševali naloge, če bodo prepoznali besedilo, kot da bi ga morali pisati samostojno (vsaj na začetku jim bo to predstavljalo težave).

Tudi besedilne naloge naj učitelj učencu priseljencu prilagodi, in sicer tako, da težje glagole (nahajati se, stati ipd.), nadomesti z enostavnejšim glagolom biti (namesto Omara **se nahaja** v kotu. Omara **je** v kotu.), prav tako naj bo v besedilu čim manj pridevnikov, prislovov in členkov. Besede, ki jih učenec še ne pozna, naj mu učitelj prevede v njemu razumljiv jezik, ali pa mu dovoli uporabo dvojezičnega slovarja pri reševanju oziroma delu pri pouku. Tudi uporaba sličic veliko pripomore k razumevanju snovi – učitelj, ki ima to možnost, naj k svoji učni uri prinese slikovno gradivo, povezano z vsebino, in med razlago kaže sličice. Učenec priseljenec bo od njegove ure imel bistveno več, čeprav ne razume jezika, v katerem učitelj govori. Zapomnil pa si bo vsaj osnovne izraze, ki jih bo povezal s slikami.

Učiteljem smo v okviru projekta UVOP ponudili možnost sodelovanja pri hospitacijskih urah in na delavnicah. Na eni izmed hospitacijskih ur so učitelji spoznali način poučevanja pridevnika za učenca 5. razreda. Pri tem sem jim predstavila didaktične kartice Slika jezika. Učenec je naprej spoznal poimenovanje pridevnikov. Poiskal je besedilne kartice in jih postavil poleg slikovnih. Nato pa je v opozicijah (npr. visok–nizek) skušal poiskati pare in jih poimenovati. Ko je to večkrat ponovil, sem mu besedilne kartice odstranila in jih dala na drugo mizo. Vzel je slikovno kartico in jo nesel k ujemajoči se besedilni kartici. Ko je našel pravilna poimenovanja, je na koncu brez besedilnih kartic poimenoval opozicijske pare. Učitelji so spoznali, da lahko poučujejo pridevnike na drugačen, inovativnejši način, saj ta dejavnost ni primerna le za učence priseljence, ampak tudi za slovensko govoreče.

Slika 32: Učenje pridevnikov s Sliko jezika

Vsak učitelj se mora zavedati, da poleg svojega predmeta poučuje tudi učni jezik, torej slovenščino. Nič ni bolj dragocenega za učenca priseljenca kot to, da spozna pripomočke pri določeni učni uri in jih kasneje zna tudi poimenovati. Izkušnje kažejo, da bi bilo pri vsakem predmetu dobrodošlo, če bi učitelji z učenci izdelali plakate z orodji ozirom s pripomočki in bi jih poimenovali. Učenci priseljenci bi bili tako ves čas obkroženi z učnim jezikom ter bi se tako lažje in hitreje učili ne samo meta jezika, ampak tudi jezika nove države.

Viri in literatura:

- Berginc, J.; Kolenko, M. (1992). *Didaktične igre*. Ljubljana: Zavod za šolstvo in šport.
- Brumen, M.: *Lutke in pesmi kot uspešni koraki pri pridobivanju tujega jezika.* (2001). Educa, let. 9, št. 3/4. 2000/2001, str. 29–33.
- Črnivec, L.: *Pouk slovenščine kot tujega jezika.* Jezik in slovstvo 42, 1996/1997, št. 7.
- Grosman, M. (2004). *Ali je književnost pri pouku slovenščine kot tujega jezika lahko zanimiva?* Jezik in slovstvo 49, št. 4. Slavistično društvo Slovenije. Ljubljana.
- Jurjevič, A. (2008). Uporaba angleščine kot jezika posredovanja pri poučevanju slovenščine kot drugega/tujega jezika (diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Ljubljana.
- Knez, M. idr. (2010). *Slika jezika*, slikovno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kravos, V. (2010). Didaktične igre pri pouku španščine (diplomsko delo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Pezdirc-Bartol, M. (2001). V Motik, D. (ur.). Primer pouka slovenskega jezika kot drugega/tujega jezika in kulture v tujini – obravnava umetnostnega besedila Rdeča kapica. *Slovenščina in slovenska kultura v zdomstvu,* str. 76–84. Ljubljana: Zavod za šolstvo.
- Pezdirc-Bartol, M. (1998). *Umetnostna besedila pri pouku slovenščine kot drugega/tujega jezika* (diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Ljubljana.
- Pezdirc-Bartol, M. (1999).Ustvarjalne metode pri obravnavi pesmi, proze in drame pri pouku slovenščine kot tujega jezika. V: BEŠTER, Marja (ur.). Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika, (Skripta, 3). 1. natis. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Ratelj, A. (2014). Vpliv različnih didaktičnih pristopov na razvoj leksikalne zmožnosti pri pouku tujega jezika (doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

III.

RAVNATELJI V IN O PROJEKTU »RAZVIJAMO MEDKULTURNOST KOT NOVO OBLIKO SOBIVANJA«

Tatjana Krapše, Osnovna šola Milojke Štrukelj Nova Gorica

BITI ENAK / DRUGAČEN V ISTEM / DRUGAČNEM OKOLJU

Nuk ju kuptoj. Unë jam i paaftë? Unë dua të jem si ai. (albansko)

我聽不懂。我不能？我想成為像他一樣。(kitajsko)

Я не понимаю. Я не в состоянии? Я хочу быть похожим на него. (rusko)

Не разумем. Ја сам неспособан? Желим да будем као он. (srbsko)

Я не розумію. Я не в змозі? Я хочу бути схожим на нього. (ukrajinsko)

"Ničesar ne razumem. Sem nesposoben? Rad bi bil podoben njim."

... kolikokrat in kako pogosto se ta in podobna vprašanja porajajo tistim, za katere pravimo, da so enakovredno vključeni v naš šolski sistem, v okolje, ki je vsaj začasno postalo njihov dom. Ja, DOM! Dom naj bi bil sinonim za varno okolje, kjer imaš občutek sprejetosti, varnosti, pripadnosti. Pa se naši šolarji, ki so se preselili iz njihovega prejšnjega doma, res počutijo tako v novih domovih? Se njihovi starši počutijo tako?

Pogosto so se mi zastavljala in se mi seveda še zastavljajo taka in podobna vprašanja ob srečanju in delu z učenci priseljenci in njihovimi sorodniki. Slovenski pedagoški delavci si prizadevamo, da bi bili ti učenci v čim bolj enakovrednem izhodiščnem položaju, vendar se najbrž težko vživljamo v njihovo resnično življenje, v njihov pravi "JAZ".

Vendar – kakšni občutki so nas (te) prevzemali ob prebiranju prvih vrstic tega lista? Morda se je kdo počutil "trapasto", ker ni vedel, kaj prebira. Morda je kdo preskočil katero vrstico, saj ni znal ničesar prebrati. Morda je kdo le očesno preslikal vrstico in vizualno ocenil njeno vrednost. Morda ...

Internalizacija občutkov ni in ne more biti zapisana v nobenem predpisanem aktu. Prav zato je toliko pomembneje, da poznamo vsi, ki se ukvarjamo z učenci priseljenci, poleg zakonskih in podzakonskih predpisov, tudi učenčevo osebnost. Da se zmoremo vživljati in zaznavati njihovo stisko, je izrednega pomena. Zmožnosti empatije pedgoškega delavca je pravzaprav nuja. Tisti, ki to zmorejo, ustvarjajo pogoje, da delijo srečo učencem, saj se tako le-ti v šoli počutijo varno, sprejeto.

Lahko pa se prav tenkočutnost človeka sprevrže v neke vrste pomilovanje, kar se tudi dogaja učencem priseljencem, za katere menimo, da morajo biti, in zakonsko so, enakovredno vključeni v naš učni/šolski proces. Navadno tega niti ne opazujemo, ne zaznavamo, ne vrednotimo, razen tistega, ki neposredno doživlja ta proces. Koliko je še drugih situacij, o katerih prav pogosto ne razmišljamo.

Zaradi teh in podobnih vprašanj, razmišljanj o položaju učencev priseljencev, njihovih staršev in pedgoških delavcev, sem se kot ravnateljica šole pred dvema letoma, ko sem prejela telefonski klic s povabilom za vstop v projekt, tega resnično razveselila. Ob dejstvu, da smo slovenska osnovna šola, ki ima procentualno visok delež vključenih učencev priseljencev, sem povabilo sprejela kot priložnost, kjer lahko naredimo več, kot da le poznamo in upoštevamo zakonodajo na tem področju.

Učitelji Osnovne šole Milojke Štrukelj si že vsa leta zelo prizadevajo, da bi bili učenci priseljenci zares sprejeti na tej šoli, da bi pridobili čim več znanja in ostalih spretnosti ter sposobnosti, kolikor jih pač lahko v obdobju bivanja na šoli. Tovrstnim učencem je bilo že vsa leta ponujeno mnogo več, kot predpisuje zakonodaja:

- vedno so imeli na razpolago več ur tečaja slovenskega jezika, kamor so se lahko vključevali tudi starši (tudi s pomočjo Mestne občine Nova Gorica);
- veliko pomoči so ves čas prejemali s strani učencev prostovoljcev;
- vedno so jim bile na razpolago tri svetovalne delavke, ki so jim pomagale premoščati najrazličnejše zadrege (učne, socializacijske, čustvene ...);
- pozorni smo bili na specifiko prehrane določene narodnostne kulture;
- staršem smo pomagali tudi s subvencijami preko šolskega sklada in neposredno materialno preko različnih prireditev (MENI JE PREMAJHNO, TEBI BO PRAV ...);
- šola je ponujala prostor za najrazličnejše prireditve, ki so jih organizirali starši učencev priseljencev (tu so potekali jezikovni tečaji v okviru narodnostnih klubov, delujočih na ravni regije; izvedene so bile kulturne prireditve v šolski športni dvorani, ki so jih organizirali starši preko njihovih klubov.

Pa vendar smo se in se še srečujemo z zadregami – morda predvsem »komunikacijskimi šumi« tako z učenci kot njihovimi starši. Že zaradi kulture in jezika pripadnikov posameznih narodov je otežkočena komunikacija, čeprav gre le za komunikacijo določenega spola staršev.

Upoštevajoč te specifike, smo se v šoli ves čas zavedali pomena šolske notranje komunikacije, zato smo zares veliko ur presedeli in prediskutirali številne zadrege.

Najbrž ni slučaj, da smo imeli vsako leto številne prošnje za vpis učencev na našo šolo, tudi sredi šolskega leta, ko so prosili za prepis. Seveda je to zahtevalo veliko požrtvovalnosti, odpovedovanja (predvsem pri ocenjevanju učenčevega znanja), prilagajanja učiteljev, ko so morali ves čas znati argumentirati navidezne razlike, ki so jih počeli zaradi upoštevanja različnosti. In nenazadnje, kot odgovorna oseba v šoli, sem imela priložnost urejati pedagoški proces, ki naj bi res bil uravnan po meri otroka.

Pedagoški delavci smo ves čas na preizkušnji, kako bomo znali in zmogli ekvilibrirati pedagoški proces, še posebej področje ocenjevanja. Res je, da je v naši šolski zakonodaji predvidena individualizacija in diferenciacija dela pri pouku, res pa je tudi, da se mora pedagoški delavec, ki želi poznati in razumeti kulturno, zgodovinsko, kulinarično, ideološko, versko ... razliko med učenci različnih narodov in narodnosti, ves čas izobraževati, spopolnjevati, osebnostno rasti tudi na teh področjih, kar presega zgolj pedagoško pripravo na pouk. Zato morda velja razmisliti o:

- naboru izobraževalnih vsebin, ki so nastale znotraj projekta in bi se jih morali udeležiti vsi pedagoški delavci, ki imajo v pouk vključene učence priseljence,
- skrbi države, da je na vsaki šoli na razpolago nabor didaktičnih gradiv, ki so nastala v projektu,
- tem, da ima vsaka šola koordinatorja z licenco, ki skrbi za življenje in delo učencev priseljencev.

Morda ne bi bilo prezahtevno razmisliti tudi o kakšni sistemizirani uri za tovrstno koordinacijo.

Ker sem imela priložnost v dveh letih poteka projekta spremljati življenje in delo učencev priseljencev v šoli, lahko iz neposrednih izkušenj vodstvenega delavca in učitelja trdim, da je izjemnega pomena dvoje:

- **Timsko delo v šoli je postalo nepogrešljiva komponenta pedagoških delavcev**. Brez sprotnega skupnega načrtovanja (še prej pridobivanja informacij), analiziranja dosežkov učencev in pedagoških delavcev, samoevalvacije učiteljevega in tudi vodstvenega delavca.
- **Individualizacija in diferenciacija pouka je nuja**. Potrebno je redifinirati sam pojem, posledično pa proces individualizacije in diferenciacije pedagoškega procesa. Ta komponenta je pomembna tudi zato, da pedagoški delavci ne bi imeli občutka krivde, če česa ne zmorejo narediti, ker menijo, da bi učenci morali doseči in hkrati, da bi z vsako pedagoško odločitvijo imeli možnost strokovne argumentacije, ne da bi se morali zagovarjati zato, ker se odločijo za nekonvencionalen pristop, če strokovna argumentacija zdrži.

Ob koncu lahko ugotovim le, da je projekt, kakršen je »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja. Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje« tiste vrste pedagoška dejavnost, ki ima lahko globlje posledice, kot le neposredno izvajanje učne prakse z učenci priseljenci, zaradi katere je bil projekt zasnovan.

- Povezal je člane kolektiva v celoti in to na primarnem področju pedagoškega dela – učenju in poučevanju.
- Dal smernice za nadaljnje razmišljanje in ukrepanje na področju individualizacije in diferencijacije pedagoškega procesa.
- Pripomogel k dokazovanju timske povezanosti pri pedagoškem delu ne le znotraj šole, ampak tudi med šolami na vsaj dveh ravneh (lokalni in državni).

Velikokrat ugotavljamo, da je delo članov nekega projekta zelo dobro opravljeno in da so člani med seboj zelo povezani, vendar le v času projketa. Naj dimenzije medsebojnega sodelovanja v procesu pedagoška dela postanejo konstanta tudi po zaključku projekta.

Morda bi kot samoumevno uvedli timske sestanke pedagoških delavcev zaradi usklajevanja dela z učenci priseljenci. Nenazadnje igra pri vsem tem pomembno vlogo vodstveni delavec, ki ima možnosti "odpirati vrata" inovativnim pedagoškim rešitvam pri delu z učenci priseljenci. Pravzaprav je od ravnatelja zelo odvisno, koliko nekonformističnih pedagoških procesov bo dopustil (pri čemer imam v mislih npr. neposredno izvajanje vsaj dela pouka s pomočjo staršev teh otrok, občasno vključevanje delavcev drugih institucij z namenom pomoči, organizacijo najrazličnejših narodnostnih prireditev v šoli in kraju, ipd.)

Viri in literatura:

- Novak, M. Medica, K., Lunder Verlič, S., Pevec Semec, K., Jelen Madruša, M., Mežan, J. idr. (2012). *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole.* Ljubljana: Zavod za šolstvo.
- Štirn, M. in Jelen Madruša, M. (2013). Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja.
- Dostopno na: http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2015/03/Projekt-Razvijamo-medkulturnost-kot-novo-obliko-sobivanja.pdf in http://www.medkulturnost.si/o-projektu/
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013). Uradni list RS, št. 52/2013, z dne 21. 6. 2013. Dostopno na: https://www.uradni-list.si/1/content?id=113609

mag. Mateja Zukanovič,
ravnateljica Osnovne šole Matije Čopa Kranj

PRIJATELJSTVO NAS DRUŽI

Na Osnovni šoli Matije Čopa Kranj smo se z učenci priseljenci srečevali že vse od izgradnje šole leta 1989, saj je novo naselje nudilo dom številnim družinam in delavcem iz sosednjih republik, ki so jih potrebovale kranjske tovarne. Naše delo z učenci priseljenci je bilo takrat strokovno osiromašeno in nesistematično. Z leti smo poučevanje učencev priseljencev nadgrajevali, a pomanjkanje strokovnega znanja s tega področja nam ni dalo vidnih rezultatov dela.

Tudi sama sem večkrat kot učiteljica v 5. razredu naletela na težave pri poučevanju otrok priseljencev, zato mi je bila prijava na razpis projekta samoumevna. Ko sem kot ravnateljica idejo o prijavi sporočila naši pedagoginji, ki skrbi tudi za vpis učencev priseljencev, je idejo le še potrdila. Na uvodni konferenci sem o prijavi obvestila tudi učiteljski zbor. Vsi, ki so se s poučevanjem priseljencev že srečali, so prikimavali in slišati je bilo: »Končno!«

Veseli smo bili, da smo bili izbrani za vključitev v projekt Uspešno vključevanje otrok priseljencev. S projektom UVOP smo pričeli 1. 11. 2013. Pridružile so se nam še okoliške šole, s katerimi smo ves čas dobro sodelovali. Naša multiplikatorka je bila profesorica slovenščine Barbara Upale, ki je s svojimi dolgoletnimi izkušnjami s poučevanjem slovenščine kot drugega jezika v vse pedagoške sredine vnesla strokovne temelje, jih s pomočjo učencev razvijala in s pomočjo učiteljev uresničevala.

Kar precej truda in usklajevanja smo morali vložiti že v začetno organizacijo, saj je bila le ena multiplikatorka zadolžena za izvajanje programa v vseh šestih šolah. Res da smo na vsaki izmed šol izbrali tudi koordinatorja, a je ta skrbel le za organizacijo, ne pa tudi za vsebinsko izvedbo projekta. Na začetku smo oblikovali razpored šol po dnevih in urah, glede na število učencev priseljencev. Tako je multiplikatorka vsak dan izvajala svoje ure v drugi šoli, ob sredah je bila prisotna celo na dveh. Njeno delo je zajemalo poučevanje otrok priseljencev v vseh treh triletjih v manjših skupinah ali individualno, učno pomoč, svetovanje in delo z učitelji, ki v razredu poučujejo priseljence, delo z razrednimi skupnostmi, v katerih se je znašel učenec priseljenec, organizacijo delavnic za učitelje, pripravo gradiv, nasvete za učitelje za poučevanje slovenščine kot drugega jezika in še marsikaj.

Že po enem letu sistematičnega dela s priseljenci smo ravnatelji vseh šestih šol ugotovili pomen takega projekta in pomen učitelja multiplikatorja, ki kot vez med učitelji in učenci priseljenci deluje kot opora pri vključevanju otrok priseljencev, kot učitelj zaupnik in posrednik med vodstvom šole, učitelji, otroki ter straši priseljenci. Hkrati skrbi tudi za senzibilizacijo problematike priseljencev in vzgojo za medkulturno družbo.

V osmih mesecih izvajanja projekta smo ravnatelji, koordinatorji šol in multiplikatorka na treh srečanjih oblikovali podporno mrežo šol ter z rednimi srečanji omogočili sprotno evalvacijo dejavnosti, sprejemanje novih predlogov in diskusijo ter oporo pri izvajanju dejavnosti, povezanimi s priseljenci.

Zelo pomemben se nam je zdel prvi stik s starši otrok, ki so se k nam šele priselili. Ponudili smo jim zloženko z informacijami o vpisu v slovensko šolo (zaenkrat v slovenščini, makedonščini, hrvaščini in albanščini). Ker smo opazili, da tudi večina staršev slabo zna naš jezik, smo od februarja do junija 2014 zanje organizirali tečaj slovenščine za začetnike in jih s tem spodbudili k dejavnejšemu stiku in sodelovanju s šolo, ki jo obiskujejo njihovi otroci.

Na naši šoli smo izvedli uvajalnico, kjer so se učenci priseljenci iz vseh šestih šol zadnji avgustovski teden udeležili ur učenja slovenščine in skupnih delavnic. Pri izvedbi so sodelovali učitelji in svetovalni delavci z vseh sodelujočih šol in multiplikatorki pomagali pri uspešnem začetnem vključevanju učencev priseljencev v naš šolski sistem. V tem času so spoznali osnovne sporazumevalne vzorce v slovenščini, šolo, ki jo bodo obiskovali ter mesto Kranj (glavne znamenitosti, Dnevni center za mlade in družine Škrlovec in Mestno knjižnico Kranj).

Zaradi razdrobljenosti programa na vseh devet razredov in zaradi vključitve šestih šol v projekt smo ugotovili, da učenci priseljenci prva dva meseca le s težavo sledijo pouku, saj so bili, kar se znanja jezika tiče, popolni začetniki. Zato smo v septembru in oktobru 2014 na naši šoli organizirali za učence 2. in 3. triade strnjeno intenzivno učenje slovenščine, ki je potekalo po 3 šolske ure na dan v dveh skupinah (ena za učence, katerih materni jeziki je bil slovanski in druga za učence z albanskim maternim jezikom). Preostali del pouka so učenci obiskovali v matičnih šolah.

Naše sodelovanje v projektu UVOP smo zaključili s skupno večjezično medkulturno prireditvijo z naslovom *Prijateljstvo nas druži*, na kateri so sodelovali učenci priseljenci vseh šestih šol. Prav sodelovanje na prireditvi, ko so spregovorili v slovenščini, je tem otrokom dalo potrditev, da zmorejo tudi oni.

Z dvoletnim projektom se je šola povezala s sodelujočimi šolami, se dogovarjala o organizaciji in izvedbi programa ter vzpostavila dialog, ki ga do sedaj ni bilo. Družil nas je isti cilj, vključitev učencev priseljencev v naš šolski sistem in njihovo uspešno nadaljevanje šolanja pri nas ali na srednji šoli.

Največjo pridobitev projekta vidimo v odzivu učencev priseljencev, ki so redno prihajali k uram uvajalnice, uram intenzivnega programa in tedenskim srečanjem z multiplikatorko. Tudi v kolektivih je bilo čutiti večje zanimanje za priseljence, več izmenjav izkušenj z multiplikatorko in več medsebojnih posvetovanj. Učitelji so med seboj več timsko delovali in laže razumeli pomen temeljev jezika, na katerih so potem gradili besedni zaklad učencev.

Zaradi številnih strokovnih posvetov z multiplikatorko in aktivnim odzivom kolektivov pri nas in na drugih šolah smo si bili ravnatelji enotnega mnenja, da je projekt med nami pustil dovolj pozitivnih učinkov, zato si bomo vsi skupaj prizadevali za nadaljevanje vključevanja vsebin iz projekta.

Obeti za prihodnost so negotovi, a mi bomo z vpisovanjem in vključevanjem učencev priseljencev nadaljevali. Od poteka in izvedbe projekta smo se veliko naučili, zato želimo tudi v prihodnje graditi temelje našega delovanja na večkulturnosti šole. Za pomoč pri nadaljevanju projekta smo prosili MO Kranj, ki pa se je na naše številne prošnje odzvala šele sedaj. Omogočila nam bo delno izvedbo in financiranje projekta, ki bo vključeval učence priseljence iz cele občine. V prihodnjem letu so nam obljubili celostni pristop in več sredstev za izvajanje.

Na Osnovni šoli Matije Čopa Kranj in na sodelujočih šolah smo se z vsebino in organizacijo projekta dobro povezali, se medsebojno strokovno dopolnjevali in si pri izvedbi pomagali. Zato svetujem tudi drugim ravnateljem, ki imajo učence priseljence, da se v regiji skupno lotijo problema, lahko tudi po našem vzorcu, saj bo učencev priseljencev vsako leto več.

Anita Ambrož, ravnatejica in Ksenija Korošec, Osnovna šola Muta

»SKUPAJ SE UČIMO, VZGAJAMO, USTVARJAMO IN SPREJEMAMO DRUGAČNOST.«

Osnovno šolo Muta sestavljajo poleg matične šole tudi enoti Vrtca in Osnovne šole s prilagojenim programom. Dobra povezanost te enote z matično šolo nam je omogočala pridobiti izkušnje s sprejemanjem drugačnosti. Sprejemanje drugačnosti smo pred dvema letoma zapisali tudi v vizijo naše šole, ki se glasi:

»SKUPAJ SE UČIMO, VZGAJAMO, USTVARJAMO IN SPREJEMAMO DRUGAČNOST.«

Zapisano vizijo poskušamo čim bolj udejanjati in zato smo se projektu priključili z željo, pridobiti nova znanja in izmenjati izkušnje z drugimi šolami pri delu s priseljenimi učenci.

Vloga vodstva šole

Vloga vodstva šole pri izvajanju projektov je zelo pomembna. Vodstvo šole mora imeti pri projektu motivacijsko vlogo, spremljati mora izvajanje projekta, se sproti seznanjati z rezultati in izvajalcem projekta nuditi pomoč pri reševanju težav, ki se pri izvajanju projekta pojavijo. Poleg tega je zelo pomembno, da so s projektom seznanjeni vsi učitelji na šoli, četudi vsi niso vključeni v projekt.

Dobro je tudi, da se cilji projekta zapišejo v Letni delovni načrt šole, v letne načrte aktivov in tudi v letne načrte učiteljev, ki imajo učenca priseljenca v razredu. Zapisi v omenjene dokumente pomenijo zavezo učiteljev, da projekt izvajajo v skladu s cilji le-tega. Prav tako zapisi pomenijo tudi odgovornost ravnatelja, da izvajanje projekta spremlja in spodbuja izvajalce na poti do izbranih ciljev. Ravnatelj je tisti, ki mora spremljati izvajanje projekta preko razgovorov, sestankov aktivov in tudi hospitacij. Ravnatelj je tudi tisti, ki poleg izvajalcev skrbi za to, da se od zapisov na deklarativni ravni preide v aktivnosti pri pouku in tudi drugih dejavnostih šole, v katere so vključeni učenci priseljenci. In končno, ravnatelj je tisti, ki mora s svojim vzgledom (spoštljivo komunikacijo, poslušanjem, z odprtostjo ...) udejanjati to, kar govori in kar je zapisano v dokumentih šole.

Primer:

Na naši šoli ob koncu šolskega leta učiteljski zbor izbere »NAJ UČENCA«. Pred nekaj leti je ta naziv prejela učenka, ki je prišla iz Kosova in je poleg jezikovnih težav imela tudi logopedske težave. Z imenovanjem te učenke, seveda je morala za naziv izpolniti določene kriterije, smo pokazali, da tako kot imamo zapisano in govorimo, tudi mislimo in naredimo. Sprejemanje drugačnosti in tudi večkulturnosti se kaže po sprejetosti in enaki obravnavi vseh učencev po določenih kriterijih.

Tako kot smo vajeni sprejemati različno kulturo učencev s posebnimi potrebami, tako sprejemamo tudi različno kulturo priseljenih učencev na naši šoli.

Pri izvajanju projekta pa je bilo zelo pomembno sodelovanje multiplikatorke.

Potek projekta:

Pri delu z učenci priseljenci je zelo pomembno, da si pridobimo zaupanje, da učenec ve, da se lahko vedno obrne na nas in našo pomoč. Pomembno je, da smo neprestano v kontaktu z učitelji, ki ga učijo, da učitelje vsakič vprašamo, kje učenec potrebuje pomoč, ali piše kakšen test, kaj bi bilo dobro z njim utrjevati. Tudi po opravljeni uri z učencem je prav, da damo učiteljem povratno informacijo, kako je učenec pri uri dojemal snov, kje ima težave, kako napreduje in da z učitelji skupaj načrtujemo delo z učencem.

Multiplikatorka je učiteljem prenašala informacije, ki jih je dobila na izobraževanjih. Na naši šoli smo nekatere vsebine (obrazec za e-individualiziran program, zakone in pravilnike, seznam učbenikov in knjig za pomoč pri delu z učenci priseljenci, model vključevanja otrok priseljencev) dali tudi v e-zbornico, da imajo vsi učitelji možnost kadarkoli dostopati do njih.

Prav je, da učence priseljence vključimo v čim več dejavnosti; v jutranje varstvo, podaljšano bivanje, dopolnilni pouk ... Dobro je, da ugotovimo, kaj učenec v prostem času rad počne, da ga nato vključimo v ustrezno interesno dejavnost. Priseljenci doma komunicirajo v maternem jeziku, pri igri in drugih dejavnostih z ostalimi pa usvajajo tudi slovenski jezik.

Pri učni pomoči je primerno tudi branje knjig za bralno značko in utrjevanje obnove, saj s tem učenec izgubi strah pred pripovedovanjem zaradi slabega znanja jezika in pridobi na samozavesti. Učencem priseljencem lahko pomagamo tudi pri izdelavi plakatov in projekcij, za katere so ocenjeni.

Pri podaljšanem bivanju, jutranjem varstvu in razrednih urah je dobro brati tudi knjige na temo strpnosti in sprejemanja drugačnosti ter se pogovoriti o vsebini in občutkih.

Z učenci priseljenci se vzpostavi res poseben odnos. Čeprav smo se z nekaterimi srečali samo eno uro na teden, so točno vedeli, kdaj je to in so kar nestrpno pričakovali, kaj bomo spet počeli. Zelo pomembno je učenje s pomočjo konkretnega ali slikovnega materiala. Učenci imajo radi tudi učenje skozi igro in medsebojno tekmovanje.

Delo z učenci priseljenci je zelo zanimivo. Tudi mi se od njih veliko naučimo in izvemo kaj novega. Največje zadovoljstvo pa pomeni spremljanje napredka priseljenca na govornem, komunikacijskem in učnem področju in hvaležnost, ki nam jo izkaže za vso našo pomoč.

Barbara Žitnik Ternovec, ravnateljica Osnovne šole Martina Krpana

A GREMO SKUPAJ?

Osnovna šola Martina Krpana je medkulturna šola že od samega nastanka pred 30 leti. Kaj je posebnost naše šole in smo na to zelo ponosni? Pestrost v narodni, jezikovni, kulturni in verski sestavi naših učencev ter njihovih staršev. Prav ta pisan svet obrazov nas združuje, povezuje, hkrati pa širi svet in znanje o različnosti našega življenja. Lahko smo ponosni, da smo svet v malem, kjer iz dneva v dan dokazujemo, kako lepo se da živeti in delati skupaj, čeprav prihajamo iz različnih okolij. Trudimo se živeti po načelu naše vizije ***»Z odgovornostjo in s spoštovanjem do dobrih medsebojnih odnosov in kakovostnega znanja«***.

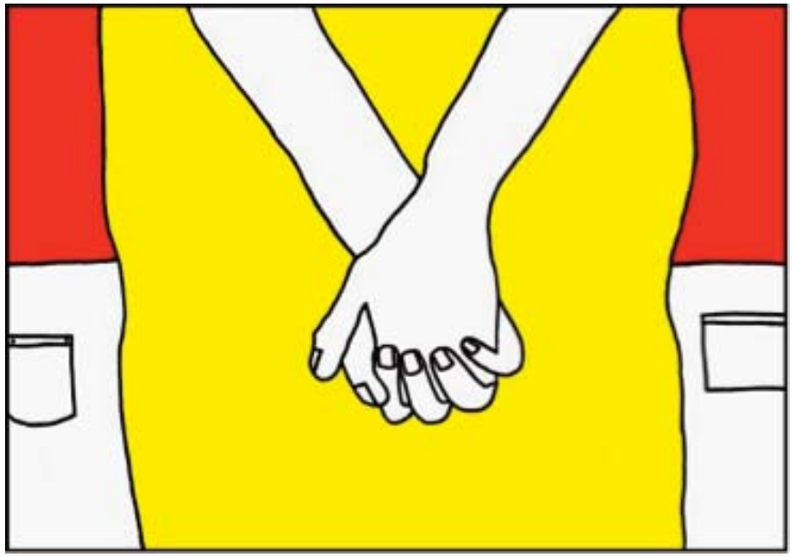

Slika 33: A gremo skupaj?

Ob 30-letnici naše šole smo pod naslovom »A greva skupaj?« predstavili kolaž geografskih značilnosti, kulture, glasbe, kulinarike, prevode literarnih del pomembnejših pisateljev, pesnikov … 11 držav in 6 slovenskih pokrajin, iz katerih prihajajo naši učenci oz. njihovi starši ter stari starši. V čast prazniku smo izdali tudi zbornik in pripravili spominski žig ter spominske ovojnice, ki so bile narejene v več različnih jezikih. Ta dogodek nas je še bolj povezal. Starši so sodelovali z velikim ponosom. Učencem smo želeli pokazati, da spoštujemo tudi njihovo kulturo in naj bodo in ostanejo ponosni na kraje, iz katerih izhajajo njihovi starši ali oni sami.

Tako smo bili tudi zelo veseli povabila v projekt »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sodelovanja«, ki je naše dosedanje delo z otroki priseljenci postavil v okvir, hkrati pa nam dal novih spodbud in idej za delo z otroki priseljenci, ki prav tako kot vsi otroci, ki se preselijo v tujo državo, potrebujejo še dodatne pozornosti in pomoči, da se lažje in bolje vklopijo v slovenski šolski vsakdan. Otroci, ki so še nedolgo nazaj pogledovali v tla in si želeli, da ne bi bili izpostavljeni pred skupino drugih, govorno veščih otrok, se s pomočjo vključenosti v omenjeni projekt sedaj že suvereno izražajo, sodelujejo pri različnih oblikah dejavnosti in uspešno vzpostavljajo interakcije z vrstniki.

Ves čas svojega ravnateljevanja skušam spremeniti stereotipno miselnost o priseljencih in Fužinah. Lokalni in širši javnosti želim pokazati, da je lahko narodnostno mešana šola prednost in prostor za pridobivanje širših znanj in vrednot. Uči nas strpnosti, sožitja in sodelovanja. Z multiplikatorko smo pridobili dodatna znanja za delo z otroki priseljenci. Napredki pri otrocih so opazni že v prvi polovici šolskega leta, njihovo znanje se uspešno nadgrajuje. Obogatili smo se z didaktičnim materialom, ki ga potrebujemo za tako delo. Spoznali smo nove metode in oblike dela ter intenzivnejše pristopili k delu z otroki priseljenci. Multiplikatorka je otrokom omogočila učenje slovenskega jezika in usvajanje komunikacijskih veščin na njim primeren, razumljiv in igriv način.

Ta premik so opazile tudi partnerske šole, ki se prav tako pogosto srečujejo s situacijo, ko novi učenci takoj po priselitvi v Slovenijo začnejo obiskovati pouk. Pri teh učencih je pričakovano in razumljivo, da slovenskega jezika ne obvladajo in posledično je tudi njihova samozavest in navsezadnje tudi uspešnost slaba. Projekt jim je omogočil strokovno osebo, ki se je individualno ukvarjala z omenjenimi učenci, hkrati pa pomagala učiteljem, ki so se znašli v težavah, ko niso poznali maternega jezika otroka in niso vedeli, kako pristopiti k takemu otroku.

Celoletno delo z učenci priseljenci je vsakemu posebej in vsem nam prineslo izjemno veliko. Učenci imajo sedaj bistveno manj težav s slovenskim jezikom, kot bi jih imeli sicer. Imajo boljšo samopodobo in se lažje vključijo v razred ter s sošolci navežejo bolj pristen stik. Vse partnerske šole in mi kot konzorcijska šola sporočamo, da si tudi v prihodnje želimo takšnega sodelovanja, saj bogastvo znanja omogoča zadovoljstvo, participacijo in uspešno vključenost otrok v njihova vsakdanja življenja. Pogrešali bomo našo multiplikatorko.

Mojca Jelen Madruša in mag. Mateja Štirn

PRIPOROČILA ZA USPEŠNO VKLJUČEVANJE OTROK PRISELJENCEV

1. Učencu priseljencu zagotovimo varno okolje in podporo vseh učencev in zaposlenih na šoli. Občutek varnosti je osnova za to, da se bo učenec lahko povezal v novem okolju in se uspešno učil. Občutek varnosti otroku zagotovimo z našim odnosom, s pravimi informacijami, s konkretno podporo in pomočjo, ki jo otrok potrebuje za uspešno vključevanje v novo okolje. Pozdravimo ga v slovenskem jeziku in v njegovem maternem jeziku.
2. Razkažemo mu šolske prostore in razložimo pomen napisov in oznak na vratih.
   Tudi to je pomemben dejavnik za zagotavljanje občutka varnosti.
3. Nudimo mu intenzivno učenje slovenščine in učno pomoč v razredu ali izven oddelka. Pomembno je vedeti in upoštevati, da je za otroke priseljence vsak učitelj v šoli učitelj slovenskega jezika.
4. Spodbujamo ga, da govori v novem jeziku, in hkrati spoštujemo in dopuščamo možnost, da je tiho, ker ne pozna jezika.
5. Izberemo mu sošolca tutorja.
   Povezovanje in podpora vrstnikov je še eden od ključnih dejavnikov za občutek varnosti in uspešno vključevanje.
6. Razložimo mu, kaj pomenijo oznake in poimenovanja za šolske predmete in kako brati urnik.
7. V sodelovanju z učencem in s starši pripravimo individualni program s potrebnimi prilagoditvami pri poučevanju, preverjanju in ocenjevanju znanja.
   Včasih lahko napačno predvidevamo, da je otrok prišel iz druge države s slabšim znanjem in da bo prava pot za njegovo uspešno vključevanje vpis v nižji razred.
8. Pri učencu razvijamo njegova močna področja.
9. Pomagamo mu pri vključevanju v interesne dejavnosti v šoli in lokalnem okolju.
   Otroku in njegovim staršem lahko pomagamo s konkretnimi informacijami, katere interesne dejavnosti so na voljo tako v šoli kot v lokalnem okolju.
10. Dajemo mu priložnosti, da govori v maternem jeziku in nam predstavi svojo kulturo, navade in običaje.
    Materni jezik je pomembna osnovna za učenje tujih jezikov.
11. Izrazimo interes za otroka, za njegovo »zgodbo«.
    Povprašamo ga, kako se počuti v novem okolju ...

12. Vključimo tudi otrokove starše.

Poti za uspešno vključevanje staršev so različne. Upoštevamo, da se lahko tudi starši soočajo s problemom nepoznavanja okolja, v katerega so se priselili, s slabšim znanjem slovenščine. Včasih lahko napačno sklepamo, da niso zainteresirani za otrokovo delo v šoli. Pričakujemo, da se bodo z njim doma učili slovenščino in mu pomagali pri drugih šolskih obveznostih. Starši ravno tako potrebujejo priložnosti ...

Helena Piškur in Barbara Upale, Osnovna šola Matije Čopa Kranj

PRILAGODITVE ZA UČENCE PRISELJENCE

(1. in 2. leto)

Daljši čas
Učencu omogočimo: - t. i. varovalni čas: - za razreševanje komunikacijskih težav; - za pridobivanje besedišča; - za izboljšanje razumevanja zapletenejših struktur; - za sprejemanje kulturno različnih stališč in prepričanj doma ter šole; - dodaten čas pri pisnem preverjanju in ocenjevanju znanja; - dovolj časa za povratno informacijo pri ustnem preverjanju in ocenjevanju znanja; - **da je tiho**, dokler ne obvlada jezika toliko, da se v njem upa izraziti tudi pred razredom.
Sedežni red
Učenec naj sedi tako, da dobro vidi na tablo in dobro sliši učitelja.
Navodila in struktura nalog
Za učenca: - **poenostavimo** navodila in vprašanja – naj bodo enoznačna, enostavna, konkretna; uporabimo **enostavnejše jezikovne strukture, znano besedišče**; - večstopenjska navodila **razdelimo po korakih**; - daljše naloge razdelimo na krajše; - pripravimo več nalog izbirnega tipa in nalog dopolnjevanja; - poudarimo ključne besede/ključne strukture. Pred reševanjem nalog preverimo, če je učenec razumel navodila.
Poučevanje in učenje
Učencu **pomagamo**: - z opornimi točkami; - z vizualno oporo; - z dodatnimi nalogami za tehniko pisanja (prepisovanje navodil, krajših besedil, napačno zapisanih besed); - s poenostavljanjem besedil; - s preverjanjem razumevanja (zapisanih, govorjenih besedil); - z uporabljanjem in večkratnim ponavljanjem enostavnejših jezikovnih struktur, znanega besedišča; - z jasnim, s kratkim, z enoznačnim podajanjem informacij, v upočasnjenem tempu; - s strukturiranimi in glede na učenčevo jezikovno znanje izbranimi domačimi nalogami. **Znanje** lahko učenec **posreduje na različne načine** (pisno, ustno, praktično ...), **pri ocenjevanju znanja** naj uporabi **vse tiste opore**, ki jih uporablja pri pridobivanju in utrjevanju znanja.
Ocenjevanje
Učencu lahko prilagodimo **število ocen, roke ocenjevanja** znanja in **načine ocenjevanja** (ustno/pisno/izdelek ...). Učencu omogočimo napovedano ocenjevanje znanja.
Medkulturnost
Učencu omogočimo, da se v življenje in delo v razredu in v sam kurikul vključuje s svojim jezikom in svojo kulturno dediščino/kulturno identiteto.

Viri in literatura:

- Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli. (2008). Ljubljana: ZRSŠ.
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. (2013). Uradni list RS, št. 52/13, z dne 21. 6. 2013.
- Zakon o osnovni šoli (2006). Uradni list RS, št. 81/2006, z dne 31. 7. 2006.

Iz stripa »Novi sosedje«, avtorice Klavdije Košec, Osnovna šola Ljubečna.

Izvirno delo je nastalo v okviru natečaja kreativnega izražanja »Medkulturnost nas bogati«. Nagrajena dela in avtorji so predstavljeni na spletni strani projekta: www.medkulturnost.si/natecaj-medkulturnost-nas-bogati/.

Osnovna šola Koper

Osnovna šola Antona Ukmarja Koper

Osnovna šola Milojke Štrukelj Nova Gorica

Osnovna šola Muta

Osnovna šola Livada

Osnovna šola Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj

Osnovna šola Tabor I Maribor

Osnovna šola Leskovec pri Krškem

Osnovna šola Grm

Osnovna šola Trzin

Osnovna šola Martina Krpana

Osnovna šola Matije Čopa Kranj

Osnovna šola Srečka Kosovela Sežana

ISA Institut

ISA institut, Institut za psihološko svetovalne razvojne projekte